

**KHEVİSBERİ GOÇA VE EYLÜL ROMANLARININ
KARŞILAŞTIRILMASI**

Shorena SULTANISHVILI

**Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Prof. Dr. Erdoğan ERBAY**

2016

Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Shorena SULTANISHVILI

**KHEVİSBERİ GOÇA VE EYLÜL ROMANLARININ
KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Erdoğan ERBAY**

ERZURUM-2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

30/06/2016

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Khevisberi Goça ve Eylül romanlarının karşılaştırılması " adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun ..1.. yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[Tarih ve İmza]

sh. Sultanishvili

[Öğrencinin Adı Soyadı]

Shorena Sultanishvili

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

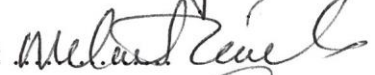
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Erdoğan ERBAY danışmanlığında, **Shorena SULTANISHVILI** tarafından hazırlanan bu çalışma 30 / 06 / 2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Erdoğan ERBAY

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Emel HİSARCIKLILAR

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM ROMAN VE DEVİR

1.1. TARİHÎ, SİYASÎ VE SOSYAL ŞARTLAR.....	11
1.2. MEHMET RAUF’UN HAYATI.....	17
1.3. ALEKSANDRE KAZBEGİ	19
1.4. ROMANLAR’IN KISA ÖZETLERİ	26
1.4.1. Eylül Romanın Özeti	26
1.4.2. Hevisberi Goça (Dere Reisi Goça) Hevisberi Goçanın Hikâyesi.....	27
1.4.3. Romanın Ana Konusu	28
1.5. EYLÜL ROMANININ OLAY ÖRGÜSÜ	30
1.5.1. Hevisberi Goça Romanının Olay Örgüsü.....	32
1.6. ZAMAN VE MEKÂN.....	34
1.6.1. Eylül Romanının Zamanı	42
1.6.2. Dere Reisi Goça Romanının Zamanı.....	43
1.7. ŞAHIS KADROSU	43
1.7.1. Eylül Romanının Şahıs Kadrosu	43
1.7.2. Dere Reisi Goça Romanının Şahıs Kadrosu.....	44

İKİNCİ BÖLÜM

İKİ ROMANDAKİ ÖNEMLİ KİŞİLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. BEYEFENDİ VE DERE REİSİ GOÇA.....	45
2.1.1. Süreyya ve Gugua	50
2.1.2. Necip ve Onise	53
2.1.3. Suat ve Dzidzia.....	55
2.2. KÜLTÜREL UNSURLAR	58

2.2.1. Aşk.....	58
2.2.2. Müzik/Dans	65
2.2.3. Aile	70
2.3. HEVİSBERİ GOÇA ROMANINDA GÜRCİSTAN'IN DERE BÖLGESİNE	
AİT GÜRCÜ GELENEKLERİ	75
2.3.1. Gürcü Düğün Gelenekleri, Kız Alma Geleneği:	75
2.3.2. Şahit Geleneği	76
2.3.3 Gelinin Şahide Teslimi	76
2.3.4. Şahidin Yemini.....	77
2.3.5. Gürcü Sofra Adeti	77
2.3.6. Ortodoks Dinî Nikâhı	78
2.3.7. Su Getirme Geleneği	79
2.3.8. Kadının Hayatı	79
2.3.9. Cemaat Toplantısı.....	79
2.4. SAMEBA KİLİSESİ'NİN ANLATIMI (GÜRCÜ HALKININ GÜÇLERİNİ	
BİRLEŞTİRMESİ VE TEMİZ RUHLU OLMALARININ SİMGESİ)	80
2.5. DEREDEKİ İNSANLARIN TABİAT ÖZELLİKLERİ, YAŞAM	
TARZLARI VE KÜLTÜRLERİ	81
2.6. ROMANLARDA PSİKOLOJİK ETKİ	87
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA	95
ÖZGEÇMİŞ.....	97

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KHEVİSBERİ GOÇA VE EYLÜL ROMANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Shorena SULTANISHVILI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Erdoğan ERBAY

2016, 97 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Erdoğan ERBAY

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Yrd. Doç. Dr. Emel HİSARCIKLILAR

Çalışmamızın giriş bölümünde, Gürcü ve Türk kültürlerinden aynı zamanda edebi ilişkilerden bahsedilmiştir. Gürcistan ve Türkiye'nin geçmişe dayanan tarihi ilişkileri vardır, fakat bu iki ülke arasındaki edebi ilişkiler yakın geçmişte başlamıştır. Gürcistan'da Türkoloji kürsüsünün açıldığı dönem ve başkanı olan ünlü Türkolog Sergi Jikia hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde, romanların yazıldığı dönemin tarihi, siyasî ve sosyal şartları hakkında, Aleksandre Kazbegi ve Mehmet Rauf'un yaşamıyla ilgili bilgi verilmiştir.

İkinci bölümünde ise karşılaştırdığımız her iki romandaki zaman, mekân, şahıs kadrosu, önemli kişilerin karşılaştırılması ve kültürel unsunlar (müzik, aşk, aile), Dere reisi Goça romanında Gürcü gelenekleri, Eylül romanında ise psikolojik ilişkilerin etkisi anlatılmıştır.

Sonuç bölümünde, her iki romanı karşılaştırdığımızda ortaya çıkan, kültürel benzerlikler ve farklılıkları yer almaktadır.

Çalışmamın sonunda, kullandığımız kaynakça bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Roman, Gelenekler, Kültür, İlişkiler, Romanın Zamanı, Romanın Mekânı, Karşılaştırılmak, Aşk Psikoloji

ABSTRACT

MASTER THESIS

THE COMPARISON OF THE NOVELS: KHEVISBERI GOCHA AND EYLÜL

Shorena SULTANISHVILI

Advisor: Prof. Dr. Erdoğan ERBAY

2016, pages: 97

Jury: Prof. Dr. Erdoğan ERBAY

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Assist. Prof. Dr. Emel HİSARCIKLILAR

The main purpose of this paper is to compare Georgian and Turkish novels, “Khevisberi Gocha” by Aleksandre Kazbegi and “Eylul” by Mehmet Rauf. The aim is finding out the affinities and dissimilarities between those novels and give possible explanation.

In the introduction part of the paper, Georgian and Turkish literary relationships are reviewed. Georgia and Turkey have old historical ties but the literary linkage between those two countries appeared in the recent past. To that end, the introduction gives the information about the establishment of the faculty of Turkology in Georgia and provides biographical notes about famous Georgian specialist of Turkish studies, Sergi Jikia.

The First part is about the history, politics and the social conditions of the epoch, in which those two novels were written. More over, a few aspects from the authors’ (Aleksandre Kazbegi and Mehmet Rauf) personal lives will be discussed.

The Second part of the paper are devoted to the comparison of the time, place, the main characters and the cultural features (Music, love, family) of those two novels. While Georgian traditions are scrupulously observed and studied based on Aleksandre Kazbegi’s novel - “Khevisberi Gocha”, the analysis of the novel “Eylul” is more focused on the psychological influence.

In conclusion, the most significant similarities and differences between the novels “Khevisberi Gocha” and “Eylul” are emphasized and explained. At the end of the paper, detailed bibliography is provided.

Key Words: Novel, Traditions, Culture, Relationships, Roman’s Time, Roman’s Place, Comparison, Love, Psychology.

ÖNSÖZ

Aleksandre Kazbegi yeni Gürcü edebiyatında yer alan en önemli yazarlardan biridir, Mehmet Rauf ise yeni Türk edebiyatının önde gelen isimlerindendir. Her iki yazar da 19. yüzyılda yaşamıştır. Çalışmamda bu iki yazar tarafından aynı dönemde yazılan romanların karşılaştırılması yer almaktadır. Her iki romanda da anlatılan yasak aşk ve trajik son, onları birbirine benzeten unsurlardandır. İki farklı kültüre sahip toplumlarda yasak bir ilişkinin anlatılma yöntemleri ve okuyucuların taraf tutması ilgimi çekti. Bu nedenle bu iki romanı karşılaştırmaya karar verdim. Romanlar mekân ve kültürel unsunlar açısından birbirlerinden çok farklı olsalar da benzerlikleri bulunmaktadır. Yasak ama gerçek aşk, aile yapıları, ailenin başında otoriter birinin olması ve sadakat, bu iki romanın benzer özellikleridir. Bu iki romanı karşılaştırmadan önce Gürcü Türk edebî ilişkilerini ve Gürcistan'da Türk dilinin doğuşu ve gelişim tarihini araştırarak, Gürcüce'den Türkçe'ye çevirilen metinleri, edebî eserleri göz önünde bulundurdum. Çalıştığım Gürcü romanının Türkçe çevirisi olmamasına rağmen, bu romanın üzerinde çalışmayı tercih ettim, çünkü konu olarak diğer romanlara göre Türk romanının konusuna daha yakın olduğu için bu romanı çalışmayı uygun buldum.

Giriş bölümünde Gürcistan'da Türkoloji bölümünün ortaya çıktığı ilk zamanı ve onun başkanı Sergi Cikia hakkında, Gürcüce'den Türkçe'ye çevirilen edebî eserler, Türk ve Gürcü dilleri arasındaki ilişkilerden bahsettim. Birinci bölüm, romanların yazıldığı dönemin incelenmesidir. XIX. yüzyıl Gürcistan tarihinin en zor dönemlerinden biridir. Sovyet döneminin getirdiği şartlar, toplumumuzu kültürümüzü bazı yönlerden etkilemiştir. O dönemdeki Gürcü edebiyatının bazı parçaları tamamen sovyet dönemin etkisiyle yazılmış ve yazarlar özgür değildir. Eylül romanının yazıldığı dönemde Türkiye batılılaşma sürecindeydi. Batılılaşma yaşam tarzlarını, edebî eserlerini ve kültürlerini tamamen etkilemiştir. Ayrıca bu dönemde Osmanlı Devleti büyük bir bunalım içindeydi ve devlet dış borçlarını ödeyemez hale gelmişti. Yani bu iki ülke de zor zamanlar geçmiştir. Her iki yazarın ortaya çıkan biyografisine birinci bölümünde yer verdim. İkinci bölümde ise, iki romanı karşılaştırdım. Karşılaştırılan şahıs kadrosu, ana konu, zaman, mekân ve kültürel özellikler en önemli unsunlarıdır. Eylül romanında tamamen batı kültürünün etkisi varken, Gürcü romanında gürcü kültürünün gelenekleri önplandadır. Psikolojik etki her iki romanda da büyüktür. Kahramanlar arasındaki

ilişkilerin, onların iç dünyalarının ve duygularının psikolojik açısından açıklanması ve trajik sonları bu iki romanı birbirlerine benzeten önemli unsurlardan biridir. Yazarların yazma tarzları da biraz olsa birbirlerine benzer.

Çalışmamın sonuç bölümünde elde ettiğim sonuçlardan bahsettim. İki farklı toplumun kültürel farklılıklarını ve benzerliklerini karşılaştırdığım iki roman aracılığıyla ortaya koydum.

Konu başlığıyla ele alınan yüksek lisans tezi hazırlanırken genel olarak iki roman “Hevisberi Goça” ve “Eylül” romanları esas alınmıştır. Ayrıca bu romanlar ve yazarlarla ilgili Gürcüce ve Türkçe kitaplar, makaleler, dergiler ve bazı derneklerden yararlanılmıştır.

Yüksek lisans tezimin hazırlanmasında manevi desteklerini ve ilgilerini üzerimden eksik etmeyen, çalışma boyunca tecrübelerinden yararlanmamda bana her daim yol gösteren, danışman hocam Sayın Prof. Dr. Erdoğan ERBAY’a; bu günlere gelmemde maddi ve manevi desteklerini her daim hissettiren aileme; Yüksek lisans tezimi hazırlarken yardımlarını esirgemeyen ve emeği geçen tüm arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Erzurum-2016

Shorena SULTANİSHVİLİ

GİRİŞ

Türkiye'nin sınır komşusu ve dost bir ülke olan Gürcistan'da Türklere, Türk diline, kültürüne ve tarihine ilgi tarih boyunca olduğu gibi, bu gün de devam etmektedir. Bir bilim dalı olarak Türkoloji'nin (Türklük Bilgisi'nin) burada önemli gelişimi söz konusudur. Gürcistan'da Türkçenin özellikleri, Gürcüce'de bulunan Türkçe sözcükler, Türkiye-Gürcistan tarihsel-kültürel ilişkileri vb konularda önemli bilimsel tezler hazırlandığı, monografiler, kitaplar, makaleler yayınlandığı bilinen bir gerçekliktir. Bildiğimiz üzere, bir bilim dalı olarak Türkoloji (Türklük Bilimi) Türkler, özellikle Türk dil ve lehçeleriyle uğraşır, Türk dilini, edebiyatını, tarihini ve Türk toplumlarının manevî, maddi kültürünü düzenli şekilde toplar ve araştırır.

Gürcistan'da Türkoloji'nin (Türklük Bilimi'nin) öz geçmişinin kapsamlığı, zenginliğiyle önem taşır ve ilgi doğurur. 1919 yılında ünlü bilim adamı İvane Cavakhişvili'nin önderliğiyle Tiflis Devlet Üniversitesi kurulunca hemen burada Filoloji (Dil-Edebiyat) fakültesinde Osmanlıca derslerini öğretmek için hocalar davet edilmiştir. 1933'te adı geçen üniversitede Doğu ve Kafkas Dilleri kürsüsü oluşturulmuş, sonra bu birimden Türkoloji kürsüsü ayrılmış ve kürsünün ilk başkanı olarak da ünlü Türkolog Sergi Cikia atanmıştır.

Sergi Cikia: Gürcistan'da Türkoloji'nin kurucusu, babasıdır. Gürcistan Bilimler Akademisi'nin akademisyeni unvanını kazanmıştır. 1898 yılında doğmuş, 1989 yılında hayatı tamamen değişmiştir. Tiflis Üniversitesi'nin dil ve tarih bölümünden mezun olmuştur. 1927'de İstanbul'a gelmiş, ünlü Türkolog Fuat Köprülü'nün öğrencisi olmuş, bu arada Osmanlı belgelerini okumayı öğrenmiştir. Türkiye'den dönüşünde Rusya'da Petersburg Üniversitesi'nde görev almış, burada Türkçe dersleri vermiştir. Sonra Gürcistan'a dönmüş, 1936 yılında Tiflis Devlet Üniversitesi'nde Doğu dilleri kürsüsünün başkanı olarak Türk dilini lisans ve yüksek lisans programları üzerinden düzenli biçimde öğretmeye başlamıştır. 1945-1953 yılları arasında üniversitede Doğu bilimi fakültesinin ilk dekanı, 1960 yılında aynı üniversitede Filoloji Fakültesi bünyesinde Türkoloji kürsüsünde başkan, aynı zamanda Gürcistan Bilimler Akademisi Doğu Bilimi Enstitüsü bünyesinde Türkoloji bölümünün başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Bilimsel faaliyetlerinde Türk filolojisi, Türk lehçeleri, Türk dilinin tarihi, Türkçe-Gürcüce dil ilişkileri, Türkçe tarihsel belgelerin yayımlanması gibi önemli

kaynaklar yer almaktadır. “Gürcistan Vilâyetinin Büyük Defteri”, “İbrahim Peçevi'nin Gürcistan ve Kafkas Hakkında Eserleri”, “Türkçe-Lâzca Dil İlişkileri” temel yapıtlarıdır. Gürcüce-Türkçe ve Türkçe-Gürcüce sözlüklerin, Türk edebiyatı güldestelerinin, Gürcistan'daki Azerî okulları için Gürcü dili ders kitaplarının düzenlenmesinde de katkıları büyüktür.

Türk Gürcü ilişkileri araştırılırken, tarihte genelde sadece bu iki ülke arasındaki savaşlar, Türkler tarafından Gürcü topraklarının işgal edilmesi, çoğu zaman iyi olmayan siyasi ilişkiler geçer. Gürcü tarihini okurken, hiçbir yerde Gürcü ve Türklerin dil, edebiyat ve kültürel ilişkilerine rastlanmaz. Bunun sebebinin ne olduğunu anlamak da oldukça güç. Sadece iyi olmayan siyasi durumu veya Türkleri o zamanlarda düşman olarak gördüğümüz olmayabilirdi, bunun çok net bir örneğini de söyleyebilirim. Tarihte Gürcistanın en önemli düşmanlarından biri İran'dır. Tarihten örnek olarak Amasya Antlaşmasını hatırlayabiliriz. “Osmanlı Devleti ile İran arasında çoğu Gürcü bölgelerinde olmak üzere 50 yıl kadar süren savaşlar yaşanmıştır. İran'ın isteği üzerine karşılıklı olarak barışı sağlayacak, Gürcü topraklarının iki devlet arasında paylaşıldığı 29 Mayıs 1555 Amasya Antlaşması yapılmıştır. Buna göre Kartli, Kaheti ve Doğu Samshe İran'a, İmereti, Samegrelo, Guria ve Batı Samshe Osmanlı Devleti'ne ayrılmıştır.” Bu örnek Gürcistan ve bu iki ülke arasındaki zor ilişkiyi gösterir, ama yine de Gürcü Krallar Avrupa dilleriyle beraber kesin olarak Farsçayı da bilirlerdi. Ayrıca krallarımızdan bazıları Farsça'dan şiir tercüme edip kitap haline de getirmişlerdir. Bunun nedeni, belki o zamanlarda Fars diline çok önem verildiğinden ve edebiyatının da çok meşhur olmasındandır.

Gürcistan ve Türkiye'nin yüzyıllara dayanan ilişkileri vardır. Ancak bu iki ülke arasındaki edebî ilişkiler yakın geçmişte başlamıştır.

İlk olarak, Gürcü edebiyatının Türk okuyucularla tanışmasını ele alırsak, Gürcü edebiyatı Türk toplumuna daha geç dönemlerde erişebilme fırsatı bulmuştur. 1940 yılında Niyazi Ahmet Banoğlu, Gürcü edebiyatıyla ilgilenmiş fakat onun bu çabaları yeteri kadar dikkat çekmemiştir. Gürcü edebiyatıyla ciddi temaslar 1960 yılından itibaren baş göstermiştir. 1968 yılında Ahmet Melaşvili “Gürcistan” adlı bir kitap yayınlamıştır. Bu kitapta Gürcistan ve Gürcü edebiyatıyla ilgili bilgiler yer almaktadır. 1969 yılında ise Gürcü yazar Nodar Dumbadze'nin “Güneşi Görüyorum”

eseri Mehçure Karaören tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Mehçure Karaören daha sonra Nodar Dumbadze'nin diğer eserlerinin Türkçesi üzerine de çalışmıştır. Bunlardan “Sonsuzluk Yasası” ve “Kukaraça” 1990 yılında yayınlanmıştır. “Ben, Ninem, İliko ve İlarion”, “Güneşli Gece” ve “Beyaz Yapraklar” eserleri üzerinde de çalışmaya devam etmektedir. Ahmet Özkan Melaşvili 1973 yılında Gürcü edebiyatının önemli yazarlarından olan Aleksandre Yazbeki'nin “Mzağö ile Elguca” adlı eserini Türkçeye çevirmiş ve yayınlamıştır. Ahmet Özkan Melaşvili'nin mesleği mimarlıktır. Ataları 1877-1878 yılları arasında Rusya-Osmanlı savaşında Gürcistan'dan Türkiye'ye göç etmişlerdir. O, Gürcistan tarihine, Gürcü edebiyatına, Gürcü sanatına, Gürcü halk bilimine ilgi duyan bir kişidir.

Bugün Gürcü-Türk edebî ilişkilerini geliştirme girişimi Çveneburi dergisiyle başlamıştır. Çveneburi dergisi Türkiye'de yayınlanan, Türkiye'de yaşayan Gürcüler ve Gürcistan'la ilgilenen Türkler için iki ayda bir yayınlanan bir dergidir. İlk sayısı 1977 yılında Türkçe olarak ve Türkiye'de yaşayan Gürcü kültür temsilcileri önderliğinde Stockholm'de yayınlanmıştır. Derginin editörü Ahmet Özkan Melaşvili'dir. O yıllarda derginin 2. ve 3. sayısı çıkmıştır ve daha sonraki yıllarda da 4. ve 5. sayısı yayınlanmıştır. 1979 yılında da Ahmet Melaşvili tarafından 6. ve 7. sayısı yayınlanmıştır. Bu sırada Ahmet Melaşvili, Çveneburi dergisinde Gürcü edebiyatının önemli yazarlarından Şota Rustaveli'nin Vephistkhaosani (Kaplan Postlu Şovalye) adlı eserinin birkaç bölümünü çevirerek yayınlamıştır. 5 Haziran 1990 yılında ölümünden sonra Çveneburi dergisinin yayını durmuştur. Ölümünden 13 yıl sonra derginin yeniden yayınlanması için birtakım girişimler olmuştur. Uzun süre Fahrettin Çiloğlu, editörlüğünde tekrar yayınlanmaya başlamıştır. Fahrettin Çiloğlu Ordu'nun Ünye ilçesinde doğmuş ve İstanbul Üniversitesi gazetecilik bölümünü bitirmiştir. Yazar ve şairdir. Çiloğlu birkaç tarihi kitap, Gürcü şairlerin şiirlerini, düzyazı eserlerini çevirmiştir. Gürcistan tarihiyle, Gürcü kültürüyle ve Gürcü edebiyatıyla ilgilenmiştir.

Çveneburi dergisi; hem şair, hem yazar, hem de tercüman için Gürcistan ile bağlantı kuran işlevdedir. “Çveneburi” ismi “bizden“ anlamındadır. Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülere verilen isimdir. Buradan hareketle derginin başlığı bu şekilde oluşmuştur.

Derginin içeriği çok kapsamlıdır. Okuyucular, Gürcü edebiyatıyla, Gürcü halk

bilimiyle, sanatıyla, kültürüyle, tarihiyle, etnografyasıyla, sosyal ve ekonomik durumuyla ilgili bilgilerle karşılaşmaktadır. Ayrıca çocuklar içinde Gürcü çocuk yazarlığından hikâyelere ve şairlerin şiirlerine yer verilmiştir. Bu dergiyle Gürcistan ile Türkiye arasındaki ilişkiler daha da gelişmeye başlamıştır. Derginin edebiyat kısmını ele alırsak Fahrettin Çiloğlu'nun "V. Yüzyıldan Bugüne Kadar Gürcü Edebiyatı" adlı yazısı yer almaktadır. Ayrıca Ahmet Melaşvili'nin "Svaneti Destanları" adlı çalışmasının Türkçe çevirisine de yer verilmiştir. Akaki Tsereteli, Nikoloz Barataşvili, Galaktion Tabidze, Ana Kalandadze, Otari Çiladze, Tamaz Çiladze gibi önemli Gürcü yazarların şiirleri Hasan Çelik çevirisiyle dergide yayınlanmıştır.

Çveneburi dergisinden sonra Türkiye'de yayınlanan Gürcü edebiyatıyla ilgili dergi, "Mamuli" dergisidir. İstanbul'da Ocak 1997- Mayıs 1998 yıllarında Türkçe olarak beş sayı yayınlanmıştır. Bu dergi de yine Çveneburi dergisinin devamı niteliğindedir. Dergide, Gürcistan ve Kafkasya'ya ait yazılar ve makaleler yer almaktadır. Ayrıca Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nden Kafkasya hakkındaki bölümlere de yer verilmiştir. Gürcü bilim adamı Şuşana Putkaradze, Levan Cioşvili ve Tina Sioşvili'nin İstanbul'da Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsünde verdikleri seminer metinlerini de yayınlamıştır.

1997 yılında İsmail Yerguz Gürcü edebiyatının romantik şiir öncüsü Nikoloz Barataşvili'nin "Sevgilim" ve "Dostlarıma" adlı şiirlerini Gürcü yazar K.Salia'nın Bedi Kartlisa dergisinden önemli Gürcü yazar İlya Çavçavadze hakkındaki yazıyı Fransızca'dan Türkçe'ye, önemli Gürcü yazarlardan Şota Rustaveli ve "Kaplan Postlu Şovalye" (vephistkhaosani) eserini, Gürcü yazar Aleksandre Kazbegi hakkındaki makaleyi, "Bedi Kartlisa" dergisinde Gürcü yazar Akaki Tsereteli adlı yazıyı Fransızca'dan Türkçe'ye çevirerek "Mamuli" dergisinde yayınlamıştır.

Yine, 1997 yılında dergide Fahrettin Çiloğlu'nun Gürcü yazar Otari Çiladze'nin şiirlerini Türkçeye çevirisi, Gürcü yazar Galaktion Tabidze'nin şiirlerinin Türkçeye çevirisi, Köroğlu'nun Gürcü versiyonunun Türkçeye çevirisi yer almaktadır.

1990 yılında Mamuli dergisinde Ali Altun'un Gürcü yazar Nodar Dumbdze'nin "Sonsuzluk Yasası" adlı eserinin Türkçe'ye çevirisi yayınlanmıştır.

Mamuli dergisinden sonra "Pirosmani" dergisi Türkiye'de Türkçe ve Gürcüce iki

dilli olarak 2007 yılının Temmuz ayında yayınlanmaya başlamıştır. Bu güne kadar 21 sayısı çıkmıştır. Bu derginin editörlüğünü Fahrettin Çiloğlu ve Şenol Taban yapmaktadır. Son sayısı 2010 yılında çıkmış ve ekonomik sebeplerden dolayı yayın hayatı sona ermiştir. Bu dergi de diğer iki kültürel dergi gibi Gürcü sanatı, Gürcü edebiyatı, Gürcü kültürü, Gürcü dili üzerine konular içermektedir. Bu dergide İbrahim Goradze'nin Türkçe'ye çevirdiği Yusuf Pağava'nın "Sönmeyen Ocak" adlı eseri, Gürcü yazar Mikheil Cavakhişvili'nin "Şeytan Taşı" adlı eserini, Gürcü yazar Simon Kvarani'nin "Büyük Savaşçı – Giorgi Saakadze" adlı eserinin Türkçe'ye çevirisi yayınlanmıştır.

Dergide Hayri Hayrioğlu tarafından Gürcü masallarından "Tembel Adam" (1983) ve "Güneşin Kızı" (1986) eserlerinin Türkçe'ye çevirisi yayınlanmıştır. Hayri Hayrioğlu'nun ailesi Gürcistan Açara bölgesinden Türkiye'ye yerleşmiştir. Gürcüce'yi ailesinden öğrenmiştir. Sanat Enstitüsü Mimarlık Fakültesi'nden mezun olmuştur. Şiirler, bilimsel makaleler yazmış ve araştırmalar yapmıştır. Daha sonra da bilimsel çalışmalarında Kafkasya alanında ilgilenmeye başlamıştır.

Fahrettin Çiloğlu yine dergide Gürcü bilim adamı İvane Caiani'nin "Borkça Mektupları" adlı eserini Türkçe'ye çevirerek yayınlamıştır. Bu eser, Müslüman Gürcülerin durumları ve oradaki halkla ilgili bir kitaptır.

Doktor Mehmet Arif İsmetzaadenin "Sinatle" yayınevinden 2002 yılında "Gürcü Köyleri" adlı kitabı yayınlanmıştır. Bu iki kitap, Türkiye'de yaşayan Gürcüler hakkındaki izlenimleri ele almaktadır.

Fahrettin Çiloğlu Abdul Mikaladze'nin "Açara'dan Mektuplar" adlı eserini Gürcüce'den Türkçe'ye çevirmiştir. Abdul Mikeladze 1853 yılında aşağı Çara bölgesinde doğmuş ve ailesi halk hekimliği yapmıştır. Mikeladze Trabzon'da medresede eğitim görmüş sonradan o da halk hekimliğiyle ilgilenmiştir. Gürcüce okuma yazma bilmiyordu, fakat Gürcüce harfleri biliyordu. Daha sonra Gürcüce okuma yazmayı da öğrenmiştir. 1882-1884 yıllarında Gürcü edebiyatının önemli şair ve yazarı İlia Çavçavadze ve öncü yazarların eserleriyle tanışmıştır.

1987 yılında İstanbul'da yayınlanan Nodar Dumbadze'nin "Sonsuzluk Yasası" eserini Ali Altun, Gürcüce'den Türkçe'ye çevirmiştir. Ali Altun, Gürcistan'da Gürcü dili ve edebiyatı bölümünü bitirmiş Türkiyeli Gürcülerdendir.

Gürcü yazar Pridon Halvaşı'nın "En Sonunda" adlı eserini 1988 yılında Fakir Baykurt ve Abdurrahman Çetinkaya Türkçe'ye çevirmiştir.

Prof. Dr. İlyas Üstünyer'in "Gürcü Dili ve Edebiyatı Üzerine Okumalar" adlı eseri 2010 yılında yayınlanmıştır. İlyas Üstünyer, Gürcistan'da yaşamaktadır. Aslen Bartınlıdır. Gürcistan Uluslararası Karadeniz Üniversitesi'nde Türk dili hocasıdır. Gürcüce bilmekte ve Gürcü edebiyatıyla ilgilenmektedir. Ayrıca "Kaf Dağının Güney Yüzü Gürcistan" ve "Gürcistan'da Türk Edebiyatı Üzerine Çalışmaları Lisansüstü Tezler" adlı kitabı da yayınlanmıştır.

Gürcü yazar İlia Çavçavadze'nin şiirlerini, Fahrettin Çiloğlu, Osman Nuri Mercan, Tahsin Saraç, Hasan Çelik, Asmat Japaridze (Yolcunun Mektupları) Türkçe'ye çevirmişlerdir. Ali Altun, İlia Çavçavadze'nin "Rahip" adlı şiirini Türkçe'ye çevirmiş, ayrıca Gürcü yazar Akaki Tsereteli'nin "Hoca" şiirini de Türkçe'ye çevirmiştir.

Türkiye'den Gürcü sanatıyla, tiyatrosuyla, yazarlığıyla ilgilenen Türk yazarlar da Gürcistan'da bulunmuşlardır. Örneğin, 1979 yılında Temmuz ayında Türk yazar Ömer Faruk Toprak'ın "Politika" adlı gazetede Gürcistan'daki anılarının yer aldığı bir makalesi yayınlanmıştır. Türk yazar Zeynep Oral'ın "Sanat" dergisinde, ayrıca Refik Erduran'ın ise "Güneş" gazetesinde Gürcü tiyatroları üzerine makaleleri yayınlanmıştır. Necati Cumalı "Revizyonis" kitabında, Tarık Dursun, "Yeni Ortam" gazetesinde ve Haldun Taner de Gürcistan anılarını yayınlayan yazarlardır. Hayati Asilyazıcı'nın "Mayıs" dergisinde 1969 yılında Ocak-Ağustos sayılarında Gürcü tiyatrosu ve yazarlığı üzerine makaleleri yayınlanmıştır. Ayrıca 1987 yılında Hayati Asilyazıcı ve Aziz Çalışlar İlia Çavçavadze'nin Tiflis'teki 150. doğum yılı anma töreninde bulunmuş ve Türkiye'ye döndüklerinde oradaki izlenimlerini ve görüşlerini "Broy" dergisinde, 1987 Kasım sayısında, 1988 yılının Ocak-Şubat 26. ve 28. sayılarında ise "Yolculuk İzlenimleri"ni yayınlanmışlardır. Türk yazarlardan Fakir Baykurt, İlia Çavçavadze'nin doğum yılının anma töreninde bulunmuştur. Onun teşebbüsüyle 4 Ekim 1987 yılında Batı Almanya'da çıkan "Türkiye Postası" İlia Çavçavadze hakkındaki yazısıyla Gürcü yazarlığı Alman okuyucusuyla tanışmıştır. Gürcü yazar Şota Nişnianidze'nin "Sen ve Ben", "Anımsa" adlı şiirini, Gürcü yazar Tamaz Çiladze'nin "Tbilisi" adlı şiirini, Gürcü yazar Mukhran Maçavariani'nin "O An" ve "Sessiz Çağrı" adlı eserini, Ana Kalandadze'nin "Dut" ve "Ölülerin Güneşiyim" adlı eserini, Tsitsian Tabidze'nin

“Doğuyor, Aydınlatıyor” ve “Karmaşa” adlı eserini Fahrettin Çiloğlu Gürcüce’den Türkçe’ye çevirmiştir.

Önemli Gürcü edebiyatı yazarı Şota Rustaveli’nin “Kaplan Postlu Şovalye” adlı eseri 1991 yılında Prof. Dr. Bilal Dindar tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir. Fakat bu tercüme doğrudan Gürcüce’den değil Azerbaycan Türkçesi ve Fransızca tercümelerden çevrilmiştir.

İlia Çavçavadze’nin “Mum” adlı şiirini Hüseyin Uygün Türkçe’ye çevirmiş ve bu eser Cumhuriyet- Kitap’ta yayınlanmıştır.

Türkiye tarihi, Türk dili ve edebiyatı her zaman için Gürcistan’da da ilgi odağı olmuştur. Bugün de aynı ilgi devam etmektedir. Çok sayıda monografi, tezler, makaleler, bilimsel araştırmalar, Türk dilinin özellikleri ve Türk diline girmiş Türkçe kelimeler, Gürcü-Türk tarihi ve edebî ilişkileri hakkında yazılar yazılmıştır.

Türk edebiyatının Gürcü okuyucularla erken tanışması, Tiflis Devlet Üniversitesi ve Doğu Bilimleri Enstitüsü’ndeki tanınmış Türkologların hizmetleri sayesinde ortaya çıkmıştır. Bu bilim adamları, Türkçe’nin gramer kurallarını, Türkçe ve Gürcüce arasındaki ilişkileri, Gürcüce’de kullanılan Türkçe kelimeleri, Türk dili ve şivesine girmiş Gürcüce kelimeleri, Gürcistan’da yaşayan Türkler’in ağız ve şivelerini ve yine Türkiye’de yaşayan Gürcüler’in halk dilini Türk arşiv kaynaklarındaki dil meselelerini ve Orhun yazıtlarının dilini incelemişlerdir.

Gürcü Türkologlar, Tiflis Devlet arşivinde bulunan Osmanlıca kaynakları dilsel açıdan öğrendiler ve ilginç monografiler yayınladılar. Arşivde korunan XVIII. Yüzyıla ait Türk dili kitabı, Gürcü alfabesiyle yazılmış “Köroğlu” ve Kuranı Kerim’in Gürcüce versiyonlarını ve daha başka çeşitli kaynakları bu şekilde incelemişlerdir. Türkçe-Gürcüce ve Gürcüce-Türkçe sözlükler, konuşma kılavuzları ve kitapları oluşturdular. 2001 yılında iki ciltlik Türkçe-Gürcüce sözlüğü ve Türkçe-Gürcüce deyimler kitabı yayımlanmıştır. Türk edebiyatına değinecek olursak “Dede Korkut Kitabı”, “Köroğlu” destanı, Celalettin Rumi’nin, Ruhi Bağdadi’nin Yunus Emre’nin, Muhammet Fuzuli’nin, Nefi’nin, Ahmet Haşim’in, Mihri Hatun’un, Mehmet Emin’in, Yakup Kadri’nin, Sabahattin Ali’nin, Tevfik Fikret’in, Hayrullah Efendi’nin, Fakir Baykurt’un, Haldun Taner’in, Suat Derviş’in ve başka ünlü yazar ve şairlerin hayatını ve şiir sanatını öğrenmişlerdir. Gürcüce’ye yapılan çeviriler olarak Türk masallarını, Nasrettin

Hoca'nın Fıkralarını, "Dede Korkut" kitabını, Nazım Hikmet'in şiirlerini, Sabahattin Ali'nin, Ömer Seyfettin'in, Orhan Hançerlioğlu'nun, Haldun Taner'in "İstanbul'a Yağmur Yağıyordu") eserlerini, ayrıca Aziz Nesin'in, Suat Derviş'in, İsa Necati'nin, Reşat Nuri Güntekin'in, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, Ahmet Haşım'ın, Bekir Yıldız'ın, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın, Adalet Ağaoğlu'nun, Oktay Rıfat'ın, Orhan Pamuk ve diğer ünlü yazarların eserlerini gösterebiliriz.

Tüm bunları dikkate aldığımızda Türk-Gürcü edebî ilişkileri konusunda şöyle bir değerlendirmede bulunabiliriz: İkili edebî ilişkilerin tarihi oldukça yeni sayılabilir. Zira, tarihî ilişkilerin eksikliğine karşılık Gürcü edebiyatı, Türk toplumunda daha geç dönemlerde tanınmaya başlamıştır. Fakat 1990'lardan sonra Türkiye'nin eski Sovyet cumhuriyetleri, özellikle komşu devletlerle ilişkilerinde yeni dönem başlamıştır. Bu ilişkiler sadece ekonomik ve siyasi değil, aynı zamanda kültürel ilişkileri de kapsamaktadır. Türkiye'de 2006 yılında başta Kafkas Üniversitesi (Kars), daha sonra Ardahan Üniversitesi, Düzce Üniversitesi ve Rize (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi) olmak üzere dört ilde Gürcü dili ve edebiyatı bölümü yer almaktadır. Bunlardan sadece Düzce Üniversitesi ve Kafkas Üniversitesi'nde Gürcü Dili ve Edebiyatı Bölümü aktif bir şekilde devam etmektedir. Bu bölümlerde okuyanlar sayesinde de Gürcü-Türk edebî ilişkileri daha da güçlenecektir. Ayrıca, bugün iki ülke arasındaki kültürel ve edebî ilişkilerin geliştirilmesinde her iki ülke yazar ve şairlerinin eserlerinin karşılıklı olarak çevrilmesi de büyük önem taşımaktadır. Bu sayede ikili ilişkilerin kültürel boyutu geliştirilirken, diğer taraftan iki ülke toplumunun birbirini daha yakından tanımalarına katkıda bulunulacaktır.

Türkiye Gürcistan'ın komşu ülkesi olmasına rağmen Türkçe'den Gürcüce'ye çevrilen eserler oldukça azdır. Ancak; Gürcistan'da Türk dili okutulmaya başlandıktan sonra bu durum değişmiştir. Tiflis Devlet Üniversitesi'ndeki Türkoloji kürsünün yanı sıra 1960 yılında Gürcistan Bilimler Akademisi Giorgi Tsereteli Doğu Bilimleri Enstitüsü bünyesinde de Türkoloji bölümü oluşturulmuştur. Üniversitedeki kürsü faaliyetinde daha çok Türkçe öğretime, akademideki bölüm ise daha çok Türklük Bilimi yönünde bilimsel araştırmalara ağırlık vermiştir ve vermektedir.

Günümüzde Tiflis İvane Cavakhişvili Devlet Üniversitesi, Gürcistan Bilimler Akademisi Dilbilimi Enstitüsü, Doğubilimi Enstitüsü, Tarih, Kazıbilimi, Etnografya

Enstitüsü, Ulusal Elyazmaları Merkezi, Gürcü Edebiyatı Tarihi Enstitüsü, Asya ve Afrika Enstitüsü, Devlet Müzesi, İlya Çavçavadze Devlet Üniversitesi, Akhaltsikhe, Batumi, Kutaisi Devlet Üniversiteleri, Doğu Kafkas ve Anadolu Araştırmaları Merkezi gibi yüksek öğretim ve bilim kurumlarında da Türk dili, edebiyatı, tarihi yönünde eğitim-öğretim verilmekte, Türklük Bilimi yönünde araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmalar genelde Gürcüce ile Türkçe arasındaki dil ilişkilerini, Gürcülerle Türkler ve Türk toplumları arasındaki kültürel, edebî ilişkileri, Türkiye tarihinin sosyal-ekonomik ve siyasal meselelerini kapsamaktadır.

Türkiye, Gürcüler için tüm zamanlarda ilgi doğurmuştur. Gürcü Türkologları, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasını Gürcüce'ye çevirerek, yayımlamış, Türkiye kanun belgelerini, Türkiye Öğretim Sistemini incelemiş, Gürcistan arşivlerinde bulunan Türkçe el yazmalarının kataloglarını düzenlemiş, Bakû-Tiflis-Ceyhan petrol hattını Azerbaycan, Gürcistan, Türkiye'nin çıkarları açısından çözümlemiş, Türkiye'deki Gürcü tarihi abidelerini araştırmış, Türk sinemasını Gürcü izleyicilere, Gürcü mutfağını Türk okuyucularına tanıtmış, çağdaş Türkiye'nin nüfusu, toplumu, siyaseti, ekonomisi hakkında bilgiler sunmuşlardır.

Gürcü Türkologların ana yönleri farklıdır, bazıları dil, bazıları ise edebiyat, veya tarih alanında çalışmaktadır.

Gürcü bilimcileri, Orhun yazıtlarının dilini, Türkçe'de eylemlerin yapısı kurallarını, Türkçe'de temel eylemleri, eylemin işteş çatı, istek kipi özgünlüklerini, Türkçe'de sözcük yapısını, Türkçe cümle yapısını, Türkçe'de var olma ve sahip olma ifadelerinin özelliklerini, Türkçe vücut organlarının adlarını, Türkçe akrabalık ifade eden kavramları, Türkçe Gürcüce dilsel ilişkileri, Türkçe ve Gürcüce arasındaki tipolojik paralelleri, Türkçe-Gürcüce deyimler tipolojini tanıtmışlardır. Gürcüce'deki Türkçe kelimeler Gürcü Türkologların çalışma konusudur. Bilimsel çalışmalarda konunun bu veya diğer yönlerine aydınlık getirilmiştir. Türkçe'de, Türk lehçeleri'nde Gürcüce kelimeler konusunda araştırmalar daha çok Azeri Türkçesi temelinde gerçekleştirilmiştir. Lehçe bilgisi yönünde araştırmalar da dil bilimcilerin başvurdukları önemli sahalardan sayılır. Bu yönde Gürcistan'ın Türkiye sınırındaki Meskheti bölgesinin Gürcü ahalisinin Türkçe konuşma ağızı; Gürcistan'ın güneyindeki Tsalka ilçesinde yaşayan Türk dilli Rumlar'ın konuşma ağızı; Türkiye'de ve Azerbaycan'da

yaşayan Gürcüler'in konuşma ağızı; Dmanisi ilçesinde yaşayan Azerîler'in konuşma ağızı gibi konularda incelemeler yapılmıştır. Tiflis arşivlerindeki Osmanlıca belgelerin dil bilgisel bakımdan incelenmesi yönünde önemli monografiler vardır. XVIII. yüzyıla ait Türkçe öğrenme kitabı, yine XVIII. yüzyıla ait Sulkhan-Saba Orbeliani'nin sözlüğü, Gürcü alfabesiyle Türkçe yazılmış İncil, "Köroğlu"nun Tiflis nüshası vb. arşiv kaynaklarının dil bilgisel incelenmesi Türkoloji'yi zenginleştirmiştir. Türkçe-Gürcüce, Gürcüce-Türkçe sözlükler, konuşma kılavuzları hazırlanması Türkologların faaliyetlerinde özel yer tutar. Bu yönde 2001 yılında yayımlanmış iki ciltlik "Türkçe-Gürcüce Sözlük, "Türkçe-Gürcüce Deyimler Sözlüğü" öncelikle vurgulanmalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ROMAN VE DEVİR

1.1. TARİHİ, SİYASİ VE SOSYAL ŞARTLAR

İnceleyeceğimiz “Khevisberi Goça” romanının yazıldığı dönem, Gürcü tarihindeki en önemli dönemlerden biridir.

XIX. yüzyılın başında Kafkasya’ya yerleşme politikası izleyen Rusya, 1801-1812 yılları arasında Gürcü krallıklarını ve prensliklerini imparatorluk sınırlarına dâhil etmiştir. Rusya, Gürcistan bölgesindeki hakimiyetini devamlı hale getirmek için, bölgede hızla idari reformlara başlamıştır. 1800-1830 yılları arasında Gürcü kralları ve prensleri birer birer idareden uzaklaştırılarak, yerlerine Rus üst düzey askerlerden görevliler atanmıştır. İdare’nin en üst noktasından başlayan bu reformlar, daha sonra tüm devlet kurumlarına yayılmıştır. Rusya imparatorluğun bir parçası olması için, Rus guberniyalarında uygulanan idari ve adli kanunlar Gürcistan’da yavaş yavaş uygulamaya sokulmuştur. “Petersburg, Rus yönetimi daha Gürcistan’a güçlü bir şekilde yayılmadan, iki bin yıl boyunca cumhuriyet rejimi sistemiyle kendi yüksek kültürünü yaratan, Rustaveli¹ ve Guramişvili²’ye, Petritsi³ ve Mtatsmindelebi’ye⁴ sahip olan ülkeyi guberniyalar olarak bölmeye başladı.” (Mnatobi dergisi 1948:87) 1800-1850 arasında yaptığı idari reformlarla Rusya, XIX. yüzyılın ilk yarısının sonunda, Gürcistan devletini imparatorluğun sıradan bir eyaleti haline getirmiştir.

XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde, Rusya’nın Gürcü bölgelerinde uyguladığı idari reformlara bakıldığında, Gürcistan bölgesinin özel bir öneme sahip olduğu görülmektedir. İmereti, Megreli ve Guri bölgelerinde geçici hükümetler kurulurken, Gürcistan’da, “Gürcistan Yüksek Meclis Hükûmeti” kurulmuştur. Bu meclisin başkanı ve üyeleri, aynı zamanda Rusya’nın tüm Kafkasya’da kurduğu idare teşkilatının da en yüksek memurlarıdır. Gürcistan bölgesi Rusya açısından stratejik öneme de sahiptir. Bölgenin başşehri Tiflis, Rus ordularının Güney Kafkasya’daki merkezidir. İmereti,

¹ Şota Rustaveli, Gürcü edebiyatının destansı başyapıtı Vephistkaosani’nin yazarıdır

² Davit Guramişvili Gürcü şairi.

³ İoane Petritsi 11- 12 yüzyıllarda yaşayan Gürcü Yeni Platoncu filozof.

⁴ Mtatsmindelebi (Kutsal dağlılar) Kutsal dağ, Ünlü devlet adamların, yazarların ve azizlerin toprağa verildiği Tifliste olan bir mekandır.

Megreli ve Guri’de kurulan Geçici Hükûmetler ise Ruslarda ve bölgenin yerel yöneticilerinden oluşmakla birlikte idari olarak, Gürcistan Yüksek Meclisi’nin de başkanı sıfatına sahip olan Kafkasya bölgesi Genel Vali’sine bağlıydılar. (OAKA-cilt No: 1ss 67-80 2006)

Rus yönetiminin Gürcü bölgelerine yerleşmesi sırasında, halk ile yönetim arasında problemlerin çıkmasında rol oynayan önemli sebeplerden birisini, taraflar arasındaki dil anlaşmazlığı teşkil etmiştir. Gürcü halkı ve Rus yöneticilerinin birbirini anlayacağı ortak bir dil yoktu. Tercüman sayısı ise oldukça yetersizdi. Gürcü memurları, Rus dilini anlayamadıklarından, olayların çözümüne katkıda bulunamamışlardır. Birçok belgeyi, içeriğini anlamadan imzalamak zorunda kalmışlardır. Bu nedenle de, idari işlerin yapılmasında yerel kanunlar göz önünde bulundurulamamıştır. Gerek dil problemini çözmek, gerekse yerli halkın yeni sisteme dahil olmasını sağlamak amacıyla, General Tsitsianov zamanında, yerli soyluların çocuklarına Rus askeri okullarına girme hakkı tanınmıştır. 1802 yılında Tiflis’te orta öğrenim yapacak iki askerî okul açılmıştır. Bu okullarda Gürcü ve Rus dilleri öğretilmeye başlanmıştır. Ayrıca, 1803 yılından itibaren bölgenin yerli halkından öğrenciler, Moskova Üniversitesi’ne gönderilmeye başlanmıştır. Böylece, idari yapıdaki asker-memur kadrosunun daha bilinçli olması, her iki kültürü ve sistemi iyi tanıyan kişiler yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Ancak, dil konusundaki meselenin çözümü uzun zaman almıştır. Güney Kafkasya bölgesinde görev yapan Rus ordusu mensuplarından Vasilev’in, Kafkasya Orduları Başkomutanı General Tormasov’a verdiği 24 ocak 1810 tarihli raporunda, dil meselesinden dolayı doğan problemlerin altını çizmektedir. Vasilev raporunda, “Rus bir idarecinin başkanlığında dört tane Gürcü danışman olmasına rağmen, Rus kanunlarını ve dilini bilmemeleri dolayısıyla, bunlardan hiçbirisine ne guberniyalarda, ne de hazine ile ilgili konularda görev verilmemiştir. Bütün işler baştaki Rus idarecisi ve diğer Rus memurların raporlarına göre yürütülmüştür” diye ifade etmektedir.

Gürcistan’ın başkenti Tiflis, XIX. yüzyılın ilk yarısında Kafkasya’da kurulan Rus idaresinin genel merkezi olmuştur. Bu açıdan, Rus idari yapısının Kafkasya’da yerleşmesinde Gürcistan bölgesinin özel bir önemi vardır. Gürcistan’da yapılan reformlar, Rusya’nın Güney Kafkasya’da ilhak ve işgal edeceği diğer bölgelerde yapılacak idari ve kültürel reformların kısmen de olsa bir pratiğidir, tecrübesidir. Gürcistan, İmereti, Megreli ve Guri bölgelerindeki idari reformlara bakıldığında, Ruslar

sadece bölgeyi yöneten üst düzey yöneticileri değil, aynı zamanda devlet kademesinde görev yapan diğer görevlileri de değiştirmişler veya yanlarına Rus yardımcı atamışlardır. Böylece, Ruslar, Gürcü devletinin her kademesine girmeyi başardıkları gibi, sıradan halkla da doğrudan temasa geçme imkânı bulmuşlardır. Ancak bu durum, Rus yöneticilerin, yerli halkın dilini bilmediklerinden ve yerel kültürü tam dikkate almadıklarından, Rusya'nın aleyhine bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Yani bölge halkının Rus güdümündeki yeni yönetimden memnuniyetsizliğini doğurmuştur. Bu nedenle de Rus idari yapısı ve kanunlarının bölgede yerleşmesi ve istikrarlı bir yapının kurulması uzun zaman almıştır. Sonuç itibarıyla elli yıllık süreç göz önüne alındığında, XIX. yüzyılın başında Gürcistan bölgesinde bulunan iki krallık ve iki prenslik, XIX. yüzyılın ilk yarısı sonunda, Kutaisi ve Tiflis olmak üzere, Rusya'nın sıradan iki guberniyalığı haline getirilmişlerdir. (OAKA-cilt No: 1ss 67-80 2006)

Bütün XIX. yüzyıl boyunca Gürcü halkı arasında birbirlerinden farklı iki düşünce vardı. Ümit ve Şüphe. Ümitli insanlar Gürcistanın bağımsız olacağına inanıp onun için sürekli farklı faaliyetler yapmaya hazırlardı, ama şüphe duyan insanlar gürcistan'ın düşmanı değillerdi, onlar da severdi Gürcistan'ı, ama onun millî gücüne inanmazlardı, ondan ümidi tamamen kesmişlerdi bunun nedeni onların senelerce ezilmiş olmasıdır. Bunu, ünlü yazar Grigol Orbelianla konuşurken, General Ivane Apkhazi, çok iyi açıklıyor:

“Memleketimizin cemiyeti ölüdür. Nedensiz yaşayıp, anlamsız dolaşıyorlar, herkes sadece kendini düşünüyor ne birşeyden utanırlar ne de yanlış yola girmekten vazgeçerler. Bir tek kazançları var bu da onların vazgeçilmesi olan tapınaktır ve şerefimizi kaybetmemiz de ondan kaynaklanıyor. Ama sakın bunun Gürcülere ait bir huy olduğunu sanmayın, bu sadece 30 yıl boyunca boyun eğişimizin sonucudur.” (Akaki Bakradze, XIX. yüzyıl)

Gürcü aydınlarının tek amacı, özgürlüğe kavuşmak olmuştur. Kölelikten kurtulmanın tek yolu da özgürlüğü elde etmektir. Bunu başarabilmek için yazarların da, şairlerin de tek amacı insanlara doğru yolu göstermektir. Kendi eserlerinde ülkemizin zor durumunu, insanlarımızın yanlış yaptıklarını gizlice halka iletmeye çalışırlardı.

O zamanlarda insanların düşüncesi ikiye bölündü, bir taraf Rusya'dan koparak ülkesini, dilini, kendi kültürünü kurtarmak istemektedir, diğerleri ise Rusya'ya gidip,

eğitim aldıktan sonra onların işine başvururlardı. Ruslar'dan ekmek parasını kazandıkları için kendilerini Ruslara borçlu bilirlerdi.

“Ben Gürcistan’da Ruslar’ın yaşamasını istemiyorum, Gürcistan’ın kokusunu bile alamayacak kadar uzaklarda olsunlar. Onların kaybolmasını isterim, kendi ülkelerinde mutlu yaşasınlar”. (Akaki Bakradze, XIX. Yüzyıl) Bu sözler çok ünlü Gürcü bir yazara aittir. Ama yukarıda belirttiğim gibi farklı düşünenler de olmuştur. Mesela Gürcü aydınlardan olan Dimitri Khipiani şöyle derdi: “Benim işime, yediğim ekmeğime ve düşüncelerime göre ben Rus’um, ama atalarımın ve konuştuğum dile göre Gürcü’yüm.” (Akaki Bakradze, XIX. Yüzyıl) Bu şekilde karışık fikirler vardı insanların arasında. Bazıları kendi geleneklerini, kültürünü kurtarmak için savaştı, bazıları ise Rus dilini bilmeyenleri dışlardı, insan olarak görmezlerdi. Eğitimli bir kişi kesin olarak Rusça da bilirdi. Rus dili öyle moda oldu ki konuşurken bazı gürcü kelimeleri kullanmayarak Rusça telaffuz ediyorlardı, sırf kendilerini bilgili göstermek için. O zamanlarda Gürcistan’da durum oldukça zordu, ama yine de yazarlar, aydınlar insanları uyandırarak ülkeyi kurtarmaya hazırdılar. “Dil, memleket, din”! sözü o zamanlarda, İlia Çavçavadze tarafından yazılan çok ünlü bir slogandır.

Böyle zor hayatı yaşadıkten birkaç sene sonra ortaya Aleksandre Kazbegi çıkar ve kendi eserlerinde, Gürcü ruhunu, dağlardaki insanların kaybolmayan kültürünü ve adetlerini anlatmaya başlar.

Eylül romanının yazıldığı dönem, Türkiye’de Sultan II. Abdülhamit dönemine denk geliyor.

II. Abdülhamit Osmanlı Devleti’nin 34. padişahı ve 113. İslam halifesidir. 22 Eylül 1842 doğumlu olan II. Abdülhamit, Osmanlı Devleti’nin bunalımlı bir döneminde tahta geçmiştir. Doğu’ya karşı İslamcı bir politika izlerken Batı’ya karşı da dengeli bir politika izlemeye çalışmıştır. Aynı zamanda ülke içindeki mutlakiyeti güçlendirerek devletin elinde kalan toprakları savunmaya çalışmıştır.

II. Abdülhamit tahta çıktığında Osmanlı Devleti büyük bir bunalım içerisindeydi. Osmanlı sarayı ile Bab-ı Ali arasındaki çekişmeler şiddetlenmiş, devlet dış borçlarını ödeyemez hale gelmişti. Tüm bunların yanı sıra Rusya’nın başında olduğu Panislawizm akımıyla Balkanlar’da millî isyanlar başlamıştı. Yurt içinde meşrutiyet yanlısı görüşler

her gün biraz daha artarken, padişahın tasfiye edilmesi ve cumhuriyetin ilanı fikri de güçlenmeye başlamıştı.

Abdülhamid, 23 Aralık 1876'da ilk Osmanlı anayasası olan Kanun-ı Esasi'yi ilan etti. Meclis-i Mebusan ve Ayan Meclisi üyelerinden oluşan ilk meclis 19 Mart 1877'de açıldı ve böylece I. Meşrutiyet dönemi resmen başlamış oldu. Kanun-ı Esasi'nin ilânıyla yargı bağımsızlığı ve temel haklar güvence altına alınmıştı. Padişah ve meclis, ülkeyi birlikte yönetmesine rağmen son sözü söyleme hakkı yine padişahındaydı. (Anadolu Halk Hareketi Derneği, 2013)

Bu arada 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı başlamıştı. Osmanlı-Rus gerginliği, Paris Antlaşması'yla aşılmıştı ama Rusya bu durumdan memnun değildi. Çünkü bu antlaşmada var olan Karadeniz'in tarafsızlığı ilkesi Rusya'nın çıkarlarına ters düşüyordu. Ayrıca Rusya Slav ırkından olan uluslar arasında yaymaya çalıştığı Panslavizm hareketlerine hız vermişti. Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan'da ayaklanmalar çıktı. Yeni bir savaştan çekinen Avrupalılar bir konferans düzenlediler. Konferans devam ederken Osmanlı Devleti, Birinci Meşrutiyeti ilan etti. Osmanlı Devleti İstanbul Konferansı'nda alınan kararları kabul etmedi. Çünkü müzakerelerde Bosna'ya, Hersek'e ve Bulgaristan'a muhtariyet verilmesini, Sırbistan ve Karadağ'dan Osmanlı kuvvetlerinin çekilmesini istediler. Avrupalılar Londra'da yeni bir konferans topladılarsa da savaşa engel olunamadı. Savaş, Rusların Balkanlarda Tuna'yı geçerek Osmanlı topraklarına saldırmasıyla başladı. Doğu'da ise Arpaçay'ı geçen Ruslar, Kars ve Ardahan'ı ele geçirdiler. Rus ordusunu Gazi Ahmet Muhtar Paşa Erzurum'da durdurdu. Batı'da, Gazi Osman Paşa Plevne'de Rus saldırılarına uzunca bir süre başarıyla karşı koydu ise de gerekli yardımı alamadı. Ruslar, Plevne ve Shapka'yı (Şipka) geçtiler. Böylece Edirne yolu Ruslar'a açılmış oluyordu. Rus Ordusu'nun Yeşilköy'e kadar gelmesi üzerine Osmanlı Devleti barış istedi. (93 Harbi-Osmanlı Web Sitesi <http://www.osmanli700.gen.tr/padisahlar/34doksan.html>)

Servet-i Fünûn yani diğer adıyla Edebiyat-ı Cedide, padişah II. Abdülhamit döneminin son yıllarında ortaya çıkan edebiyat hareketidir. Bu edebiyatı savunan şairler, Servet-i Fünûn dergisi etrafında toplanmıştır. "Mehmet Rauf'un Servet-i Fünûn dergisindeki edebî faaliyetleri, 29 Ağustos 1312/10 Eylül 1896 tarihinde yayımlanan bir hikâyesiyle başlayıp 20 Eylül 1317/3 Ekim 1901 tarihinde yayımlanan bir makalesiyle

son bulur” (Tarım, 1998:27) Mehmet Rauf, bu dönemde ikisi çeviri olmak üzere toplam yirmi altı hikâye yazmıştır... Eylül, Mehmet Rauf’un Servet-i Fünun dergisinde tefrika edilen ikinci ve en önemli romanıdır. (Tarım, 1998:27)

Osmanlı Devleti’nin yıkılma sürecine girdiği yıllarda Avrupa’daki yenilikler göze çarpmaktadır. Avrupa’da yapılan yenilikler zamanla dünyada hızla yayılmaya başlamıştır. Diğer devletleri etkileyen bu değişimler Osmanlı Devleti’ni de etkilemiştir. II. Abdülhamit döneminde yenilikleri kabullenmek istemeyen kesimin çoğunlukta olmasından dolayı istibdat dönemi yaşanmıştır. I. Meşrutiyet, II. Meşrutiyet ve Tanzimat Fermanı ile Osmanlı toplumunda yenileşme hareketleri hız kazanmıştır. II. Abdülhamit döneminde ortaya çıkan çatışma sosyal, siyasi hayat ve sanat hayatını büyük ölçüde etkilemiştir.

Servet-i Fünûn edebiyatı, istibdat döneminin yoğun olarak yaşandığı dönemde gelişmiştir. Çağdaş yaşamdan yana olanlar ve Tanzimat döneminde hürriyetçi fikirleri benimseyenler bu baskı döneminden rahatsız olmuş. Bunun sonucu olarak da Servet-i Fünûn edebiyatı meydana gelmiştir.

Servet-i Fünûn’un ortaya çıkışını sağlayan nedenler ise, Abdülhamit döneminin sosyal ve siyasi etkileri, Tanzimat devri II. dönem şairlerinin oluşturduğu geniş doğa ve duygu betimlemeleri, Recaizade Mahmut Ekrem’in şiir ve edebiyat hakkındaki yeni fikirleri, 1876-1895 yılları arasında faaliyet gösteren sanatçıların geniş tercüme faaliyetleri, eski ve yeni edebiyat taraftarları arasındaki romantizm-realizm tartışmalarıdır.

Servet-i Fünûn edebiyat hareketinin ömrü kısa olmuştur. Çünkü, bu edebiyat hareketi, II. Abdülhamit döneminde ortaya çıkmış, gelişmiş ve sona ermiştir. Servet-i Fünûncuların eser verdikleri bu dönemde Avrupalıların “hasta adam” diye nitelendirdiği Osmanlı, maddi ve manevi açıdan büyük bir çöküş yaşamaktaydı. 1871 yılına kadar Fransa ve İngiltere kendi çıkarları için Osmanlı’yı Rus Çarlığı ve Avusturya Macaristan’a karşı korumuşlardır.

Servet-i Fünûn edebiyatını temsil eden sanatçılar ise, Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit Yalçın, Ali Ekrem Bolayır, Ahmet Reşit, Süleyman Nazif, Süleyman Nesip, Faik Ali Ozansoy, Hüseyin

Siret Özsever, Hüseyin Suad Yalçın, Celal Sahir Erozan, Ahmet Hikmet, Saffeti Ziya, Ahmet Şuayp'tır.

Yaşları birbirine yakın olan bu genç yazarlar, genelde orta halli ailelerde yetişmiş, Fransızca'yı okulda öğrenmiş, Tanzimat şiirinden etkilenmiş bireylerdir.

Servet-i Fünûn döneminde yazılan romanlarda aşk, ölüm, yabancılaşma temaları üzerinde durulmuş olup, Türk romanı bu dönemde, olay örgütleyici anlatımdan, karakter sentezleyici anlatıma geçmiştir.

Bu dönemdeki romanlarda sosyal çevre aile ortamı ile sınırlanmıştır. Bütün olay örgüsü bu aile üzerinden gerçekleşmiştir.

Dönem romanlarında ön plana çıkan bir başka özellik ise, kadere dönüşen bir genetik mirasın karakterlerinin ortak bir paydada birleştirilmesidir. Bu dönemin temel karakterleri, baba-kız, ana-oğuldur. Romanların dili de, şiirlerde olduğu gibi yine ağır ve ağdalıdır.

Dönemin ilk romanlarında zaman, olayların meydana gelmesine zemin hazırlayan bir dış çerçeve gibidir. Teknik anlamda zamanın yavaşlaması ve derinleşmesi, öykü zamanının süre olarak kısalmasına, bakışların dıştan içe yönelmesine sebebiyet verir.

1.2. MEHMET RAUF'UN HAYATI

Servet-i Fünûn döneminin en önemli yazarlarından biri olan Mehmet Rauf, 12 Ağustos 1875 tarihinde İstanbul Keskemkaya mahallesinde dünyaya gelir. Babası Ahmet Şükrü Efendi Kütahya'dan askerlikle İstanbul'a gelip orada kalmıştır, Annesi ise komşularına romanlar okuyan, kahraman için gözyaşları döken içli Çerkez bir kadındır.(Törenek, 1999: 19-20) Mehmet Rauf'un kendi anılarında çok sakin ve uslu bir çocuk olduğundan bahsedilir. "Hiç kendi kendime bütün çocuk hayatımda başka birisiyle tek bir defa bile kavga etmiş, vuruşmuş olduğumu tahattur etmiyorum. Etrafımda bütün arkadaşlarımdan mebzûl bir ifratla tebaiyyet ettikleri küfürbazlık, indimde en çirkin bir şey olduğu gibi, arkadaşlarıma sataşmak, itişip kakışmak, muzırlık ve muazziblik etmek de hiç hoşlanmadığım şeylerdi". (Tarım, 2001:26) Bu kadar uslu çocuk olmasına rağmen, tiyatroya ve edebiyata duyduğu tutku ve ilgisi için çocukken sıkça eleştirilirdi. Mehmet Rauf ilköğretimine Defterdar Mahalle Mektebi ile başlar,

1884 yılında ise girdiği Soğukçeşme Askerî Rüşdiyesi'ni 1888 yılında bitirir. Aynı yıl babasının isteğiyle Bahriye Mektebine girer ve 1894 yılında teğmen rütbesiyle mezun olur. Bahriye Mektebi'nden mezun olduktan sonra staj görmek üzere Girit'in Suda limanında eğitim gemisinde sekiz ay kalıp İstanbul'a döner. 1895 yılında Kiel kanalının açılış töreni için Hamburg'a giden Mehmet Rauf, Almanya dönüşü, Girit'te sekiz ay daha kalır ve 1896 yılında İstanbul'a döner. (Rahim Tarım 1998:3) "İstanbul'a geldikten bir müddet sonra, 15 Mart 1896'da mülazîm-ı evvel olur. 24 Haziran 1896 tarihinden itibaren de, önce zırhlı Muin-i zafer korvetinde, ardından da Avnullah korvetinde görev yapar. [...] 15 Kânunuevvel 1897'de Tarabya'da bulunan karakol gemisi Süreyya vapuruna ikinci kaptan tayin edilir". (Törenek, 1999:27) 1904 yılında protokol memurluğuna- 1905 yılında bahriye mektebinde kitabet öğretmenliğine getirildi. Buna rağmen çocukluğunda başladığı edebiyata karşı ilgisini ve edebiyatla olan alakasını kesemiyor. Bildiği diller vasıtasıyla çoğu batılı yazarlarını kendi dillerinde okur ve etkisi altında kalır. "Türk romanın ilk üstadlarından batılı sanatkârlara geçer. Alphonse Daudet, Emile Zola, Gustave Flaubert'i kendi dillerinden okur. Bunlar onu âdetâ büyülerler." (Törenek, 1999:38)

Mehmet Rauf'un edebî kişiliği dönemin güçlü yazarı Halit Ziya'nın etkisi altında gelişir. Sanatçının üzerinde Halit Ziya dışında Fransa'da psikolojik roman alanında öncü olan Pal Bourget'in de etkisi vardır. Mehmet Rauf Eylül romanını yine bu etkiyle yazar.

Mehmet Rauf'un hayatı'nın en önemli dönemi Servet-i Fünûn dönemidir. Mehmet Rauf'un Servet-i Fünûn dergisindeki edebî faaliyetleri 10 Eylül 1896 tarihinde yayımlanan bir hikâyesiyle başlar ve 3 Ekim 1901 tarihinde yayımlanan bir makalesiyle son bulur. "Mehmet Rauf'un biri ilk, diğeri ise sanatının zirvesi kabul edilen iki romanı yine bu dönemde, yine Servet-i Fünûn dergisinde tefrika edilmişlerdir." (Tarım, 1998:27) Mehmet Rauf'un Eylül romanı da Servet-i Fünûn dergisinde yayımlanmış ve hemen ardından 1901 yılında kitap haline getirilmiştir. Mehmet Rauf'un Eylül'den sonra en çok tanınan eseri; Siyah İnciler de bu dönemde yazılır. "Mehmet Rauf'un Servet-i Fünûn'da yaptığı büyük hizmetlerden biride, tenkitçiliğidir. Mektepte'te yazdığı Tarih-i Hikâye'den sonra Servet-i Fünûn'da Tekâmül-i Tenkid'I kaleme alır. Edebî gelişimin temeli olarak kabul ettiği tenkidin batıdaki seyrini vermekle, bu edebiyatın bilinmeyen ve önemli bir cephesini tanıtmayı amaçlar." (Tarım, 1998:28)

Eylül romanı ile simgeleşen Mehmet Rauf, öz yaşamında da karmaşık bir evlilik hadiseleri içinde başrol oynamıştır. İlk evliliğini Tevfik Fikret'in halasının kızı olan Ayşe Sermet ile yapan, Mehmet Rauf, henüz Ayşe Hanımdan ayrılmadan Besime Hanım ile evlenir. İlk iki evliliğinden de çocuğu olan Mehmet Rauf, daha sonra ikinci eşinden ayrılarak Muazzez Hanım ile evlenir. Evliliklerinin yanı sıra yasak aşklarla da anılan Mehmet Rauf, bir intihar girişiminde de bulunmuştur. Edebiyat otoriteleri tarafından Mehmet Rauf'un Tevfik Fikret ile aynı evi paylaştığı sıralarda onun eşine yasak bir aşk beslediğini ve bu aşkın neticesinde de Eylül adlı romanı kaleme aldığı tezi savunmaktadır. Mehmet Rauf hayatında iki felç geçirir, ikincinde ağır bir felç geçirdikten sonra yatağa düşer, bilincini kaybeder ve konuşamaz hale gelir. Bir buçuk yıl süren bu ağır hastalık sonucunda iyice halsiz düşen Mehmet Rauf, kaldırıldığı Cerrahpaşa Hastanesi'nde 23 aralık 1931 tarihinde hayata gözlerini yumar. Cenazesi, 25 Aralık 1931 tarihinde Teşvikiye Camii'nde kılınan namazdan sonra sade bir törenle Maçka'daki aile kabristanında toprağa verilir.

1.3. ALEKSANDRE KAZBEGİ

Çalışma masasına dirseğiyle dayanmış, yarı giyinmiş olan lezgi⁵ yünlü güzel çokha⁶ sağ tarafında akhalukhunun⁷ üzerine düzensiz bir şekilde atmış. Sol elini çenesine dayamış sık beyaz sakalı göğsüne kadar uzanmış, bir elinde kalemi tutarak derin düşüncelere dalmış. Kaşlarının altından büyük gözleriyle ilham verici bir şekilde bakar. Bu bakışı sanki yeryüzüne uçmuş kartalı andırır. Bu dış görünüşü onun yaratıcı bir ruha sahip olduğunu gösterir.

“O, bize her zaman saf ve dürüst kalmamız gerektiğini öğretti. Rusia kraliyetinin cellatları tarafından ezilen vatanımıza karşı olan sevgimizi diriltti. O ülkemizin tüm düşmanlarına karşı kalbimizi nefretle doldurdu. O bize aşkın ve dostluğun ne kadar değerli, kıymetli olduğunu gösterdi, o bize yığıtlara yakışan kadınların baş örtüsüne karşı saygıyı öğretti.” (Mnatobi dergisi, 1948:84) Sovyet dönemine ait bir dergide Aleksandre Kazbegiyi işte böyle anlatılır. O eserleri ve romanlarıyla kendi isminin sonsuza dek hatırlanmasını başardı.

⁵ Kuzeydoğu kafkasya'da Azerbaycan'ın kuzey ve Dağıstan'ın güney kesimlerinde yaşayan halk.

⁶ Gürcü geleneksel kıyafeti

⁷ Gürcü geleneksel kıyafetin bir parçasıdır.

Aleksandre Kazbegi (ალექსანდრე ყაზბეგი) 8 Kasım 1848 yılında Stephantsminda adlı bir köyde doğdu. Yazarın dedesinin babası, Kazbeg Çopikaşvili Stephantsminda'nın komutanıydı ve yazarın soyadı onun isminden gelmektedir. Gürcistan Rusya'ya bağlandığı zaman, Rus kraiyetinin emriyle derenin komutanlığı Kazbegi'nin oğluna Gabriel'e verildi. Aleksandre Kazbegi'nin ataları feodalizm döneminde Hevi'de (ბევი) büyük bir nüfuza sahiptiler. Bir dağlar ve vadiler, geçitler, boğazlar bölgesi olan Hevi, Gürcistan'ın en güzel, en ilgi çekici yerlerinden biridir. Aleksandre Kazbegi, doğduğu ve büyüdüğü Kafkasya'nın kayalı bölgesini şöyle anlatır: “Şimdi kayalar arasında yılan gibi kıvrılan, çok uzun ve güzel karayolu olan dar Dariali deresinde eskiden sadece atlar, karavanların bile zor geçtiği çıkırlar vardı. Bu yol Kuzey Kafkasya'dan Gürcistan'a gelen yoldu.”

(Mnatobi,1948:86)

Gabriel Çopikaşvili gerçek soyadını değiştirerek babasının ismini soyadı olarak kullanıyor ve bundan sonra Stephantsminda'nın adı da Gabriel'in komutanlığı altında olduğu için Kazbegi olarak kalıyor.

Aleksandre Kazbegi'nin babası Mikheyil, Gabrieli'nin büyük oğluydu, babasından sonra dere'yi o yönetiyor. Onun çok sert, hırslı ve kendini beğenmiş biri olduğu söylenmektedir. Yazarın annesi Elisabed Tarkhnishvili o zamanlarda çok bilgili, edebiyatı seven birisi olarak tasvir edilmektedir.

Yazar on iki yaşına kadar aile içinde eğitim görür ve daha sonra Tbilisi Lisesi'ne gönderilir. Kazbegi'nin eğitiminde son derece şefkatli, iyi ve zeki bir kadın olan dadısı Nino'nun büyük bir etkisi olmuştur. Ve büyük yazar, ilk öykülerini ona adamıştır. İthaflarından birinde şöyle der: “Sevgili Nino, benim gibi yoksul bir insan sana hatıra ya da saygı nişanesi olarak ne bırakabilir? Değerli hiçbir şeyim yok, bu nedenle eğitilmesinde büyük bir rol oynadığın duygularımın ve ruhumun en değerli etkinliklerini ithaf ediyorum sana”. (Mamuli Ekim Aralık 1997, sayı 4 sayfa 98) Başka bir mektupta ise: “Beni şehzade gibi büyüttükleri zaman, beni şımarttıklarında, kalbime gurur ve nefreti sokmaya çalıştıkları zaman, sen kalbimi ve aklımı doğru bir şekilde yöneltmeme yardım ederdin. Senin bana anlattığın masallar aklımın bir köşesinde derin saklandı, ve senin büyüttüğün bende bir iyilik varsa senin sayendedir, bunu gururla söyleyebiliyorum. (Mnatobi dergisi, 1948:88)

Aleksandre Kazbegi, babasının ölümünden (1866) kısa süre sonra on sekiz yaşında Tbilisi'ye gider ve Petrovsk-Razumovsk Ziraat Akademisi'ne girer. Öğrenimine büyük bir azim ve gayretle başlar. O dönemde annesine yazdığı mektuplardan birinde şöyle diyordu: “O kadar meşgulüm ki ne pazar günleri ne de başka günler iki saatlik bile boş vaktim olmuyor. Akademi kente 20 kilometre uzaklıkta. Her gün sabahın altısından gecenin onuna kadar oradayım. Derslerimden başka bir şey düşünmüyorum.” (Mnatobi dergisi, 1948:84)

Kazbegi 1870'te ağır bir hastalığa yakalanır ve memleketine dönmek zorunda kalır.

Memleketine döndükten sonra, yazar köylülerin yaşamını daha iyi tanıyabilmek amacıyla dağlarda yaşar ve yedi yıl süreyle çobanlık yapar. Yazar, daha sonra doğanın kucağında, çobanların arasında geçirdiği bu dönemi edebî etkinliklerini yönlendiren ve yapıtlarına temel oluşturan en mutlu yılları olarak anar.

Bu dönemde halka yaklaştığı, dağlıların gelenek ve görenekleri hakkında bilgi sahibi olmuş ve yapıtları için çok zengin malzeme toplamıştır. 1879'da Hevi'den ayrılır ve Tbilisi'ye giderek tüm yaşamını edebiyata adar. 1880'de *Droeba* (დროება) gazetesini *Moheveler ve Yaşamları* (მოხვედები და მათი ცხოვრება) adlı etnografik denemesini yayımlar. Bu denemeden sonra on beş yıl içinde (1880'den 1895'e kadar) *Elguca* (ელგუჯა), *Tsiko* (ციკო), *Hevisberi Goça* (ხევისბერი გოჭა) gibi en önemli roman ve öyküleri yayımlanmıştır.

Kazbegi'nin yapıtlarında başlıca kahraman halktır. Yazar, dağlı insanları özgürlük tutkunu, dürüst, çalışkan, yüzyıllar boyunca geliştirilmiş ahlak kurallarına titizlikle uyan insanlar olarak betimler. Kahramanlarını her zaman, ahlaksal niteliklerinin, şövalyeliklerinin, dostluğa bağlılıklarının, kardeşlik duygularının ve vatanlarının onuru için özgürlük savaşında fedakârlıklarının ön plana çıkacağı bir konuma yerleştirmiştir. “Vatanlarını savunmaya giderken bir şenliğe gider gibiydiler” (Mamuli 1997 sayı 4 sayfa 112) diyor, dağlıların bağımsızlık savaşlarından birini anlatırken. “Yüzleri ışıltılı, kutsal bir görevi yerine getirdiklerinden emindiler. İçlerinden birinin üstüne ölüm çökerse adları yaşamını sürdürüyordu halk içinde, ünleri dağların ötelere uzanıyordu”. (Mamuli 1997 sayı 4 sayfa 111)

Dağlıların yasalarına göre vatana ihanet, en iğrenç suçtur. Vatanını sevmeyi bilmeyen, kendi çıkarlarını halkın çıkarlarının üstünde gören biri yaşamaya layık değildir, dağlıların anlayışına göre. *Hevisberi Goça* adlı romanın kahramanı ihtiyar Goça vatanını tutkuyla, bütün varlığıyla, coşkuyla sever ve yaşamının bütün özü, anlamı da budur. Oğlunu da aynı tutkuyla sever ama ulusunun çıkarlarıyla kendi çıkarlarını karıştırdığını öğrenince ölümle cezalandırır onu. Akıllı uslu Goça vatanın çıkarları söz konusu olduğunda kesinlikle uzlaşma kabul etmez.

Kazbegi okurlarına köleliğin ve tutsaklığın çok eski çağlardan beri bir alçaklık olarak görüldüğü, “kölelik” sözcüğünün hiçbir zaman kabul edilmediği, benimsenmediği ve insanın kendi nitelikleriyle kazandığı bir erdemle saygın sayıldığı bir ortamda doğup büyüdüğünü gururla açıklar. İçinde yaşamış olduğu pederşahi cemaatin özgün yaşamını, gelenek, göreneklerini ilginç bir biçimde betimler. Bu cemaat bireylerine yüzyıllık geleneklere dayanan belirli ahlaksal görevler yükler. Cemaatte sarsılmaz bir otorite hüküm sürer ve cemaat, bireyler arasında yüksek ahlaksal değerler, yüreklilik, içtenlik, namus, verilen söze sadakat, topluluğun çıkarlarına bağlılık, karşılıklı saygı ve cemaatin yücelmesi için gerekli tüm nitelikleri aşlamaya çalışır.

Yazar, Gürcistan’a dönünce Hevi köylerini babasının ve amcasının yüklemiş olduğu vergilerden ve yükümlülüklerden kurtarır; ayrıcalıklı konumundan vazgeçer, bağlı olduğu toplumsal sınıfla bağlarını koparır ve tüm yaşamını en yüce amaca adar: halka hizmet etmek. Ve işte bu amaçla önce çoban olur, daha sonra da edebiyat yaşamına verir kendisini.

Kazbegi tüm yapıtlarında bir hümanist olarak çıkar okurlarının karşısına; toplumsal adaletsizliğe karşı mücadele eden, halkı boyunduruk altında tutanlarla mücadele eden bir hümanisttir, o Rus çarlığının uşaklarına, Kafkasya’nın sömürgeci zihniyetli yöneticilerine, halkın daima nefretini çeken askeri görevlilere sürekli küçümseme ve hor görüyle bakar.

Köleliğe bütün yüreğiyle karşı çıkan, hakları ellerinden alınmış köylülerin yanında yer alan Kazbegi, doğanın ve vatanın eşsiz bir sözcüsü olarak sivrilmiştir. Doğa, bütün renkliliği ve görkemi içinde yapıtlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Vatanın doğasını olağanüstü bir yetenek ve heyecanla betimlemiş eşsiz bir sanatçıdır o. Doğa durağan değildir Kazbegi’de hiçbir zaman. Manzaralarını okura keyif vermek için

çizmemiştir o. Kazbegi'de doğa canlanmış, yaşar, hisseder, insanın coşku, heyecan ve duygularıyla tam bir uyum içindedir, eylemlerine katılır, ruhunda erir. Kazbegi dağlıların yaşamını çok iyi tanıyan bir yazar kimliğiyle çıkmıştır okurunun karşısına. Yapıtlarının çoğu, halk öykülerinden esinlenilerek kaleme alınmıştır. O halk öykülerinden alınmış konulara büyük bir sanatsal değer kazandırmıştır. Dağlıların yaşam biçimini daha yoğun bir hale getirmiş, kahramanlarının karakterlerine daha bir canlılık kazandırmıştır. Halk efsanelerini somut tarihsel verilerle, on yedinci yüzyıl dağlılarının yaşamlarından alınmış olaylarla zenginleştirmiştir. *Hevisberi Goça* romanında geçen Aragvi derebeyi Nugzar Eristavi malını mülkünü artırmak söz konusu olduğunda acımasız ve otoriter bir insandır. Otoritesini komşu topraklara yayma konusunda hiçbir engel tanımak istemez. Dağlıların özgürlüklerini ellerinden almak isteyen ilk derebeylerdendir, ama onlara boyun eğdiremez. Sanatsal düzyazı alanında büyük bir ustadır o; yapıtlarının kompozisyonu karmaşıktır ve dinamik bir anlatımı vardır. Büyük tutkuların çatışmasıyla ortaya çıkan beklenmedik durumlar yaratmayı sever. İnsan ruhunun derinliklerine inmekte onun kadar yetenekli çok az sanatçı vardır. Kazbegi, insan ruhunun derinliklerini ortaya çıkarmakla kalmaz, kahramanlarının her eylemine psikolojik bir gerekçe kazandırır.

Kazbegi, yalnızca bir tabloyu ya da özel bir olayı yansıtmakla yetinen bir yazar değildir. Kahramanlarının acılarını, sıkıntılarını ve neşelerini yoğun bir biçimde yaşama yeteneğine sahip bir yazardır aynı zamanda ve bu amaçla kişiliğinden bütünüyle sıyrılabilmektedir. En dramatik unsurları seçer ve kahramanlarının tutkularını sonuna kadar götürür. Kazbegi birden bire şöhrete ulaşmış bir yazardır.

Aleksandre Kazbegi yapıtlarını okurlarına ulaştırma konusunda sayısız güçlüklerle karşılaşmıştır. Her şeyden önce acımasız Rus sansürüyle uğraşmak zorunda kalmıştır. Öncelikle ifade etmek gerekir ki *Elguca* önce *Droeba* gazetesinde yayınlanmıştır (Bu kitap Ahmet Özkan tarafından Türkçeye çevrilmiş ve 1973 yılında *Elguca ile Mzağö* adıyla yayımlanmıştır). Şöyle demiştir o yıllarda yazar bu konuyla ilgili olarak: “Bu yapıtı istediğim biçimde yayınlamayı başaramadım. Yakında daha eksiksiz ve düzeltilmiş biçimiyle çıkacaktır”. Bununla birlikte o dönemin okuru bu eksiksiz ve düzeltilmiş nüshayı okuma fırsatını bulamadı. Gerçekten de, Kazbegi *Elguca*'yı daha sonra kitap halinde bastırdı, ama sansür dağıtımını engelledi ve bütün kitaplar imha edildi.

Bu yapıtın yalnızca birkaç nüshası tesadüfen korunabildi. Kitabın metni *Droeba*'da yayımlanmış olan metinden çok daha farklıdır. Kazbegi öteki yapıtlarının yayımlanması konusunda da benzer engellerle karşılaşmıştır.

Yazar tiyatroyla da ilgilenmiş ve bir tiyatro grubuyla Gürcüstan dolaşmış, ancak yaşamının bu döneminde ağır bir hastalığa yakalanmış ve Tbilisi'de kaldırıldığı hastanede ölmüş (10 Aralık 1893), doğduğu köy Stepantzminda'da (სტეფანწმინდა) toprağa verilmiştir.

Kazbegi edebiyatla ilgilenmeye ise çok küçük yaşta, on iki yaşlarında başlamıştır. İlk şiiri *Tsiskari* (ცისკარი) gazetesinde çıktığında on iki yaşındaydı. On dört yaşında kahramanları annesiyle babası olan *Eğitimciler* adlı bir komedi yazdı. Yazar daha sonra bu komedide bazı değişiklikler yaptı ve bu yapıt 1880 yıllarında birçok kez sahnelendi. Yazmış olduğu birçok oyun arasında Arsena (არსენა) ve Kraliçe Ketevan (ქეთევან დედოფალი) sayılabilir. Öğrencilik yıllarında çeviri etkinliklerinde de bulunan Kazbegi Shakespeare'in *Romeo ve Juliet*'ini ve Lermontov'un birçok şiirini Gürcüce'ye çevirmiştir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi yazarın çobanlık yaptığı yıllar sanatının gelişmesinde çok belirleyici olmuştur. Bu yıllar büyük bir hayat okulu işlevi görmüştür onun için. Bu dönemde halkın gelenek ve göreneklerini, adetlerini, özlemlerini öğrenme olanağı bulmuş ve daha sonra yapıtlarına gereç oluşturacak sayısız halk efsanesini ve öyküsünü dinlemiş ve bunları hafızasına yerleştirmiştir. Gerçekten de onun *Hevisberi Goça* adlı romanındaki uyanan ilkbahar tablosu hafızalardan silinecek gibi değildir: “Doğa tanınmıyor artık, rüzgarın uğultusu yerini tatlı, hoş mırıltılara bıraktı. Toprak yeniden ısındı, bitkiler yeniden canlandı, özsuğu hissedenden ot yeniden doğruldu, güneşi yardıma çağırdı. Kar örtüsü çatladı, yollara bakmadan, boğazlardan gürültüyle ovaya doğru akan derelere dönüştü. Ağır yüklerinden kurtulan Kafkas Dağları doruklarını eğdiler ve omuzlarına beyaz brokar yerine yeşil bir kadife attılar. Çiçekler başlarıyla yumuşak, hafif işaretler yaparak uyandılar, sevgiyle mırıldanmaya başladılar. Bir güneş ışını, güzelliklerden tad almaya çalışarak sallanmaya başladı. Ama çiçekler, sık çalılar arasında, utangaç bir gülümsemeyle kaçtılar bakışlarından. Hiç yorulmayan ve boş durmayan arıdan gizlenemezler onlar yalnızca: yumuşak kadife ayaklarıyla kokulu çiçektozlarını toplamasına, o baharatlı hoş şeyi rengarenk kupalarda içmesine izin

verirler... Hava sürekli neşeye, hayata davet ederek birbirlerini arayan kuşların cıvıltılarıyla doluyor.” (Tsiskari, 1960:124)

Kazbegi'nin yapıtlarında köylüler olağanüstü bir dinamizm içinde betimlenmiştir. Yazar doğanın yaşamını verirken bu yaşamı insan ruhuna bağlar ve böylelikle okuyucuda güçlü heyecanlar oluşturur.

Şöyle diyor Aleksandre Kazbegi: “Ben ölü nesnelere meraklı değilim. Ne düşlerim, ne aklım, ne kalemim döner ölü, eylemden yoksun nesneye”. Bu birkaç sözcükte çok derin ve doğru bir düşünce yatar. Onda doğa yaşamı insan yaşamının sürekli bir yansımasıdır, insan yaşamıyla sıkı bir ilişki içindedir. Bilim adamları Kazbegi'nin doğa betimlemelerindeki bu yeteneğine hayret etmişlerdir hep. Kazbegi'de doğa insanın başına gelecek felaketi sanki önceden sezip, ona yardımcı olmak ister. Kazbegi'nin yapıtlarında doğa kahramanlardan biridir adeta. Onun yapıtları doğanın yaşamının kitapları gibidir.

Kazbegi aşk temasına da önem vermiş bir yazardır. Yüreğin en gizli köşelerini çok iyi tanıyan bir insandır o. Yapıtlarında aşk duygusunu bütün ihtişamıyla sergilemiş, aşkı engel tanımayan, önünde hiçbir şeyin duramayacağı güçlü bir duygu olarak tanımlamıştır. Ona göre aşk insan yüreğinde bir ilkbahar fırtınası gibi patlar, gücüyle insanları canlandırır, akıllarına ve yüreklerine egemen olur, onları kimi zaman kahramanca eylemlere iter, kimi zaman da görevlerini unutturacak kadar kendilerinden geçirir.

Kısaca söylemek gerekirse Gürcü gerçekçi romanının kurucusu Aleksandre Kazbegi, XIX. yüzyılda Şota Rustaveli gibi, dostluluğa aşka ve vatan sevgisine önem vererek büyük yaratıcı olarak karşımıza çıktı. Onun eserlerinde insanların tutkularına ve duygularına büyük önem verilir. Kazbegi için insan tutkularını içinde saklayan bir varlıktır, bundan dolayı Kazbegi'nin dili tutkulu, coşkulu ve heyecanlıdır. (Mnatobi, 1948:89). Olağanüstü yeteneğini edebiyatın bu türünde göstermiş ve okur kitlesi içinde büyük bir popülariteye sahip olmuştur.

1.4. ROMANLARIN KISA ÖZETLERİ

1.4.1. Eylül Romanının Özeti

“Türk edebiyatında psikolojik roman tarzının ilk ve en başarılı örneği sayılan ve “üçüzlü bir aşk macerası etrafında kahramanların an ve durumlara göre değişen ruh hallerinin geniş ve teferruatlı tahlillerine dayanan”(Zeynep Kerman 1981: 407-418; içli, Mustafa Özbalcı, 1997:23’deki alıntı) bu roman bir yasak aşk teması üzerine kurulmuştur.”(Özbalcı, 1997:23) Eylül Romanı bağ evindeki bir aile onlar arasındaki ilişkiler ve hayat tarzlarını anlatmasıyla başlıyor. Romandaki baş kahramanlar Süreyya ve Suat birkaç yıldır evli çifttir. Süreyya’nın ailesi ile birlikte yaşamaktadırlar. Fazla zengin olmadıkları için Süreyya’nın babasının yardımıyla geçinmektedirler. “Otoriter bir baba dedikoduyu seven bir kızkardeş ve kaba bir enişteyle birlikte yaşamak, başta Süreyya’ya oldukça sıkıcı gelmektedir.”(Tarım, 1998:70)

Yazları genç çift; babasının çiftlik evinde yaşarlar. Babasından defalarca başka bir ev almalarını, kendilerini yalnız bırakmalarını istese de babası, oğlu Süreyya Bey’in sözlerini dinlemez ve yeni bir ev satın almaz. Süreyya’nın hayali ailesinden ayrı özgür bir şekilde deniz kenarında bir evde yaşamaktır. Suat, monotonlaşmış evliliğini renklendirmek için, kocasının hayalini, babasından istediği parayla gerçekleştirir. “Beş senelik beraberliklerinin tehlikeye düşmesinden korkan, artık Süreyya’ya kifayet etmediğini düşünen Suat, bir çıkış yolu bulmak için babasından para ister. İsteği gerçekleşirse onu mesut edecek, kendi de bu mutluluğu paylaşmış olacaktır.”(Törenek 1999:76)

Suat ve Süreyya bir yaz dönemi için Boğaziçi’nden küçük bir yalı kiralarlar. Süreyya, artık her gün denizdedir, zaman zaman Suat kendisine eşlik etse de çoğu kez denize yalnız açılır.

Süreyya’nın arkadaşı ve akrabası Necip Bey, aile dostlarıdır, ve sık sık onların evlerine gelmektedir.

Necip, Süreyya’nın eşi Suat’a karşı derin bir saygı duyuyor. Bu saygı bir zaman sonra çok güçlü bir sevgiye dönüşür. Süreyya denizdeyken, piyano çalan Suat ile ona çeşitli notalar getiren Necip arasında, ortak bir beğeni olan müziğin de etkisiyle bir aşk başlar. Ancak iki sevgili de Süreyya’ya ihaneti asla akıllarından geçirmezler ve bu

yasak aşk onların içinde gizlice yaşar. “Aşk hadisesinin verilişi hesaplı ve ölçülüdür. İlk romanlarımızda görüldüğü şekliyle bir anda ortaya çıkan ve âşığı sefaletlere düşüren bir ilişki olmadığı gibi, isteyerek gerçekleşmiş bir duygusal yakınlaşma da değildir. Tabii bir hâlin sonucu olarak sunulmak istenmiştir. Önce her ikisi de dış dünyadan soyutlanır. Sonra merhamet, ardından hürmet ve aşk... Ancak iki kişi arasındaki bu hissî alâkadan üçüncü bir kişinin haberi olmaz. Böylece gizli ve temiz bir aşk olarak devam eder. Şüpheler, tereddütler, isyanlar, zaman zaman nefrete varan ruh buhranları arasında sürüp giderken, âşıklar sözden çok gözleriyle anlaşılır.”(Törenek, 1999:78)

Günler geçer. Yaz biter, kış gelir ve Suat ile Süreyya tekrar konağa dönerler. Necip, konağa da gelmektedir ama artık ev kalabalık olduğu için sevgililerin hareketlerinde daha dikkatli davranmaları gerekmektedir. Romanın sonlarında her ikisi de artık duygularını birbirlerine açıp, aşklarını kelimelere dökmüşlerdir. Fakat aynı evin içinde olup birbirlerinden uzak ve tedirgin yaşamak her ikisini de mahvetmektedir. Tam bu sırada, bir gece konakta yangın çıkar ve Suat evin içinde kalır. Sevdiği kadını kurtarmak maksadı ile kendisini alevlerin içine atan Necip de Suat da kurtulamaz. (Tarım, 1998:71)

1.4.2. Hevisberi Goça (Dere Reisi Goça) Hevisberi Goçanın Hikâyesi

Hevisberi Goça, tarihî eser olarak bilinir. Bu eserde anlatılan, Aragvi’nin⁸ başı olan Nugzari’nin özgür Hevi’yi fethetmeye çalıştığı tarihte de geçmektedir. Bu olay, XVI. yüzyılın sonu ve XVII. yüzyılın başlangıcında olmuş, ama bütün bunlara rağmen Hevisberi Goça tamamen tarihsel bir eser değildir. Bu hikâyenin amacı, tarihsel bir bilgi verme veya olayın diriltilmesi değildir. Bu eserde, Nugzar derebaşının kişiliği, onun dereyi ele geçirmeye çalışması veya halkın ona karşı savaşıması ana konu değildir. Asıl dikkatimizi çeken savaş sırasında bir mokhevenin başına gelenler ve yanlış davranışının yüzünden çektiği cezadır. Kısacası, bu hikâyede yazar, sadece mokhevelerin tüm kalple inançla savaşıması veya onların ne kadar özgürlüğe düşkün olduklarını gösterme çabasında değildir. Yazarın amacı, insanlık duyguları, ihtirasları göstermektir. (L.minashvili, I. Kafiashvili, 2004:23) “Hevisberi Goça’da” insanların özgürlük için savaşıması anlatılır. Dolayısıyla eser vatanperver okuyucuda büyük etki bırakan sözlerle

⁸ Aragvis Saeristavo, Feodal Gürcistan’daki militer yönetsel bölge.

doludur. Örneğin: “-Bizden atalarımızın doğduğu ve gömüldüğü toprakları almaya çalışıyorlar, bunu asla unutma, ve izin verme. Ataların da az acı çekmemiştir kendi topraklarını korumak için, onlardan akan kan topraklarımızın dibine kadar inmiş, şimdi ise sıra sizde,” ya da deredeki cemaatin mahkemesinde ihtiyar Goça’nın kendi oğluna söylenen sözleri; “Ölen kardeşlerimizin kanı gökyüzünde Tanrıya doğru akıyor ve ondan adaleti istiyor!” (Kazbegi 2004:123) Bu şekilde belirttiği sözler, okuyucunun vatana olan sevgisini ve bağlılığını arttırıyor.

Hevisberi Goça’nın hikâyesini ihtiyar bir mokheve⁹, Ginja Huleli, anlatmış yazara. Bunun hakkında Aleksandre Kazbegi kendisi yazıyor. Bunun gerçek olmadığına dair şüphe duyamayız, Ginja Huleli gerçekten yaşayan bir kişiydi, onun anlattığı hikâyenin tarihte halk arasında yayılan birkaç versiyonu vardır. Aynı zamanda Ginja Huleli’nin kişiliğini yazar, diğer bir eseri Elguja’da anlatır. Ginja Huleli Hevi’de yaşayan, çok ünlü, akıllı, güzel sohbet eden bir şairdir. Hevisberi Goça, Aleksandre Kazbegi’nin eşsiz yeteneğini en güzel şekilde gösteren hikaye sayılır. Bu hikayede anlatılan sosyal çevrede ortaya çıkan duygular, psikolojik açıdan çok önemlidir.

1.4.3. Romanın Ana Konusu

Yazar, Hevisberi Goça’da sadece bir ana konu üzerinde durmaz, ve diğer konuları bu ana konuyu vurgulamak için kullanmaz. Bu eserde anlatılan her konu, eşit derecede önemlidir. Burada insanın tutkularını ve acılarını, onların yaşam tarzlarını tüm içtenlikle ve detaylarıyla anlatır. Kazbegi, bize insan olmanın ne kadar zor olduğunu, insan acılarını taşımanın, kendi içinde doğan duygulara karşı savaşmanın, kalbinde esen fırtınaları yenebilmenin ne kadar zor olduğunu gösterdi.

“Kazbegi’nin eserleri sıradışı bir estetik tarzda yazılmış, Aleksandre, romanların ekspozisyonu yani bir hikâyenin nereden ve nasıl başlayacağını ustasıdır ve ekspozisyon tüm hikayenin nasıl devam etmesi gerektiğini sağladığını söylememiz gerekir”. (Mnatobi, 1948:91)

Roman, Gugua’nın düğününde yaşanan olayları anlatarak başlar. Gugua’nın şahit olarak seçtiği en yakın arkadaşı Onise, düğünde gelin Dzidzia’ya ilk görüşte âşık olur.

⁹ Mokheve, Hevi’de yaşayan ya da soyu oradan gelen insana denir.

Gelin de Onise'ye aşık olur, ve her ikisi de bu yasak duygudan kendilerini uzak tutmaya çalışır. Bu yüzden Dzidzia mutsuz bir evlilik yaşasa da iyi bir eş olmaya çalışır, üstlendiği tüm görevlerini yerine getirerek ahlaklı bir eştir. Onise ise yasak aşkından kurtulmak için bir süreliğe sevdiği kadının yaşadığı mekâdan ayrılır, fakat onu unutmak imkânsızdır.

“Aleksandre Kazbegi, bizi hemen konunun ortasına sürüklüyor, sonradan da ondan vazgeçmemiz mümkün olmuyor, onun kölesi oluyoruz.” (Mnatobi, 1948:92)

Yazar, bu yasak aşkla beraber, bize Hevi'nin (dere) geleneklerini, farklı kültürlerini, yaşama tarzlarını ve sert kanunlarını anlatmaktadır.

O tarihlerde Hevi (dere) büyük bir tehlike altındadır. Feodal Nugzar Eristavi, Hevi'yi kendi himayesine almak istiyor. Bundan dolayı Hevidekiler topraklarını korumak için savaşa hazırlanıyor. Savaşta herkesin, kadınları bile görevi vardır, onların dağlardaki askerlere yemek götürmeleri gerekir. Bu savaşta düşmanın geldiğini görüp arkadaşlarına haber vermek Onise'nin görevidir ama görevini yerine getiremez çünkü görevdeyken Dzidzia'yla karşılaşır ve onunla zaman geçirirken düşmanı gözden geçirir. Dzidzia'nın eşi Gugua da onları görür ve artık her şeyin farkına varır, Dzidzia ona açık başkasını sevdiğini söyler, Gugua buna dayanamaz ve Onise'yi öldürmek için onun evine doğru koşar. Savaş bittikten sonra halk suçlu olanı bulmak ve onu cezalandırmak ister. Gugua Onise'nin suçlu olduğunu bilir onu Dzidzia'yla görür ama ailesinin namusunu kurtarmak için kendisinin suçlu olduğunu söyleyerek ölmeyi göze alır. Onise de işlediği suç ve günah için ölmeye hazırdır, bu yüzden suçunu itiraf eder.

Bu eserin en önemli yanı yapılan Cemaat Mahkemesi ve Goça'nın oğlunu öldürmesidir. Gürcü Edebiyatı eleştirdiği bu davranışta hikâyenin ideolojik anahtarını bulur. Babası oğluna duyduğu sevgidense vatanına duyduğu sevgiyi daha yükseklerde tutar. Kendi oğlunun vatanına olan ihanetini affetmez ve onu ölümle cezalandırır. Fakat Onise'yi ihanet eden biri olarak görmemiz yanlıştır. Onise'nin aklına kalbine bir kere olsa bile kendi halkına ihanet edebileceği gelmemiştir. Onise'nin ihanet eden biri olmadığını tüm cemaat biliyordu. Herkes de ihtiyar Goça'ya bunu söylemeye çalışıyordu. Fakat Goça, herkesten daha iyi biliyordu kendi oğlunun hain olmadığını. Peki Goça'nın neden kendi oğlunu öldürdüğü akla gelen en önemli sorulardan biridir. Sadece duygusal bozukluk yaşamak bunun nedeni sayılmaz, çünkü biz bu davranışından

önce müzakereyi görürüz, ve müzakerenin olduğu yerde duygusal bozukluk yaşamak pek mümkün değildir. Goça'nın davranışının nedeni, sadece vatan sevgisinden ötürü olduğunu var sayamayız ve tekrar eserin en önemli sorusuyla karşılaşırız: O zaman Dere reisi niye kendi oğlunu öldürdü? Bu çok zor bir sorudur. Kazbeg, insanın içinde gizlice yaşadığı duygularla savaşmalarımızın zarif şekillerini göstermiştir. Birbirlerine zıt duygular kişi'nin içinde aynı anda yaşarlar, işte tam bunu göstermeye çalışarak yazar, insanın ne kadar derin ruha sahip olduğunu ortaya koyar. (Mnatobi, 1948:92)

Romanın sonunda, Dere reisi Goça tek oğlu olan Onise'nin yaptıklarını öğrenince dehşete düşer ve kendi elleriyle çok sevdiği oğlunu öldürür. İhanette suçlanan Gugua da bu utanç verici durumdan sonra kendini vurur, Bu olaylardan sonra Dere reisi aklını kaçıır. Gece gündüz ormanları gezip gelen geçene oğlunun nerede olduğunu sorar. Dzidzia ise o gecedan sonra kimse tarafından görünmez. Aleksandre Kazbegi, hikâyeyi nasıl bitireceğinin de ustasıdır. O her zaman olayı tam gerektiği zamanda fazla uzatmadan bitirir , bundan dolayı onun eserleri okunduktan sonra okuyucu bir rahatlama hissediyor.” (Mnatobi 1948:92)

1.5. EYLÜL ROMANININ OLAY ÖRGÜSÜ

Beş yıl evli olan Süreyya, eşi Suat'la birlikte babasının köşkünde yaşamaktadır. Aynı evde annesi, babası, kız kardeşi, eniştesi, dadısı ve hizmetçilerle de yaşamaktadır. Ailesiyle beraber yaşayan Süreyya'nın sıkıntısı, istediği huzurlu ve rahat bir hayatı yaşayamamaktır. Romanın başlangıcında, Süreyya'nın can sıkıntılarına, onun hayallerine rastlarız. Rahatına ve zevkine çok düşkün olan Süreyya'nın en önemli hayali, eşiyle beraber yaz mevsimini Boğaziçi'nde bir yalıda geçirmektir; fakat bunun için maddi durumu yeterli değildir. Babasını bir türlü ikna edemeyen Süreyya ondan maddi yardım alamamaktadır. “Beyefendi alıştığı hayat tarzını değiştirmez. Bağ yeri kendisi için ayrı bir değere sahiptir.” (Törenek, 1999:135) Fakat Süreyya için bunu anlamak pek mümkün değildir, hayalini gerçekleştirmenin bir yolunu bulamazsa da bu hayalin peşini bırakmaz .Romanda Süreyya'nın arzusunu daha da güçlendiren kişi Necip'tir. Necip, hayatını istediği bir şekilde çok rahat yaşamaktadır. Fakat evli olan Süreyya istediği bir hayatı yaşayamamanın acısını çeker. Eşine ve onun huzuruna düşkün olan Suat, Süreyya'nın mutlu olması için çabalamaktadır. Suat, günden güne

eşinin mutsuzluğunu, can sıkıntısının arttığını görür ve bu durumdan kurtulabilmek için babasından gizlice para ister. Bu parayla istediği yerde yalı tutup, istediği bir şekilde yaşayabilirler. “Yalıya geçişle olay örgüsünün büyük ve önemli halkası başlar... [...] Yalının tutulmasında zevkinden istifade edilen Necip, taşınılan yeni mekânda onlara üçüncü bir kişi olarak refakat eder. Sık sık yalıya gelir. Yalı mekânı, tabiatı, güzelliğiyle Süreyya’yı büyülemiş, Suat’ın kaygılarını gidermiştir. Bütün sıkıntılar ve şikâyetler sona ermiş gibidir.” (Törenek, 1999:136) Hayat ne kadar büyüleyici gözükse de yalıda zamanla günler birbirlerine benzemeye başlar.

Denize aşırı derecede tutkun olan Süreyya, bir sandal satın alır. Sandalıyla gezintiye çıkarlar. Süreyya her gün kendisine yeni uğraşlar bulur. Yelkeniyle sık sık denize açılır. Suat baş dönmesi ve mide bulantısı nedeniyle kocasına eşlik edemez. Suat kocasını mutlu edebilmek için çırpınır durur, fakat onun yaşamını dolduramadığını, ona yetmediğini görür, tedirgin olur. Süreyya’nın karısına karşı tavırları günden güne değişmeye başlar. Bu durumda evin tek neşesi arasına gelen Necip olur. Birbirlerini seven karı koca, iç dünyalarının arasında büyük bir farklılığın olduğu yalıda ortaya çıkar. Evde tek başına kalan Suat’ın yanında Necip olur. “Necip, yalnızlık anlarında sıkıldığını hissettiği Suat’tan piyano çalmasını ister. Kendisi de musikîyi çok sevmektedir. Başbaşa geçirilen saatler, piyanonun nağmelerinden akseden duygusallıklar, Suat’ın hep Süreyya’yı takip eden nazarları Necip’i bir aşkın girdabına atmakta gecikmez...[...] Birlikte yapılan sohbetler, muzikî ziyafetleri Suat’ı da etkiler. O da Süreyya’da göremeyip de Necip’te varlığına şahit olduğu bazı hâller nedeniyle bir ikilem içine düşer. Süreyya ile Necip’i mukayase eder, niçin Süreyya’nın da onun gibi hassas ve anlayışlı olmadığına üzülür.”(Törenek, 1999:137) Zamanla Suat kendi eşinden uzaklaşıp, Necip’e yakınlaşır. Artık onun düşüncelerini, duygularını, iç dünyasını anlayan tek kişi vardır o da Necip. Ruhlar yakınlaşınca da aralarında büyük bir aşk doğar. “ Bir müddet yalıyı terk eden Necip, geçirdiği hastalığın ardından dinlenmek için geldiği yalıda, bu “ihtimam” anlarında Suat’a onu sevdiğini itiraf eder. Böylece olay örgüsünün temelini teşkil eden aşk ilişkisi yeni bir mahiyet kazanır. İkisinin arasında konuşulan bazı sözler, bazı nazarlar Süreyya’dan gizlenmeye başlar.”(Törenek, 1999:138)

İkisi de bu yaşadığı duygunun yasak bir aşk olduğunu bilir, fakat ikisinin de bu duyguya karşı savaştıkları güçleri yoktur. Bu durumda Suat ile Süreyya arasındaki

anlaşmazlık günden güne artar. Romanın sonuna doğru Suat ile Süreyya bağ evine dönmek zorunda kalırlar. Mekân değişikliği ile yeni bir safha başlar. Bağ evinde ne yalıdaki gibi rahat yaşam tarzı vardır, ne de serbest bir ortam. “Olay örgüsünün temel vakası olan aşk, anlaşma ile sona erer. Ümitsizlik, ahlâk anlayışı, aile saadeti böyle bir karara vesile olur. Suat tekrar Süreyya’ya dönmüş, dargınlık sona ermiştir. Necip’e düşen de bu aşkın hayaliyle yaşamaktır.” (Törenek, 1999:139)

Roman trajik bir şekilde sona erer, yazar romanın sonunda yangın çıkartır, yangında kalan Suat’ı kurtarmak için de kendini feda eden Necip, böylece Suat’a karşı duyduğu aşkın gerçek olduğunu ispatlar. Olay örgüsü açısından bir ek fonksiyonu olan yangın sahnesi romanda yaşanan yasak aşkın ne kadar sadakatli ve fedakâr olduğunu gösterir.

1.5.1. Hevisberi Goça Romanın Olay Örgüsü

Hevisberi Goça adlı hikâyede olay örgüsü düğünle başlar. Gürcistan’ın doğu tarafında olan dağlardaki bir yerde birbirini seven, kendi istedikleriyle evlenen çiftin düğününü yazar nerdeyse tüm adetleri katarak anlatır. Gürcistan’ın Hevi, (Dere) isimli yeri kendi kanunları, sert kuralları, farklı gelenekleri ve adetleriyle meşhurdur. Romanda anlatılan bazı geleneklere bugünlerde de rastlarız. Serttir Dere’nin kendi insanlarına sunduğu kurallar, ama herkes onlara uyumak zorundadır ve hiç kimse başka türlü yaşamayı düşünemez bile.

Adetlerine göre damat, düğün boyunca kendisiyle olacak arkadaşını yani şahidini seçmek zorundadır, geleneklere göre gelini ilk şahit görür ona teslim edilirdi ve sadece dinî töreni gerçekleştirdikten sonra gelin ve damat yan yana gelebilirlerdi. Düğünde şahide gelini teslim ederken ona kardeşliğini yapmak zorunda olan şahit, ilk görüşte geline âşık olur. Karşılıklı olan bu duygu hemen düğünde romanın ilk sayfalarında başlar. Geline âşık olduğunu anlayan Onise, şahitlik yapmaktan vazgeçer ve hastalık nedeniyle evine döner. Düğün sabaha kadar sürmektedir. Evine dönen Onise’nin iç hastalığı dışa vurur ve ateşten yanmaya başlar, bu sırada eve onun babası Dere’nin reisi tüm dere tarafından sevilen saygı duyulan Goça girer. Oğlunu bu durumda görünce onun tecrübeli kalbı her şey anlar, ona sorumluluklarını ve kimin soyundan geldiğini hatırlatır. Düğünden sonra yeni çift normal yaşamaya başlar. Eşi olan Gugua hep farklı

işlerle meşguldur, Dzidzia ise ev işlerini yapar, diğer gelinlerle beraber su getirmeye gider, sanki her şey olması gerektiği gibidir, fakat Dzidzia her zaman mutsuzdur, ve onun bu durumu herkesi düşündürür. Herkes onu sevindirmeye çalışır, onu mutlu etmeye, diğerlerine yasak olan her şey onun için serbestti, ama yine Dzidzia için hiçbir şeyin önemi yoktur.

Sevdiğini, ve yasak aşkını kalbinden atabilmesi için Onise yaşadığı yerden uzaklaşıp kendi dayısının olduğu yere Pşavi'ye gider, orada avcılık yapar ve Dzidzia'dan uzak olunca onu unutmaya çalışır. Zaman geçer ilkbahar gelir, Onise'nin kalbi ise yine dertle doludur, o gördüğü her çiçekte her yaprakta, doğada sevdiği kadının yüzünü görür. Zaman ve mesafe ona karşı duyduğu sevgiyi bağlılığı daha da arttırır. Yazar bu iki başkahramanın iç duygularını anlatırken onların psikolojisini tanıtırken romanda olay örgüsünün büyük ve önemli parçası başlar. Savaş başlamak üzere, Aragvi'nin başı olan zalim Nugzar, Dere'yi elde etmek istiyor, Dere'de yaşayan özgürlüğe düşkün insanlar hazırlık yapmaya başlarlar, herkes Nugzar'ın çok güçlü olduğunu ona karşı yeterli bir güce sahip olmadığını bildiği halde savaşa hazırdır. Onise de bu nedenle Dere'ye dönmek zorunda, döner dönmez Onise su getirmeye giden kadınların grubuna rastlar onların arasında gözleri sevdiği kadını aramaya başlar ve yüzünü görünce ona karşı duyduğu aşkı hisseder. Aşk bitmemiş, her ikisinin de içinde yaşamaya devam etmiştir.

Dere reisi Goça kendi insanlarını savaşa gitmek için hazırlar, onlara savaşın çok adaletsiz zor olduğunu hatırlatır, ama aynı zamanda vatan için ölen kişinin ne kadar farklı, ödüllü ve kutsal olduğunu da söyler. Herkes savaşa sonuna kadar hazırdır, kadınlar bile savaşa kendi katkısını katmak için askerlere yiyecek ve içecek götürür.

Eşini seven ve ona karşı sevgi dolu davranan Gugua, karısı olan Dzidzia'nın ona karşı aynı duygular içinde olmadığını anlayınca artık sabrı taşıyor, kocasıyla evlilik hayatını paylaşamayan Dzidzia ona direk ve açık sevmediğini ve hiç bir zaman da onu sevmeyeceğini söyler. Bütün bunlara inanmak istemeyen Gugua onu sonsuza kadar bekleyeceğini söyler. Fakat Dzidzia ona başkasını sevdiğini söylerken Gugua'nın aklı başından gider, o her şeyi bilmiş gibi, eşine sevdiği erkeğin başını getirmesini söyleyerek Onise'nin evine doğru koşmaya başlar.

Düşmanları beklerken, Onise'nin bir görevi vardır, o kendini gizleyerek tüm dereye düşmanın yaklaşacağını haber vermek zorundadır. Onise görev yerindeyken askerlere yemeği götüren Dzidzia'yla karşılaşır, her ikisinin de sevgiye karşı gücü yetmez, içlerindeki duyguyu bastıramazlar ve sevgiden aklını kaybederler, tam o sırada düşman, dereye girer ve Onise'nin haberi bile olmaz, dolayısıyla insanlara haber veremez, savaş çok zor geçer, neredeyse tüm askerlerini kaybettiler, fakat yine onlar kazanır, dere yine özgürdür, ama yine de bu durumu Dere reisini sevindirmiyor, o ve tüm deredeki insanlar kendi insanları arasında üç kişi tutuklamış, vatana ihanetle suçladılar, onlardan biri Onise'nin evine doğru koşan kendi evliliğini kurtarmaya çalışan Gugua'dır diğeri ise zamanında kendi yaşadığı yerden kovulan ve Dere'nin ona ev verdiği iki Osetiyalı. Vatana ihanete karşı hangi ceza kullanılırdı ki, neydi onun karşılığı, iki Osetiyalı taşlandırıldı, fakat Goça'nın kalbi kendi insanlarından biri olan Gugua'nın ihanet edebileceğine inanamıyordu, ona söz hakkı verildi kendisini savunabilmesi için, fakat bir kere şüphe duyduğu için Gugua, herkese kendini yaşatmayacağını söylemişti. Olay örgüsü'nün en önemli yeri yargılama törenidir. Gugua'yı suçlanırken halkın arasında olan Onise öne bir adım atar, herkese kendisinin suçlu olduğunu söyler, onun sözlerini dinledikten sonra Dere reisi Goça aklını kaybeder, tek oğlunun söylediği bu sözler ihtiyarı yıktı. Cemaat tarafından uygun bir ceza istedi, fakat cemaat onun oğlunun ihanet etmediğini, sadece anlık tutkusuyla kendinden geçtiğini anlatmaya çalışır, ihtiyarın kalbi bütün bunlara dayanmaz, kendi oğlunun yanlışını suçunu kaldıramaz, kılıcını çıkartıp kendi elleriyle öldürür, bu görüntüden sonra Gugua da Goça'ya onun suçsuz halde suçlandığı için kendini yaşatmayacağını hatırlatarak silahla intihar eder. Böylelikle olay örgüsü dramatik bir şekilde biter, kendi oğlunu öldüren ihtiyar aklını kaçıır ve bir ormanda yaşamaya başlar, herkes de deli Goça'nın yaşadığı yerden uzak durmaya çalışırdı, çünkü ihtiyar gelen geçene oğlunun nerede olduğunu ve ne zaman döneceğini sorardı, ta ki bir gün kendisinin karın içinde donarak hayatın sona ermesine kadar, Dzidzia ise o günden sonra kimse tarafından görülmedi.

1.6. ZAMAN VE MEKÂN

Eserde olayların gerçekleştiği ortama mekân denir. Mekân, metin ve yapının vazgeçilmezlerindendir. Edebî metinlerin incelemelerinde mekânların rolü çok

önemlidir. Mekân incelemelerinde mekân-insan ilişkisi, mekânın karakter üzerindeki veya olay üzerindeki etkisi nedir? Yorumlanmalı ve yer değiştirmelerin olayların ritmine, temanın işlenişine etkisi aranmalıdır.

“Bir romanda mekânın çeşitli işlevleri vardır. Her şeyden önce ve en azından olayların bir dekorudur. Ama genel olarak mekân, vakanın varlık bulduğu yer, şahısların içinde yaşadıkları, kendi oluşlarını fark ettikleri alandır. Bununla birlikte şahısların içinde bulundukları çevreyi algılayış biçimlerini, ruhsal ekonomik durumlarını, karakterlerini açıklama yolunda imkânlar sunabilir”. (Romanda zaman ve mekan kavramları <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c5s7/makale/c5s7m6.pdf>)

İncelediğimiz Gürcü romanında Mekânın yeri ön plandadır. Burada mekân metindeki kahramanların iç dünyalarına etkisi olan, özel kültürü yaşatan ve herkese kendi kanunlarını sunan bir yerdir. Eserdeki ana mekân, Gürcistan’ın doğu tarafında, Hevi denilen dağlardaki bir deredir.

Gürcistan’da dere denilen bölge, kendine özgü güzelliğiyle meşhurdur. Burada Darıalı isimli çok dar bir dereye Tergi nehri hızlı bir şekilde akar. Etrafında gökyüzüne kadar uzanan kayalar durur, aşağıda ise çok dar çığırlar vardır. Derenin en önemli yeri Mkhinvarwveri denilen bir zirvedir, ona Kazbegi zirvesi de denir. Yukarıda söylediğim gibi bu derenin etrafında çok uzun kafkasyon yüksek dağları var. Bu dağların yüksekliği 2000 ila 5000 metre kadardır. Hevi (Dere) mineral ve kükürt suları açısından zengindir. Dere, Alp Dağları’na ait bir kuşakta bulunduğu için burada Alp bitkileri ve çayırlar çoktur. Dere’de ormanlık alana nadiren rastlanır.

“Akşam, yaklaşık saat 9’da, bir kaç silahlı asker ve iki tane kızak Kanob adlı köye ulaştı. Süvariler birbirlerinden yakışıklı, hoş gençlerdi. Onlar çok neşeli bir şekilde, şarkı söyleyip silahla ateş ederek gidiyorlardı. Onların düşman olmadığı ve savaşmaya gitmedikleri belliydi, çünkü ne dikkatli davranıyorlardı ne de bu köyü alabilecek kadar çoktular, çünkü bu köyü işgal etmek güçtü.”(Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:74)

Roman bu paragrafla başlar, yazar tarafından köyün böyle anlatılması Gürcistan’daki durumu anlamamızı sağlıyor, demek ki o zamanlarda bazı yerler tehlike altındaydılar ve her zaman düşmanlardan korunmaları için hazır olmaları gerekiyordu.

Romandaki ikinci mekân Pşavi'dir. Pşavi, Gürcistan'ın Kafkasyon dağlarında bir bölgedir. Tarihte, Khevsureti ve Pşavi beraber Pkhovi ismiyle bilinir.

Pşavi'nin bitkisel zenginliği vardır. Buranın çoğu yeri sık yapraklı ormanlıktır. Kafkasyon dağlarına yaklaşıncı ormanlık azalarak, çalılığa dönüşür zirvelerde ise alpin çayırları görürüz. Burada çok geniş tırpanlar ve otlaklar vardır.

“Bu zamanlarda Onise dayılarının yaşadığı Pşavi'ye gitmişti, orada avlanmak ve çobanlık yapmakla zamanını geçirmeye çalışıyordu. Ama kendi kaderini düşününce aklına hemen Dzidzia'nın güzel yüzü geliyordu ve kalbi acı çekerek atıyordu artık”. (Caliaşvili, Piruaşvili 2004: 94)

Yazar, romanda sık sık beyaz kavkasyon dağlarından bahsederek sanki bize derenin nasıl bir yerde olduğunu hatırlatıyor ve böylece farklı mekânın farklı kültürlerine, adetlerine alışmamızı, hoş görmemizi sağlıyor.

“Ağır, hoşnutsuz yükten kurtulan Kafkasyon dağları sanki saçlarını silmiş ve buz yerine yeşil kadifeyi sürmüşler üzerine”. (Caliaşvili, Piruaşvili 2004: 94)

Romanda Kafkasya dağlarından sıkça bahsedilir, yazar neredeyse onun her ayrıntısını anlatır.

“Beyaza bürünen Kafkasya ihtiyarı, geçmişinden bir iz olarak kalan tepenin ismini taşıyan, oldukça büyük ve eski kilisenin bulunduğu yemyeşil, çiçekli Sameba tepesine gururla bakıyordu.” (Caliaşvili, Piruaşvili 2004:99)

Romandaki mekân kendi insanları tarafından çok fazla sevilir, herkes atalarının bıraktığı topraklarda yaşamaktan, orali olmaktan gurur ve mutluluk duyar, Tanrı'ya Mokheve (Dereli) olduğu için şükreder. Onların inançlarına göre o mekânda doğan ve büyüyen insanın kötü olması imkânsızdır, çünkü mekân kendisi öğretiyordu özgürlüğü seven insanlara, yiğitliği, doğru yaşamayı.

“Deremiz kardeşliğin ne olduğunu çok iyi biliyor ve Tanrı'nın yardımıyla iyi niyetli komşular için kendini feda etmeye de her zaman hazırdır. Kardeşine yardım etmeyen insan ölsün! Komşulara ihanet eden utandırılısın! Ama köle olmaya razı olan mokheve de gömülsün! ... [...] Bir kere doğduk ve bir kere ölmeye de hazırız! Yok olalım ve yabancı birinin bizi sahiplenmesine izin vermeyelim!” (Caliaşvili, Piruaşvili 2004:103)

Yazar, Goça'nın sözleriyle Mokheve'nin nasıl olması gerektiğini ve halkın özgürlükleri için savaşmaları gerektiğini hatırlatıp hazır olmalarını sağlar.

“- Bizden atalarımızın doğduğu ve gömüldüğü toprakları almaya çalışıyorlar, bunu asla unutma, ve izin verme. Ataların da az acı çekmemişler kendi topraklarını korumak için, onlardan akan kan topraklarımızın dibine kadar inmiş, şimdi ise sıra sizde.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:121)

Goça halkına atalarının da bu toprakları korumak için yaptıkları fedakârlıkları hatırlatarak onların da aynısını yapmaları gerektiğini söyler.

“- Yavrum, ölmek zor bir şey değildir... biraz sessizlikten sonra Goça konuşmaya başladı, sesi, onun Gugua'ya karşı sevgi dolu olduğunu belli ediyordu. – Kalbim diyor ki Dere'de doğan, dere'nin memesini emmen, burada büyümüş biri kardeşlerine ihanet etmez ve böyle birinin kara ve gökyüzünü yıktığına inanmıyorum. Kalbim eğer ihanet ittiğine inanırsa, son nefesini verene kadar hep acı çekecek, etrafını sardığı sisten asla kurtulamayacak.” (Jaliaşvili, Piruaşvili, 2004:135)

Metinde geçen bu sözler kahramanların yaşadığı mekânın onlar için ne kadar kutsal olduğunu belli ediyor. Dağlarda yaşamamanın zor, kışların çok soğuk ve sert olduğundan da söz ediyor yazar, ama romanda bu durumdan veya orada yaşayıp zorluk çektikleri için şikayet edenlere rastlamıyoruz, halbuki yazar, mekânın kahramanlar için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Herkes onlara ait iyi huyları veya karakterlerini dereye, deredeki kültüre ve tabiata borçlu olduğunu bilmektedir.

“Mehmet Rauf'un bütün romanlarında tabii çevre İstanbul'dur. Bazı eserlerinde vakanın İstanbul dışına çıkışı söz konusu olsa da, bu yine İstanbul'la irtibatlıdır ve vaka ya İstanbul'da devam eder veya oraya dönüşle son bulur.” (Törenek, 1999:239) Eylül romanında Tabii çevre de İstanbul'dur. Romanda olaylar üç mekânda yaşanır. Bağ evi, Boğaziçi'nde kiralanan yalı ve konak.

Bağ evi, ailece yaz mevsimini geçirdiği şehirden uzak olan bir yerdir. Bu ev, sıkıcı ve ıstırap çekilen bir mekândır. Romanın ilk bölümünde olayın yaşandığı mekân ve onun kahramanlara nasıl bir etkisi olduğu anlatılıyor.

“Büyükbabalarının vaktiyle gelip nasıl budala bir hesapla “şu taş ocağında” yaptırdığı bu köşk onları her sene başka yere gitmekten alıkoyuyordu. Bütün kış o

boğaziçi’ni düşlerken yine koşup geldikleri “şu çöplük”, çocukluğundan beri yaşaya yaşaya usandığı, bu içinde bir şey olmayan çöl, onu artık çıkıp gzmekten alıkoyacak kadar bıktırmıştı!...” (Mehmet Rauf, 2013:6)

Gördüğümüz gibi romanın baş kahramanlarından biri çocukluğundan beri yazlarını bu mekânda geçirmesine rağmen, bu mekâna alışamamış sevmemiş, hatta nefret bile edip başka denizli ve güneşli yerleri hayal etmiştir.

İncelediğimiz Gürcü romanındaki ana mekân ve Eylül romanındaki bu mekân diğer mekânlara göre daha çok benziyor birbirlerine, ikisi de şehirden uzak olan köydür ama Dere Reisi Goça romanının kahramanları çok fazla sevip kendi topraklarına düşkünler, onların tek derdi yaşadıkları yeri korumak ve kendi adetlerine göre huzurlu yaşamaktır, onlardan hiçbiri bu yerin soğuk havasından, sıkıcı hayatından şikayetçi değildir, hatta onların aklına hiçbir zaman başka bir yere gitmek gelmez. Eylül romanında ise baş kahramanın psikolojisini yaşadığı mekân bozuyor, onun için bu yerin hiçbir anlamı veya değeri yoktur, tek amacı bu yerden kaçıp kurtulmaktır.

“Evet, sorma... Patlıyorum... burası zaten yaşanılacak bir yer mi? Allah’ın kırı ... Hele bu yemekten sonraki saatler. Sabahleyin yemeğe kadar, akşamüstü... Özetle her zaman insan boğuluyor... Herkes böyle bir köşede eziliyor... Kendimi bostan kıyısında zannediyorum.” (Mehmet Rauf 2013:6)

Buradan Süreyya’nın yaşadığı mekândan ne kadar nefret ettiği anlaşılır. Bu evde yaşamak zorunda kaldığı için yaşamaktan zevk almaz, hayatın ona sunduğu şartların altında ezildiğini hisseder.

“Ah bu çöl! dedi. Şimdi farz et ki Boğaziçi’nde, ya da mesela adalar’dayız... Deniz yok mu deniz? En sıcak havalarda bile insana can verir”. (Mehmet Rauf, 2013:8)

Süreyya’nın hayali, deniz kıyısında bir evde yaşamaktır. Yaşadığı evden uzak farklı bir mekânda yaşamını sürdürürse mutluluğu yakalayacağına inanır.

“Ne mutlu olurduk Suad, ne mutlu olurduk... Hem asıl senin için, vallahi tamamen senin için istiyorum... Sen söylemiyorsun fakat ben fark ediyorum ki, gelip burada kapanmak seni fena yapıyor. Bir kere havasızlık... Sıkıntı... Biz papaz değiliz ki bu manastırda yaşayalım...”(Mehmet Rauf, 2013:9)

Beyefendi istediği için herkes böyle bir mekânda yazları geçirmek zorunda. Evin idaresi, otoriter bir kişiliğe sahip olan beyefendidedir. Bu mekânda kişiler özgür değildir, serbest hareket edemedikleri ve yalnız kalamadıkları için hayallerini gerçekleştirme imkânı bulamazlar. Yukarıdaki paragraflarda romandaki mekânın nasıl bir etkisi olduğu gayet iyi anlaşılıyor. Burada yaşayamadığı ve eşine yaşattıramadığı mutluluğunu Sürreya, bu yerden tamamen farklı, denizli ve sıcak olan bir yerde arıyor ve onları hayal ederek daha da boğuluyor yaşadığı mekânda.

Romanın ikinci mekânı Boğaziçi'nde kiralanın yalıdır. “Adalar gibi Boğaz da yaz mevsiminde taşınlan köşkler ve yalılarla doludur. Böylece İstanbul'da oturanlar denizin ve tabiatın zevkini ona yakın olarak çıkarmaya çalışırlar. Her akşam yapılan gezintiler, sandal sefaları, mehtap âlemleri o devir İstanbul'un başta gelen eğlenceleridir.” (Törenek, 1999:284) Böyle bir mekâna rastlamıyoruz Gürcü romanımızda, sadece Gürcistan'da dağlardaki derenin herkesten uzak olduğu, unutulmuş bir yer olduğu için biraz benzetebiliriz. Burası tamamen farklı tam kahramanımızın hayal ettiği bir mekândır. Gürcü ve Türk romanlarının aralarındaki mekân farkından bahsetmemiz gerekirse birisi tamamen gelişmiş, Avrupa kültürünü taşıyan medeni bir yerdir, diğeri ise medeniyetten, şehrin yaşama tarzından uzak olan, kendi kurallarını yaşatan küçük bir mekândır. Boğaz'daki rahat yaşam tarzı Dere'deki sert yaşamdan çok farklıdır. Dere'de herkes çalışmak zorunda, kadınların zor bir hayatı vardır, herkes geçimini sağlamak için zor şartlarla uğraşır, Eylül romanında ise yalıya giden çift hayatlarından zevk almaya çalışır, dinlenir, konforlu bir yaşam sürdürmeye çalışırlar.

Hemen deniz kenarında olan, kahramanlar tarafından kiralanın yalı çok güzeldir, iki katlı, balkonlu, içerisi yarım döşelidir. Evde piyano olması da daha özelleştirir bu yeri. Suat'a göre evin tek kusuru iki katlı olmasıdır, çünkü yemek yemek için uzun merdivenlerden inmeli.

“Evet, hep gerçektir, bu fildişinden yuva Boğaz'ın üstünde kavakların yanında, Yenimahalle'nin bir köşesinde bütün görünümü fildişinden yapılmış kadar temiz, parlak Pazarbaşı'nda idi. Otuz yedi liraya tutmuşlardı. İçerisi yarım döşeliydi. Süreyya: “ Suat, piano da var.” diyordu.” (Mehmet Rauf, 2013:40)

Hayalini gerçekleştiren Süreyya istediği yeri bulduğu için çok mutlu ve heyecanlıdır. Müziğe karşı pek ilgisi olmasa da yeni evinde bulunan piyano onu çok heyecanlandırıyordu.

“ ... Ah Necib, biz bağda meğer cehennemdeymişiz. Ne yer, ne yer! Ben ilk baktığımız gün bu kadar güzel bulmadım. Sabahları, ya akşamları... Hele öğleden sonraki güzellik...”(Rauf 2013:44)

Boğaziçi’ndeki yalı romanın en önemli ana mekânı sayılır. Boğaz, İstanbul’un tabîî çevre olarak Bütün yazı bu yalıda geçirirler baş kahramanları, Süreyya çoktan beri arzuladığı mekâna kavuştuğu için artık çok mutludur. Sadece denizle, kendi özel uğraşlarıyla vakit geçiren kocası tarafından yalnız bırakılan Suat ve Necip arasındaki aşk bu yalıda yaşanır.

Romanda, Beyoğlu hakkında da bilgi veriliyor. Beyoğlu’nda yaşanan şehir hayatı Gürcü romandaki anlatılan mekânlar ve hayat tarzından çok daha farklıdır. “İstanbul’un kozmopolit semtlerinden olan Beyoğlu, fetihten sonraki yıllardan başlamak üzere bu yapısını hep sürdürmüştür. Galata ve Beyoğlu, büyük kısmı Rum olan ahalisiyle her zaman ayrı bir semt olma özelliğini muhafaza etmiş, kırım savaşından sonra ticarete başlayan gelişmeler sonucu daha imtiyazlı bir konum kazanmıştır. Farklı kültürel yapısı ve Batı’ya açık oluşu yönüyle değişik kültürlerin temsiline müsait olmuş, Tanzimat’tan sonra da kendini bütünüyle avrupa hayatına açmıştır. [...] Mehmet Rauf’un romanlarında Beyoğlu, eğlence yeri olarak lokantaları, otelleri, birahaneleri ve buralardaki danslı balolu eğlenceleri ve kadınları ile yer alır. Beyoğlu’nda oturan Necip için burası, bir zevk ve eğlence mekânıdır.”(Törenek, 1999:276) Burada zamanı geçiren Necip arkadaşlarına böyle yaşamaktan ne kadar yorulduğunu, ne kadar sıkıcı ve renksiz olduğunu anlatmaya çalışır:

“Ah görseniz artık diyordu... Görseniz artık Beyoğlu ne kadar dayanılmaz hale geldi. Sabahları yine biraz serince oluyor nem biraz işe yarıyor. Fakat sabahları da Beyoğlu’nun o baş ağrıtan satıcı gürültülerinin evlerin içinde nasıl çınladığını bilseniz... Sonra öğle oldu mu durmak, oturmak mümkün değil. Toz, güneş, ter! İnsan boğuluyor, boğuluyor!” (Mehmet Rauf, 2013:48)

Romandaki üçüncü önemli mekân “konak’tır”. Kış mevsimi gelince Süreyya ile Suad konağa dönerler. Konak yüksek tavanlı, yüksek pencerelerde ağır perdeleri asılmış

olan iki katlı bir yerdir. Bahçesi olan Konaktaki hayat da bağ evindeki gibi tamamen hoş ve aynı zamanda huzurlu değildir. Suat yasak aşktan kaynaklanan tedirginliklerle yaşamaya başlar, konak'ta hayat, güzel yazdan sonra monoton hayat tarzına döner. Romanın sonunda bu konakta yangın çıkar, yasak aşkı yaşayan Suat ile Necip yanarak can verirler.

Dere Reisi Goça ve Eylül romanının ana mekânları karşılaştırılınca onların karakterlerine ve yaşam tarzlarına nasıl etkileri olduğunu anlarız. Konak'ta geçirilen günler dere'deki günlük hayattan çok daha farklıdır ve karakterler hakkında da bilgi vermektedir. Mesela, konakta hayat çok monoton geçer, her gün aynı şeyler olur, kimse bir işle meşgul olmadığı için hep aynı zamanı geçirirler. Kahramanların canı işsizlikten, bir şey yapmamaktan sıkılır. Herhangi bir işle uğraşmamak, bu dönem Türk romanında “mirasyedilikle” açıklanır.

“Yalıda yapacak o kadar işi varken şimdi işi de kalmadığı için uğraşsız oturmaktan, onlarla konuşmaktan başka bir şey yapmak mümkün değildi. Hacer sürekli orada cumbada bulunurdu. Hanımefendi arasına görünür, elindeki işle uğraşırdı... [...] Hacer'le böyle yalnız kaldıkça birbirlerine zorunlu olarak birtakım sırlar verirlerdi. Onu pencereye o kadar müdavim ve meraklı görüyordu ki, önce sıkıldığından eğlenmek için sokağa bakıyor demişse de gittikçe bu merakın yalnız bir kişiye ait olması ihtimalinde karar kılmıştı.” (Mehmet Rauf 2013:256)

Yapacak bir şey bulamayınca, kendilerine işler çıkartarak zaman geçirmeye çalışırlar, birbirlerinden çok farklı karakterlere sahip olmalarına rağmen zaman zaman birbirleriyle dertleşmeye, konuşmaya ihtiyaç duyuyorlar.

“Sonra beyler gelir, Fatih'in lüzümlü lüzümsüz “vallahı billahı”leri, Süreyya'nın suskunluğu arasında yemek yenir, sonra saat geçer, sonunda tavla bir gürültü arasında şakırdarak kapanır, herkes odalarına çekilirdi.”(Mehmet Rauf, 2013:256)

Ev kalabalık olmasına rağmen herkes kendini yalnız hisseder, hayat sürekli aynı şekilde, hiçbir şey değişmeden, yaşantılarına heyecan katmadan akıp gider.

Konakta kadınların günleri böyle sıkıcı işsiz oturup konuşarak, bazen de eğlenmek için piyano çalarak geçer, “Batılılaşma hayatımızın başlangıcından itibaren bir yenilik olarak kendini hissettiren ve sonları kabul gören hususlardan biri de

musikîdir. Eski kültürümüzün içinde klâsik Türk musikîsinin büyük bir yere sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Yeni hayatla birlikte Batı Musikîsi ön plâna geçmeye, udun, neyin yerini piyano almaya başlar. Piyano aynı zamanda alafranga bir hayatın kendini gösterme malzemesi olarak salonlarda baş köşeyi işgal eder. Genç kızların hemen hepsi çok güzel piyano çalmakta.”(Törenek, 1999:322) Fakat, Gürcü romanında, Dere’de yaşayan insanların hayatlarının çok daha yoğun ve yorucu olduğunu görmekteyiz, orada yaşayan kadınların her gün bitmeyen ev işleri var, ayrıca yazın meyve toplamakla meşguller, hayvanlara bakarlar, yemek pişirirler ve böyle yoğun işle uğraşmaktan günün nasıl geçtiğini anlamazlar.

Konakta beyler kahve içip eğlenirler, derede yaşayan bir erkek böyle bir hayatın varlığını düşünemez bile. O her gün hayatta kalabilmek için farklı işlerle meşguldür, dere’de kış mevsimi çok sert olduğu için odun toplamaya gider, avlanır, dağlara koyunları götürüp çobanlık yapar, yeri geldiğinde savaşırlar. Dere’nin onlara sunduğu hayat yoğundur. İnsanların rahat eğlenebilmelerine zaman kalmaz, orada herkes çalışır, herkes bir işle meşguldür. Deredeki insanların hayatı çok hareketlidir, Mokheve bir yerde durmaz, evde oturup zamanını böyle geçirmez, onların hayatı zor olmasına rağmen kimseye sıkıcı gelmez, herkes hayata âşık, enerji doludur, maalesef aynı şey Eylül romanındaki konakta yaşayan insanlarda görülmez.

1.6.1. Eylül Romanının Zamanı

Mehmet Rauf’un Eylül adlı romanı 1900 yılında yayımlanmıştır. Eylül romanında geçen olaylar bir Nisan günü başlar, bir kış gecesi konağın yanmasıyla son bulur. Olayların büyük bir çoğunluğu yaz mevsiminde yaşanır. Romanın ismi de ilgimizi çeker. Sonbaharın ilk ayı olan Eylül’de artık yapraklar dökülmeye başlar, Yaz sıcaklığıyla beraber şenliğini de götürür ve bizi daha soğuk günler için hazırlar. Eylül romanında anlatılan yasak aşk yaz mevsiminde yaşanır, yaz mevsimi bize neşe ve mutluluğu en yoğun şekilde yaşatan mevsim olarak biliriz ancak kahramanlar hayatlarını soğuk bir kış gecesinde kaybederler.

1.6.2. Dere Reisi Goça Romanının Zamanı

Aleksandre Kazbegi'nin Dere Reisi Goça adlı Romanı ilk olarak 1884 yılında "Droeba" adlı bir gazetede yayımlanmıştır.

Roman kış mevsiminin bir gününde akşam saat 9'da düğün için hazırlıklar yapmakla başlıyor ve sonraki senenin yine kış mevsiminin bir gününde baş kahraman Dere Reisi Goça'nın hayatının son bulmasıyla bitiyor. Romanda diğer mevsimlere de rastlıyoruz.

1.7. ŞAHİS KADROSU

1.7.1. Eylül Romanının Şahıs Kadrosu

Süreyya, Suat'ın kocasıdır. Maddi durumu açısından ailesine bağımlı, sorumsuz bir insandır. Eşini sevmesine rağmen karısıyla hiçbir ortak noktası bulunmayan, bencil bir kahramandır.

Suat, Süreyya'nın karısı ve Necip'in yasak aşkıdır. Hayatı seven, sevgi dolu, kendine ait özel, zengin iç dünyasına sahip olan kadındır.

Necip, Süreyya'nın halasının oğludur. Suat'ın yasak aşkı. Genç, yakışıklı, iyi eğitim görmüş olan, istediği özgür hayatı yaşayan bir gençtir.

Hacer, Süreyya'nın kız kardeşi, Fatih'in eşidir. Hareketleri oldukça hafif olan, kocasını sevmeyen ve Necip Bey'le aşk oyunlarına girmeye çalışan bir kadındır.

Fatih, Hacer'in eşidir. Parası ve maddi durumları için Hacerle evlenmiş, oldukça cimri bir insandır.

Beyefendi, Süreyya ve Hacer'in babasıdır. Evinde otoriter biri olarak bilinir. Çok fazla bencil, sadece kendini ve kendi isteklerini düşünen bir insandır.

Hanımefendi, Süreyya ve Hacer'in annesidir. Ezik bir kadın olmasına rağmen ailesinin iyiliği için ses çıkarmayan, her şeye dayanan bir eştir.

Dadı, Suat evlendikten sonra onun kendi isteğiyle yanına aldığı ihtiyar bir kadın.

1.7.2. Dere Reisi Goça Romanının Şahıs Kadrosu

Hevisberi Goça, (Dere Reisi Goça) Hevi'nin (dere) Reisi, herkes tarafından sevilen, güvenilen, saygı duyulan, özel günlerde törenlerde halkı için dua eden, kararlar alan, tavsiyeler veren akıllı bir ihtiyardır.

Onise, Dere reisinin oğlu, ahlaklı, yakışıklı, bütün kızlar tarafından beğenilen bir gençtir.

Gugua, Onise'nin en yakın arkadaşı. Roman onun düğünü anlatılmasıyla başlar.

Dzidzia, Gugua'nın eşi, Onise'ye aşık olan kadın.

Datua, Onise'yle büyüyen, onun komşusu mokheve, Onise Pşavi'deyken ona Nugzar Eristavi'nin planları hakkında haber verir.

Khazua, Şahide gelini getiren ihtiyar bir kadın.

Tolike, Mtiuliler'e barış ve anlaşma için gönderilen, herkesin ondan haber beklediği Mokhevelerden birisi.

Nugzar Eristavi, Hevi'yi elde etmek isteyen feodal.

Navruz, Nugzar Eristav'a yardım eden Osetyalı'lardan biri.

İKİNCİ BÖLÜM

İKİ ROMANDAKİ ÖNEMLİ KİŞİLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

İnsan, romanı oluşturan en önemli ögedir, hatta romanın ortaya çıkış nedenidir. Çoğu zaman yazar, gerçek insanların yüzlerini çevrede bulunan topluluktan seçer ve çevredeki durumu, düşünceleri, olduğu ve olması gereken hayat tarzlarının arasındaki farklılığı okuyucuya göstermeye çalışır. Karakterleri incelediğimiz zaman onlar arasındaki ilişkilere dikkatli bakmalıyız. Böylece karakterleri, karakterlerin birbiriyle ilişkisini analiz etmek mümkün olur. Kişileri çözebilmek için onların iç dünyalarıyla beraber etraflarındaki insanların onlara karşı davranışları ve düşünceleri de önemlidir. Çoğu zaman bir kahramana ait kişilik, bütün topluluğun yüzüdür ve yazar böylelikle insanlara kendi gerçek yüzlerini göstermeye çalışır.

Dere Reisi Goça'nın kahramanları son derece güçlü ve derin duygularla doludur. Onlar hiçbir zaman yarı yolda durmaz, sonuna kadar giderler, çünkü onların istekleri, arzuları, iradeleri, davranışları bir büyük zincirdir ve onların tutkuları kendi imanlarına karşıdır, bu rezistansı daha da güçlendirir ve olayın facia bir şekilde bitmesini sağlar. (Tsiskari, Hevisberi Goças Garshemo 1960:125) Bu hikâyenin yazarı bize, burjuva toplumuna ait kişilerin düşük, küçük hesaplar yapan, kültürsüz bir toplum değil de; kuvvetli, demokratik topluma ait, insanlar ve doğa arasında tertemiz bir şekilde saklanan karakterleri anlatmaktadır. (Tsiskari, 1960:128)

2.1. BEYEFENDİ VE DERE REİSİ GOÇA

Karşılaştırma yapmak için seçilen ilk kahramanlar Dere Reisi Goça romanındaki dere reisi Goça ve Eylül romanındaki Beyefendi'dir. Bu iki birbirlerinden farklı kahramanların ortak noktası ihtiyar, ve dolayısıyla otoriter olmalarıdır ama bu benzerlikte de bir farklılık vardır. Goça, kendi iç dünyası, akıl ve mantığından dolayı bütün dere ve deredeki tüm insanlar için otorite sahibi, saygı duyulan birisidir. Beyefendi ise, haksız olsa bile aile büyüğü olduğu için kendi kararlarını almaktadır ve sırf ailesinin maddi durumu onun kontrolü altında olduğu için ailesi bu bencil insanın isteklerinin etkisi altında kalıp onun dediği her şeyi kabul etmek zorundadır.

Dere Reisi Goça romanının başlığı, romandaki dere reisi hakkında daha fazla bilgi sahibi olabileceğimizi belli eder. Maalesef aynı şey Beyefendi hakkında söylenemez: “Vaka içinde önemli bir role sahip bulunmayan, bu sebeple de pek fazla üzerinde durulmamış olan, sert çehreli ve otoriter adam, bir zevcden ziyâde bir efendi olan kocalardan olduğu için hiç kimsenin keyfine bir saatını bile feda etmez.”(Özbalcı 1997:51) Bu paragrafta onun ne kadar bencil, sadece kendi isteklerini önemseyen ve gerçekleştiren biri olduğu anlaşılır. Romanda onun görünüşünden veya karakterinden fazla söz edilmez. Gürcü romanında, yazar, dere reisinin görünüşünden birkaç defa söz eder ve onun fiziksel özelliğini okuyucuya en iyi şekilde yansıtır böylelikle okuyucunun ona karşı saygı duymasını sağlar.

“İşte köye girdiler, ve kiliseye yaklaştılar, kilisenin önünde nur yüzlü, kar gibi beyazlaşmış ihtiyar durup gelenlere gülümseyerek bakıyordu. Farklı çizgilerle çizilmiş olan yüzünden iyi kalpli olduğu anlaşılıyordu ve bu, ona karşı saygı duyulmasını sağlıyordu. Akıllı gözleri emir veriyormuş gibi duruyordu.

Beyazlaşmış, çok hoş görünen, otoriter yapılı, yüz ifadeleri daima ciddi olan, kendi insanların babası sayılan dere reisi Goça, gençleri bekliyordu. İlk o dua etmeliydi, ve mutluluğu dilemeliydi yeni evlenenlere.”(Caliaşvili, Piruaşvili 2004:87)

“Goça kendi insanların gerçek babası gibiydi, ve dolayısıyla evlenme gibi özel günlerde onlar için dua etmemesi mümkün değildi, insanlar arasında yayılan farklı geleneklerle büyümüş olan Goça, insanlar tarafından atasözüne dönüştürülen: “Tanrı’nın sesi insanların sesi” sözünü aklında tutup, insanlardan seçilmiş olanın tanrı tarafından seçilmiş olduğuna inanırdı. Goça samimi duasının kabul edilmesinden emindi. Kalpten dua edince yüzünde zafer kazanmış gibi bir görünüş vardı. Sürekli başkalarını düşünmek, onlara bakmak, aklını kullanmak gibi tecrübeler böyle yapmış ihtiyar Goça’nın yüzünü. Bu yüzü her zaman düşüncelerine göre değişiyordu.” (Caliaşvili, Piruaşvili 2004:90) Bu paragrafta Goça’nın dine bağlı olduğunu, Tanrıya sonsuz inandığını, sadece kendi hayatını değil, aynı zamanda başkalarının dertlerini düşündüğünü neticeyle anlatılır.

“Şapkasını çıkarmış olan uzun açık beyaz saçlı ve beyaz sakallı ihtiyar göründü. Tertemiz, beyaz gömlek ve etrafında sade bir ipi kemer olarak takması, ihtiyarı çok farklı ve mükemmel gösteriyordu. Parlayan ve aynı zamanda sert, dertli ve düşünceli

ihtiyarın yüzü herkese kendini sevdirep saygı duymasını sağlıyordu.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:102)

Bu paragraflarda Goça’nın fiziksel özelliklerinin dışında onun iç dünyasını yansıtmaları açısından ne kadar özel biri olduğu anlaşılır.

Dere reisinin portresi kilisenin olduğu yerde çizilir ve bu, onun ne kadar özel olduğunu gösterir. Goça kendi insanların yöneticisi ve aynı zamanda babasıdır. Onun görünüşü, yüzü, gözleri, beyaz saçlarıyla bu görüntüsüyle onu ilk kez görenler ona büyük bir saygı duyuyorlardı. Bütün dere ona karşı başını eğdi, onun dediği her söz yerine getirilir. “Goça’yı, insanoğlunun zayıflıklarına, hatalarına, kötü tutkularına karşı çıkan birisi olarak tanırız. O çok yüksek ve yüce stoacılığı taşıyan bir insandır, ve onun demir gibi güçlü iradesi sadece dışarıdaki kötülüğe karşı değil, insanın içindeki kötü tutkularına karşı çıkar. Goça, insanın kendi duygularının kontrol edilmesini ister.”(Tsiskari, 1960:126-127) Eylül romanındaki Beyefendi’nin de her sözü yerine getirilir, ama ona karşı kimse saygı duymaz, ailesi onu bencil, sadece kendini düşünen bir ihtiyar olarak görür. Romanda Beyefendi, her şeyde hemen gürleyen, sinirlenip öfkeleyen, bir kere kızınca karşısındakinin kalbini, hatırını hiç düşünmeyip hırs almak, acı çıkarmak için ağzına geleni söyleyerek etrafına zehir saçan bir adamdır. (Özbalcı, 1997:51)

“Süreyya’nın canı bu gece pek sıkılıyordu. „Adam, bırak dedi.” Sadece babasına değil, sanki tüm köye dargındı. Yazlığa çıkacakları zaman o kadar ısrar etmiş fakat bu sefer de deniz kıyısında bir yere gitmeye babasını razı edememişti.” (Rauf 2013:6)

Ailede herkese hükmedebileceğini düşünen birisi olan Beyefendi, bir baba ve kocadan çok efendidir. Onun kişiliği hakkındaki en iyi bilgiyi oğlu ve onun arasındaki ilişkiler verir.

“Babasına karşı bir şey yapamamasının intikamını almak isteyerek hırsını başkalarından çıkarıyor...” (Mehmet Rauf, 2013:6) Bu paragrafta Süreyya’nın en büyük derdine, sorununa rastlarız, o da babasına karşı çıkamamasıdır, ne kadar çok istese de bunun mümkün olmayacağını bilir, babasına karşı saygı duymaz hatta ondan kurtulmak ister.

“Sonra bir babanın budalalığı, bütün bir aileye geçici bir hastalık oluyor; bütün torunlar gelip onlar gibi bu köşelerde çile doldurmaya mecbur olurlar...”(Rauf 2013:7) diye söyler Süreyya babası hakkında.

Bu iki paragrafta oğlunun hayatını, onun isteklerini düşünmeyen bir babanın ve babasına saygı duymayan, her zaman ona karşı çıkan oğlunun ilişkilerini görmekteyiz.

Otoriter baba yine maddi durumunu düşünerek kendi kızını evlendirir. Kocasının Hacer’e layık olmadığını bildiği halde herkes onun kararını kabul etmek zorunda kalır. Romanda Süreyya’nın yine bu olayda da babasıyla zıt düşüncede olduğunu görüyoruz.

Baba oğul ilişkisi Dere Reisi Goça romanında çok önemlidir ve Eylül romanda gördüğümüz ilişkiye hiç benzemez.

“Tanrı yardımcınız olsun! Diye söyledi yeni gelen, Bir kelime bile söylemeyen babası ise arkasından öylesine sevgi dolu gözlerle baktı ki, yüzünde öyle bir ifade vardı ki herkes oğlunu ne kadar çok sevdiğini anladı.” (Caliaşvili, Piruaşvili 2004:111)

Goça sıcakkanlı bir kahraman olmazsa da yazar, onun yüzündeki ifadeleri açıklarken oğlunun ne kadar çok sevdiğini belirtir. Sevgi dolu gözlerle bakan babanın tek değerli varlığı oğludur.

“İçeriye giren genç, ihtiyarın duasında kendi ismini de duydu. Bir dakika sonra ise: “Tanrım sen koru benim Onisemi”! sözleri duyuldu. Bunu duyan genç yavaşça hareket etti, ihtiyar da onu fark edince kalkıp oğluna doğru gitti, başına elini koydu ve heyecanla tekrarladı: “-Tanrım, oğluma doğru yolu sen göster! Utandırma onu, yanlış bir şey yapmaktansa hemen al canını!” Bu sözleri söyledikten sonra gözlerinden akan gözyaşları zayıf yanaklarına doğru indi, İhtiyar çabucak sildi gözyaşlarını ve etrafına bakıverdi, sanki birinin onu bu durumda görmesinden korkuyordu.”(Caliaşvili, Piruaşvili 2004:120) Goça’nın nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu çok sevdiği oğluna yaptığı duası gösterir, onun bildiği doğruları ve inandığı gerçekleri vardır. Goça, Tanrı’dan oğlunun doğru yolda yürümesine yardım etmesini, onu hata yapmaktan alıkoymasını ister. Dua ederken ihtiyarın gözünden akıttığı gözyaşları da oğlunun ne kadar çok sevdiğini gösterir.

“Babasının onu ne kadar çok sevdiğini, kendisi tehlikede olunca babasının neler hissettiğini anladı. Bu tehlike ise onu adım adım takip ediyordu.”(Caliaşvili, Piruaşvili 2004:120)

Onise, babasının ona karşı duyduğu sevgiyi anlıyor, yaşadıklarının babasının hayatını etkileyeceğini çok iyi bilmektedir.

Oğlunu çok seven ve ona düşkün ihtiyar bu yönden de Eylül romandaki Beyefendi’den farklıdır.

Gördüğümüz gibi bu iki kahraman birbirlerinden tamamen farklıdır. İkisi de otoriter olmasına rağmen birinin dediği her söz ona güvenilip saygı duyulmasını sağlar, Onun sözü sadece kendi ailesi için değil, onun altındaki bütün Dere’de olan insanlar için de geçerlidir. Diğerinin sözü ise sadece kendi ailesi içinde geçerlidir, sırf ekonomik durumu onun elinde olduğu için, ailesi boyun eğip onun isteklerini kabul etmek zorundadır. İkisi de babadır, ama dere reisi hep oğlunun iyiliğini düşünür, onun doğru yolda yürümesini ister ve ona doğru yolu göstermeye de çalışır. Beyefendi ise, sadece kendini düşünür oğlunun isteklerini reddeder, onunla normal ilişki kuramayan bir babadır. İkisi de ihtiyardır, ama Goça’nın yaşlanmış tecrübeli kalbi her şeyi anlar, her zaman doğru kararları almaya çalışır ve oradaki insanlara yardım etmeye hazırdır. Yaşlı Beyefendi ise, ailenin büyüğü olduğu için her şeyi kendi düşüncelerine göre yapar ve kimseyi düşünmez. Goça’nın yüceliğine onun ne kadar otoriter olduğundan bahsederken onun davranışına dikkat etmemiz lazım, “Goça kendi oğlunu öldüren bir babadır, ve işte bu davranış onu Dere Reisi Goça yapar, çünkü onun bu davranışında onun kişiliğini ve ideolojisini görürüz, ama aynı zamanda tam bu davranışında onun tamamen değişmesini de görmekteyiz, bu davranışından sonra Goça, tüm yüceliğini kaybeder, o delirecek, ve eski Goça’dan tamamen farklı, savunmasız, gamlı, birine dönüşür. Neden yazar bu kadar saygılı, otoriter, herkes tarafından sevilen, güvenilen insanın böyle değiştiğini gösterir? Düşündüğümüz zaman buna sadece bir cevap verilir. Goça’nın yaptığı normal insan gücünün yapabileceğinden daha fazlasıdır, ayağını basmaya cüret ettiği zirve çok dikti, normal insanın bu yüksek zirveye çıkması imkânsızdır. Kazbegi kendi yarattığı bu kahramana hayran kalır, onun güçlü kişiliği, sarsılmaz inanç, ve iradesi onu şaşırtır, ama aynı zamanda sanki bu insanüstü karakteri onu dehşete düşürür. (Tsiskari, 1960:129) Eylül romanındaki Beyefendi ve onun

karakteri hakkında bu kadar açıklamalar yoktur, onun kişiliği değişmeyendir, hep aynı kalır, ama Goça'nın ne eski ne de değişen karaktere benzetmemiz mümkün değildir. Beyefendi'nin karakterinde gördüğümüz bu hareketsizlik, biraz da dönemin şartlarından kaynaklanır.

2.1.1. Süreyya ve Gugua

Karşılaştırdığımız ikinci karakter Dere Reisi Goça romanındaki kahraman Gugua ve Eylül romanındaki Süreyya'dır. İkisi de genç, eşlerini seven kocalardır. Gürcü romanında yazar Gugua'nın iç dünyasıyla ilgili fazla bilgi vermez. Onun zevkleri, istekleri, ruhunu anlatmaz bize. Gugua'yı başka kahramanların bakış açılarıyla anlatılmasından tanırız. Eylül romanındaki Süreyya hakkında daha çok şey biliriz. Onun hayalleri, düşünceleri, ruhsal durumu okuyucuya anlatılır.

Gugua Dzidzia'nin eşidir, roman onun düşününü anlatarak başlar, ve yazar, onu bize de orada tanıtır.

“Gugua daha çok gençtir, ama alkole bağımlı ve serseri biri değildir. Bütün arkadaşları onu çok severler, ve sağ kolu gibi güvenirlir. Onun için herşey yapmaya hazırdırlar, çünkü kendisi de başkaları için öyledir. Gugua delikanlı bir çocuktur, ve Tanrının yardımıyla ailesine de sahip çıkar.” (Caliaşvili, Piruaşvili 2004:76)

Gugua'nın güvenilir bir dost ve gelecekte iyi bir eş olacağını herkes biliyordu. Arkadaşları için kendini her zaman her durumda feda etmesi gencin gerçek bir delikanlı olduğunu belli ediyordu.

Genç delikanlı olan Gugua severek evlenir, ve eşine pek düşkündür.

“Eşine düşkün Gugua kırmızı elmayı veya çurçkhela¹⁰ getirmeden ve eşini öpmeden evine girmezdi.” (Caliaşvili, Piruaşvili 2004:93)

Yazar, tüm romanında karı koca arasındaki ilişkiyi bir tek bu cümleyle anlatır ama bu cümle Gugua'nın eşini ne kadar çok sevdiğini göstermeye yeter.

¹⁰ Üzüm suyundan yapılan tatlı lapaya bandırılan ceviz veya fındık parçaları, (Türkiyede meşhur tatlı kömeye benzer)

Eylül romanındaki Süreyya beş senelik evlidir, evli olmasına rağmen ailesinin ekonomik yükünden haberdar değildir ve ailesinde adeta çocuk gibi sorumsuz bir şekilde yaşamaktadır.

Yeni evlenmişler gibi yaşayan karı-koca birbirlerine çok düşkündürler, romanın ilk bölümünde okuyucu Süreyya'nın sözlerinin etkisi altında kalır ve eşini ne kadar çok sevdiğini hemen anlar:

“Hele şimdi bana öyle geliyor ki, ben dünyada senden başka hangi kadını alsaydım, hiçbirisiyle senin gibi olmayacaktım; senin gibi böyle samimi, ruhuma kadar, böyle canım kadar samimi...”(Mehmet Rauf, 2013:9)

Romanın ortasında, düşünce bakımından olgunluktan uzak, fikrî kapasitesi çok sınırlı ve hatta karısından çok düşük olan Süreyya, Suat'ı bir eşten çok, bir ana gibi görmekte ve bu ilişkinin bütün sorumluluğunu ona yüklemekte olduğu anlaşılır. Karısının parasıyla kiraladığı yalıda otururken bile, karısına karşı hiçbir sorumluluk duymaz, hatta bu durum onu rahatsız etmez gayet memnun şakalaşır eşiyle:

“Sen babanı bir daha kandırarak birkaç yüz lira vurabilirsen, o zaman istediğimiz gibi bir ev sahibi oluruz.” (Mehmet Rauf, 2013:56) Süreyya'nın böyle anlatılması okuyucunun gözünde onu küçük düşürmektedir, aynı duruma Gürcü romanında rastlamıyoruz. Gugua hakkındaki bilgilerin az olmasına rağmen onu romanın sonuna kadar çok cesur, yiğit iyi karakterli olarak tanırız.

İhanetle suçlanan Gugua şöyle bir söz söyler:

“Öleceğime üzülmiyorum, ama arkadaşlarına ve kardeşlerine ihanet eden biri olarak anılmaktır bana acı veren. Bu sözleri söyledikten sonra Gugua'ya sanki ağır bir yük yüklenmişti, başını eğdi, acı içinde nefes aldı ve Onise'den uzaklaştı.”(Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:106)

Onun böyle düşündüğü iç dünyasını gösterir. Onun için insan doğru yaşamazsa, yaşamanın da bir anlamı yoktur. Sırf bu yüzden suçsuz olmasına rağmen kendi insanları tarafından suçlandığı için romanın sonunda intihar eder.

“–Goça! Yüksek sesle tekrarladi!- biraz önce sana suçlu olmadığımı, ama böyle bir şeyle suçlandıktan sonra kendimi yaşatmayacağımı söylemişim. Delikanlı adam bir kere tükürdüğünü yalamaz. Hoşça kal Goça! Hoşça kal halkım!- bu sözleri söyledikten

sonra eline silahı alıp ağzına ateş ederek beynini dağıttı.”(Caliaşvili,Piruaşvili, 2004:138)

Yukarıda söylediğim gibi, eşi onu sevmese bile eşini çok seven Gugua’nın iç dünyası, duyguları hakkında yazar fazla bilgi vermez. Ama Eylül romanında Süreyya’yı, isteklerini, düşüncelerini okuyucu iyi bilir. Romanın başlangıcında onun aşkıyla büyülenmiş okuyucu, sonradan onun eşine karşı ne kadar kuru, ne kadar sıradan bir duygu beslediğini anlamaktadır. “Her gün doğmayan aşk, her gün ölür.” der Halil Cibran, işte böyle bir aşkı görürüz romanda.

Sadece kendini ve kendi isteklerini düşünen Süreyya, eşinin isteklerini reddetmeyi çok iyi bilir: “Önceden ricaya gerek duymayan Süreyya, şimdi gittikçe artan bir şiddetle şaka görünümü altında her isteğine karşı gelebiliyor, Suat’ın istemediği şeyleri bile yapıyordu.” (Mehmet Rauf, 2013:93.) Hiçbir şey umrunda olmayan, çocukça kendine yeni bir hobi bulan eşinin derin ruh dünyasını anlamayan, onunla ilgilenmeyen koca, onu yalnız bırakarak hayatından zevk almaya çalışır.

“Sandalın geldiği günden beri Süreyya, rüzgar buldukça fırsatı kaçırmıyor, hemen balkona çıkıp sandalcıya sesleniyordu. Bu ses Suat’ın hayatının karabasanı olmuştu. Sessizlik, hayatında bir fırtına merhametsizliğiyle tekrar ediyordu. Önce beraber olmak için birlikte çıkmak istemişti. Fakat deniz onu harap ediyor, günlerce sersem bırakıyordu. Onun için burada karşıdan onun gezintisine bakarak, bin heyecanla beklerdi.”(Mehmet Rauf, 2013:96)

Süreyya eşine son derece güven duyarak kendi hayatını yaşamakta, sandalı ile, yelkeni ile, yarışı ile meşgul olmakta, rüzgara rabt-ı hayal etmiş bir şekilde yaşayıp gitmektedir. Dalgın mı ciddî mi, havâî mi olduğu fark edilmeyecek bir hâli vardır. Vaktinin çoğunu denizde, sandal ve yelken yarışlarıyla, balık avlamakla, tabiatta gezmekle geçirir. Bütün bir yaz böylece gelip geçer. (Özbalcı, 1997:47)

Böylelikle evli çiftin hayatı sıradanlaşmıştı.

Karıyla hiçbir ortak noktası bulunmayan düşüncesiz, bencil adam, hiçbir şey vermeksizin çok şey istemeyi kendisinin hakkı saymaktadır. Bundan dolayı eşinin sevgisini kaybeden Süreyya, Gürcü romanındaki Gugua’ya benzer, ama Gugua evliliğinin ilk günlerinden beri sevilmiyordu eşi tarafından.

2.1.2. Necip ve Onise

Karşılaştırdığımız üçüncü kişi Dere Reisi Goça romanındaki Onise ve Eylül romanındaki Necip'tir. Tamamen farklı hayat tarzları olmasına rağmen, bu iki karakter birbirlerine çok benzerler. İkisi de başarılı, her istediklerini elde edebilen, seçilmiş gençlerdir. Mutlu ve huzurlu hayatı yaşayabilen iki gencin kaderi de aynıdır. Yaşadıkları yasak aşk, ikisinin de hayatını mahveder. Onise en yakın arkadaşının eşine ilk görüşte âşık olur. Necip ise, kendi kuzeni ve arkadaşının eşine zamanla âşık olur.

Onise'yi romanda ilk Gugua'nın düğününde tanırız, ve onun herkesten farklı, seçilmiş, zengin biri olduğunu öğreniriz.

“Onun (Gugua) yanında ise, giysileri tamamen gümüş ve altınla süslü, zengin birisi vardı.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:75)

Yazar, Onise'nin dış görünüşü hakkında detaylı bilgi vermez ama onun yakışıklı olduğunu ve deredeki her istediği kızla evlenebileceğini söyler. Dere Reisi'nin oğlu olan Onise'yi yiğit ve delikanlı olarak tanırız. “Onise, Tanrı bilir, iyi bir babanın oğlusun ve senin de delikanlı olduğunu biliriz.”(Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:103)

Herkes tarafından saygı duyulan Onise, içinde doğan yasak aşka karşı savaşıyor, yanlış yaptığını çok iyi bilir ve vicdan sesi sürekli acı çektirir.

“Çok büyük bir tehlike olduğunu hissettiğinden Onise kıza doğru bakmamak ve onunla konuşmamak için kendisine söz vermişti. Sadece bakmaktan ve konuşmaktan değil, kendisinden geçmek için kıpırdamak veya nefes almaktan bile korkuyordu. (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:82)

Onise tehlikede olduğunu anlar, yanlış bir şey yapmamak için kızıdan uzak durarak, kendini korumaya çalışır.

“Onise kendi hatasını gördü, isteklerinin gerçekleşmesinin imkânsız olduğunu ve pişmanlığın acımasız bir duygu olduğunu hissetti.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:85)

Onise yaptığı yanlış farkında olduğu için sürekli vicdan azabı ceker, pişmanlık duygusu ona acı verir.

“Zavallı, dakikalık mutluluğun ne kadar çok şey kaybettirdiğini anlıyordu, Onun yüzünden kim bilir kaç yiğit öldürüldüğü için Onise vicdan azabı çekiyordu. Akıllı ona

pişmanlıktan başka hiçbir şey hissettirmiyordu ve anlayamadığı bir duygu zavallı kalbini kesip bıçaklıyordu.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:104)

Eylül romanındaki Necip de Onise gibi genç, yakışıklı iyi eğitim görmüş bir kahramandır. Yazar onun fiziksel özelliklerinden daha çok derin ruh dünyasını ve düşüncelerini anlatır. Kendi kültürünün yanında Batı kültürünü de yakından tanıyan, pek çok kadınla evlilik dışı ilişki kuran, eğlenceli hayatı takip eden Necip işte bu yönden Onise’ye benzemez. Onise’nin hayatı genellikle Dere’de geçer, romanda onun başka bir yere Pşavi’ye gitmesinden de bahsedilir, ama orada Onise’nin ve Necib’in hayat tarzı farklıdır.

“Bu zamanlarda Onise dayılarının yaşadığı Pşavi’ye (Pşavi Gürcistan’ın Kafkasyon dağlarındaki bir bölgedir. Tarihte Khevsureti ve Pşavi beraber Pkhovi ismiyle bilinir.) gitmişti, orada avlanarak ve çobanlık yaparak zamanını geçirmeye çalışıyordu.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:94)

Necip’in geçimi ise, Onise’den tamamen farklı ve değişiktir. Bunu Necip’in anlattıklarından öğreniriz.

“Sizin her saati geçirmek için değişik mutluluk bahaneleri bulmanızı, küçük eğlenceler yaratmanızı anlatırken ben yirmi dört saatlik hayatımın nasıl bir cehennem olduğunu, sonsuz, tükenmez zamanlar yaşadığımı, ilerlemeyen, sürüklenemeyen bir hayat olduğunu düşünüyordum.” (Mehmet Rauf, 2013 :58)

Necip, eğlenceli bir hayatı yaşar fakat o bu hayat tarzından bıkmış usanmıştı.

“Bilmezsiniz ki Beyoğlu hayatının, hatta eğlence mevsiminde bile nasıl bunaltıcı, nasıl ezici bir hali vardır. Önce bin bir renkli bir hayat görünür, hiçbiri birbirine benzemeyen yüzleri var gibi gelir insana; aslında o kadar monoton, o kadar ruhsuzdur ki, aman ya Rabbi, görünen yüzler o kadar aynıdır ki...” (Mehmet Rauf, 2013:58)

Zalim, hain, kötü insanların iki yüzlü, oyuncular gibi gerçek duygularını yansıtmadan, yaşayan insanlardan bakan Necip, Suat ve Süreyya’nın hayatına hayran kalır. Yüzlerce kadında bulamadığı saflığı, samimiyeti, temiz ruhu Necip, Suat’ta bulur:

“Kadınlar... Onların hepsinden şüphelenmek... Ah, hıyanet! diyordu. Şimdi daha şimdi Suat’ın kendine bakan gözlerindeki derin, sonsuz masumluk, kendi kirli

kuruntusundan bir şüphe göremediği o temiz, saf yüz onu eritmiş, ruhunu ezmişti.”(Mehmet Rauf, 84).

Bir süre sonra Necip ortak noktaları olduğu bu kadına âşık olur, ama o da Onise gibi kendi yanlışını anlar. Bir dostun karısına âşık olarak vicdan azabı çeker, pişmanlık duyar. Onun hissedip düşündükleri ne kadar delikanlı olduğunu belli eder.

“Ve Necip, işte kendisi ve kendinden iğreniyordu ve asıl onu yakan da buydu. Yine o düşüncelerinin sesi yükselerek: “Ama herkesin hayatında da böyle başkalarının iğrenç bulacakları anlar vardır.” Demek istiyordu! Fakat onu öldüren herkesten çok kendisinin kötülüğü idi.” (Mehmet Rauf, 2013:79)

Derin bir ruha sahip olan Necip Onise’ye benzemez, içindeki aşkını arkadaşlığı uğruna feda eder, ama bu iki kahramanın sonu yine aynı olur.

Günaha giren, kendini kaybeden, yasak aşkı yaşayan Onise babası tarafından yargılanır ve öldürülür. Necip ise sevdiği kadını kurtarmak için kendini yanan ateşe atar ve böylece hayatı son bulur. Bu iki kahramanın trajik hayatı birbirlerine benzer ve kendi ölümleriyle sanki yaptıkları yanlışlıkları ve günahlarını okuyucunun gözünde hafifletirler.

2.1.3. Suat ve Dzidzia

Karşılaştırmak istediğimiz son kişiler Dere Reisi Goça romanındaki Dzidzia ve Eylül romanındaki Suat’tır. Bu iki kahraman da birbirlerine çok benzerler. Gürcü romanında yazar bize Dzidzia’nın görünüşünü detaylı bir şekilde anlatır:

“Dzidzia 16 yaşındaydı, dolayısıyla evlilik çağına gelmiş, tamamen gülün goncası gibi açılmış. Bu zamanlarda damarlarındaki kan hızlı akmaya başlar, kalp tanınmayan mutluluğa doğru gitmek ister ve doğayla nazikçe oynar gibi olur. Bu hayat Edem bahçesi (cennet) gibi geliyor ona ve yaşamak, mutluluğun nektari için söz veriyor. O, çok güzeldi, güzel, ince dudakları sanki öpmeye hazırlardı. Beyaz saten kumaş gibi yüzünün rengi bazen koyu kırmızıya çalıyordu. Mavi gözleri güzelce kıvılcım saçıyordu, uzun siyah kirpikler gözlerin etrafında korumalar gibi duruvermişler, ince kadife gibi kaşları vardı, kalın siyah örgülü saçları ikiye bölünmüş ve beyaz billura benzer boğazını sarmaşık bitkisi gibi sarmış. Kısaca Dzidzia çizilmiş güzelliğe

benziyordu ve onu gören “Seni doğurana mübarek olsun” demeye dayanamazdı. O her zaman ve herkes tarafından şımartılmıştı, Herkes onu severdi, herkes iyi davranırdı, ama kim bilir, gelecek de ona böyle bir hayat sunar mıydı?” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:77)

Güzel mavi gözlere sahip olan Dzidzia, bu haliyle sevinçle parlayan siyah gözleri olan Suat’a benzemez ama güzel, ince dudakları, siyah saçları, estetik bir zevk uyandıran güzellik sanki aynıdır bu iki kahramanda.

“Saçları kumral turrelerle alnını güşâde bırakıp kaşlarının ucuna kadar dökülüyordu. Asıl kümesi, bu kulakların arkasında birden çoğalarak tepesinde toplanan siyaha mâil kestane yığını...”(Mehmet Rauf, 2006:249)

“Ve Necib’in gözleri hepsini görüyor dudaklara geliyor, bunlardaki karanfil kırmızılığı, donuk âteş karanfil rengi, yine bütün çehrede titreyen ma’na-yı serzenişle pür nîm, o şuh sitemkâr ifade ile lerzişdâr, onun nazarını teshîr ediyordu; dişler, bunların müsâadeleriyle tebessüm ettikçe bütün ma’nâlar yüzlerce çoğala rak gözlere kadar sirayet eden bu tebessümle onun ruhu bu çehre de, o kadar şuh ve pür neşe görünüyordu ki, o zaman, işte o zaman Suad’ın niçin bu kadar muazzam ve pür perestiş olduğu tezahür ediyordu.”(Rauf, 2006: 249)

Bu iki paragraftan Suat’ın fiziksel güzelliği belli olur, ama yazar romanda daha çok onun derin ruh dünyasına sahip olduğundan bahseder. Suat’ın güzelliği aynı zamanda ahlâkla, ağırbaşlılıkla, uysallık ve nezaketle zenginleşir.

Suat ve Dzidzia ahlâki olarak da birbirlerine çok benzerler, ikisinin de ahlâklı iyi bir eş olduğundan bahsedilir romanlarda.

Kazbegi’nin romanındaki Dzidzia pasiftir, o baştan çıkarıcı bir kadın değil, hatta kendini bile koruyamayan biridir. Dzidzia aşkın esiri olarak Onise gibi bu duygunun kurbanıdır. (Tsiskari, 1960:127)

Evliliğin ilk gününden beri başkasına âşık olan Dzidzia, yine de evliliğini layıkıyla müstehak olarak sürdürmeye çalışıyor. “Dzidzia çok iyi bir kadın, itaatlı bir eştî, hiçbir zaman hiçbir şey yapmaktan üşenmezdi ve bütün ev işlerini güzelce yapardı. Ne kavga ederdi ne de ters bir şey söylerdi. Her zaman yeni gelinlere kötü davranan yengeler Dzidzia’ya kendi kardeşleri gibi davranırlardı.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004: 93)

Eylül romanında eşini çok seven ve ona düşkün Suat'ın kişiliğinden, onun iç dünyasından daha çok bahsedilir.

Müziği seven, ince zevkli, kültürlü Suat beş senelik evliliğinde eşini günden güne daha çok sevmektedir. Dzidzia ise söylediğimiz gibi, evliliğin ilk gününden beri başkasına aşıktır. Bu iki evli kadının hayat tarzları benzemez birbirlerine. Ev hanımı olan Dzidzia, köy'de köy işleriyle meşgul, meyve toplar diğer kadınlarla beraber ve böyle geçirir günlerini. Suat ise tatilini bir hanımefendi olarak yalıda geçirmektedir. Günlük hayatta, Suat hobi olarak yemek pişirir, gezer, piano çalar ve Necip Bey'le entellektüel konuşmalara katılır. Farklılıklara rağmen bu iki karakterin kaderi sanki aynıdır, ikisi de yasak aşkı yaşar. Dzidzia kendi düğününde eşinin en yakın arkadaşı ve şahidi olan kişiye âşık olur. beş sene boyunca eşini sevdiğini sanan Suat da zamanla onun arkadaşına âşık olur. Yaşadığı veya hissettiği yasak ve yanlış duygudan dolayı, bu iki ahlâklı kadın vicdan azabı çeker.

“Dzidzia'ya insanların inancına göre gelinin ve şahidin arasındaki akrabalık kendi sorumluluklarını hissettirdi. Onu bu düşünceler sardı yüzü değişip, kalbinde ve karaciğerinde dolaşan acı, yüzünün renginin atmasına neden oldu.”(Caliaşvili, Piruaşvili 2004:108)

Dzidzia gibi, Suat'ın hissettiği duygu da ona acı verir.

“Demek o da acı çekiyordu? Demek kötü bir şey yaptıklarını ikisi de anlıyordu? Evet, kötüydü yaptıkları. Bunu ikisi de anlıyor ve ikisi de birbirini bir parça aşağılıyordu.”(Mehmet Rauf, 2013: 238)

Aynı kaderi paylaşan bu iki kahraman arasında bir fark bulunur. Dzidzia kendini tamamen hissettiği duyguya verir ve karşı koyamaz, Suat ise kendi aşkını feda eder eşinin uğruna. Romanların sonunda bu iki kadın hala saf ve temiz kalır okuyucunun gözünde, Onise'yle beraber olduğu geceden sonra kaybolan Dzidzia, okuyucuya kendini cezalandırıp intihar etmeyi düşündürür. Yazar sanki Dzidzia'yı okuyucuya affetirmek için onu bu şekilde temize çıkarır. Çıkan yangında sevdiği adamla can veren Suat ise, sanki yazar tarafından bu yaşadığı acı veren evlilikten korunmuş olur.

Romanlarda birbirlerine benzeyen başka kahramanlara rastlamamaktayız. Gürcü romanında, karşılaştırdığımız dört kahramanın dışında Hacer, Hanımefendi veya Fatih'e benzeyen bir kahraman yoktur.

2.2. KÜLTÜREL UNSURLAR

2.2.1. Âşk

Karşılaştırdığımız her iki romanda, üzerinde durmamız gereken en önemli tema, aşktır. Bu iki romanı birbirlerine benzeten asıl unsur yasak aşktır. Ayrıca onların daha da farklı olduklarını gösterir.

Gürcü romanı söylediğimiz gibi düğünü anlatarak başlar. Romanda yazar, Dzidzia'nın evleneceği kişiye âşık olduğunu belirtir. Kız kendi isteğiyle, kendisinin seçtiği kişiyle evlenir. Bu durumla bu evlilik Eylül romanındaki Suat ile Süreyya'nın evliliğine benzer. Ama aşka dayanan bu iki evlilik arasında çok büyük bir fark vardır. Eylül romanındaki aşk, beş sene sonra son bulur. Gürcü romanında ise, evliliğin ilk gününde biter. Aşkların bitmesinin nedeni, her iki romanda da aynıdır. Evliliğin kutsal bağını bozan, yasak aşktır.

Gürcü romanında aşkın çeşitlerinden bahsedecek olursak; vatana duyulan bağlılık, özgürlüğe, kendi insanlarına duyduğu sevgi ve baba-oğul arasındaki aşk karşımıza çıkar. Eylül romanında ise baskın olarak yansıtılan aşk müziğe, denize olan sevgidir . Ama en önemli yansıtılan duygu yasak aşktır.

Dere Reisi Goça romanında baş kahramanlar Dzidzia ve düğünde şahitlik yapan Onise, ilk görüşte birbirlerine âşık olurlar. Bu durum, okuyucuya çok değişik ve tuhaf gelir. Yazar da sürekli bu aşkın imkânsız, yasak olduğunu hatırlatarak okuyucuya taraf tutma fırsatını vermez. Yazar, onların içinde doğan aşk veya hislerini konuşmaktan daha çok, bize, çektikleri vicdan azabını göstermeye çalışır. Bu iki kişi arasında yaşanan aşk, gerçek ve temiz olsa da, yazar, geleneklerinin ve kültürünün önemini ön plana çıkararak okuyucuya onları anlama fırsatını vermez. Fakat aynı zamanda da yazar romandaki hiçbir yerde eleştirmez. Kazbegi, Onise ve Dzidzia arasındaki tutkuyu bize cinsel kışkırtma olarak göstermez. Metinde onların buluşmalarının anlatıldığı hiçbir yerde yazarın onları eleştirmesi veya kınaması yoktur. Hatta yazar tarafından açıkça yazılan

eserin en yüce ve şairane satırlarıdır.(Tsiskari, 1960:127) Eylül romanında sanki okuyucu yeni doğan bir aşk ve bunu yaşayanların halinden anlamaya çalışır. Eylül romanında yazar bu aşkın nasıl doğup, büyüdüğünü, Suat ve Necip'in neler düşünüp hissettiklerini tek tek anlatırken sanki kendi kahramanlarını savunmaya kalkar. Romanda anlatılan yasak aşkı her ne kadar yanlış olsa da, onun derinliği, getirdiği heyecan ve huzur okuyucuya kahramanların hatasını unutturur.

Romanlardaki yasak aşkı incelemeyen önce evli çiftler arasındaki duyguları anlatmamız gerekir. Gürcü romanında belirttiğim gibi kız evliliğin ilk gününde başka birini sevip eşini sevmekten vazgeçer. Bunu kilisedeki düğün töreninden öğreniriz. Papazın sorduğu soruya kız cevap vermez.

“Kilisedeki düğün töreni olması gerektiği gibi sürüyordu: Onise'nin yerine şahit olarak başka biri getirildi, her şey hazır. Papaz, ilk adama gidip bu kızla kendi isteğiyle evlenip evlenmediğini sordu. Adam gülümsedi, utandı ve başını eğerek evlenmek istediğini söyledi. Sonra papaz, aynı soruyu sadece nefes alarak ve titreyerek hayatta olduğunu belli eden kıza da sordu. Kız cevap vermeden sadece başını eğdi, onun yerine ise, her zaman başkalarının yerine konuşan diğer kadınlar cevap vererek gürültü yapmaya başladılar.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:88)

Hiçbir şeyden şüphe duymayan Gugua eşini sevmeye devam eder. Yazar bize Gugua'nın çok iyi bir yar olduğunu söyler.

“Eşine düşkün olan Gugua kırmızı elmayı veya çurçkhela getirmeden ve eşini öpmeyen evine girmezdi.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:89)

Gugua, eşini hayatının sonuna kadar seveceğine inanır, ona karşı duyduğu aşk saf ve temizdir. Bu açıdan Gugua'yı Süreyya'ya benzetebiliriz. Süreyya da, eşini hiç ona karşı şüphe duymadan romanın sonuna kadar sever. Bu iki kişinin duyguları birbirlerine benzese de, Dzidzia ve Suat'ı birbirlerine benzetemeyiz. Gürcü romanında Dzidzia'nın çok iyi, itaatlı bir eş olduğunu biliriz, ama eşini hiçbir zaman sevmez. Suat ise, beş sene evli olmasına rağmen eşine o kadar düşkün ve bağlıdır ki sanki yeni evlenmiş gibilerdir. Suat, yaşadığı beş sene boyunca eşini en azından sevdiğini sanmış olan bir kadındır ve Süreyya'nın mutlu olması için gerçek aşkını feda etmeye hazırdır. Gürcü romanında karı koca arasındaki bir diyalog ilginizi çeker. Oradan Dzidzia'nın eşine karşı dürüst

olduğunu anlarız. Dzidzia her ne kadar zor olsa da eşine onu sevmediğini belli edip onunla evlilik ilişkisi yaşamadan hayatına devam eder.

“- Kız, Tanrı şahidim olsun ki daha fazla dayanamam, seni beklememin bütün gücümü almasına rağmen senin kalbinde bana hâlâ yer yok.

- Seni sevemediysem, ben ne yapayım?

-Dayanmaya çalıştım. Bu zamana kadar kalbimde yanan ateş denizleri bile kuruturdu. Keşke ölseydim de sana başka kapılar açılsaydı.

-Beni niye bırakmıyorsun? Benden ne istiyorsun? Zorla seni nasıl seveyim?

- Seni nasıl bırakayım? Karımsın benim! Benim de namusum var!

- O zaman ben ne yapayım?

- Eşimsin ve eşim gibi davranmalısın!

- Yapma ya, Tanrı aşkına! seni sevmiyorum dedim ve bitti!

Adam sustu, başını eğdi ve birkaç dakika böylece bekledi, sonra yavaşça kaldırdı başını, gözleri parlıyordu.

- Sus kız! Bana acımıyorsan, kendine acı bari.

Kız, omuzlarını silkerek cevapladı:

-Niye acıyayım ki kendime! Beni öldürürsen kalbim rahatlar.

- Yani bitti mi? Hiçbir zaman dönmeyecek misin bana? Sevmeyecek misin beni?

- Hayır!

Adam elini kılıcına doğru yöneltti, ama kendini tuttu.

-Ne yani onun mu olacaksın? Sence buna izin verir miyim? Tanrı bilir ki ikinizi de kendimi de öldürürüm ama yinede seni kimselere vermem!

- Ben buradayım! Şimdi öldür, başkalarından ne istiyorsun?

Kız göğüs kafesini ona doğru çevirdi, kızarak bakmaya başladı.

Adam sinirlendi ve deli gibi fırladı.

-Ölmek mi istiyorsun? Nasıl istersen, Onise'nin başını getirdikten sonra seni de öldürürüm!” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:122)

Bu diyalogdan Gugua'nın her şeyi bildiğini anlarız. Hatta Gugua, kendi eşinin kimi sevdiğini de öğrenmiştir. Dzidzia ona yalan söylemez, onu aldatmaz. Her şeyi olduğu gibi anlatır. Suat ise bunca sene beraber yaşadığı insana kıyamaz, belki de ona karşı duyduğu saygıdan, ona yalan söylemeye hazırdır.

Bu iki romanda anlatılan aşkı çok garip, anlaşılmas bir duygu olarak görürüz. Bir taraftan ilk bakışta doğan güçlü derin bir duygu, diğer taraftan ise, iç dünyaları birbirlerine benzeyen, tamamen bağdaştıran bir duygu. Romanda Suat, eşini severdi, sanki o da gerçek bir aşkı, eşinin davranışları ona hiç garip gelmezdi. İç dünyalarının farklı olduğunu daha önce hiç fark etmemişti. Bu aşka üçüncü kişi girmeden önce, her ne kadar farklı insanlar olsa da, belki de gerçek bir aşk olarak kalırdı.

Yasak her şeyin güzel olduğundan sık sık bahsedilir. Yasak olan her şey insanın dikkatini çekip ona karşı arzulandırır. Bunu yaratılan ilk insanlar olan Hz. Adem ve Hz. Havva'nın hikâyesinden de biliriz. Belki de bu romanlardaki kahramanların yaşadığı yasak aşk, bu kadar özel ve güçlü yasak olduğu içindi, belki de normal sıradan bir duygu olsaydı bu kadar değerli ve vazgeçilmez olmazdı.

Kahramanların yaşadığı duygu ne kadar güzel olsa da, yasak aşkın onlara getirdiği mutluluk, daha çok acı çektiren bir duygudur. Karşılaştırdığımız bu iki romanda da yasak aşkı yaşayan kendileriyle savaşan kahramanların çektiği acılar, duydukları vicdan azabı aynıdır.

Gürcü romanında Onise yanlış davranışta bulunduğunu anladığı andan itibaren, şahitlik yapmaktan vazgeçip evine döner.

“Onise kendi hatasını gördü, isteklerinin gerçekleşmesinin imkânsız olduğunu ve pişmanlığının acımasız bir duygu olduğunu hissetti.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:85)

Böylece, bu yeni doğmuş olan duygunun gerçekleşmesinin imkânsızlığı, kendi hatasını gören Onise'ye acı çektirmektedir.

“Onise sırtüstü yatıyordu ve ağır bir sıcaklık bastırmış olan başını yastıktan kaldıramıyordu. Gözleri kan çanağına dönmüş, başı da oldukça ağrıyordu, şakaklarına sanki biri çekiç vuruyordu. Kulaklarında bir çınlama duyuyordu ve bütün vücuduna

sıcaklık bastırmış, nefes alırken zorlanmasından onu rahatsız eden bir şeyin olduğu anlaşıyordu.”

Onise'nin içi yanarken fiziksel olarak da fenalaşır. Yasak bir aşkla savaşmak gerektiğini duyar ve sanki kendi kendini denemeye başlar. Onise'nin aklına hiçbir zaman arkadaşına ihanet edebileceği gelmez. En başından beri duyduğu aşkın yok olması gerektiğini bilir. Onise'nin mukadder olan hatası kendi içinde doğan kanunen yasak duyguya karşı yeterince savaşamamaktır. Onu yenemedi, ve sonuç olarak kendini tamamen bu aşka esir etti.(Tsiskari, 1960:126) Aşkın doğal gücü, çoğu zaman insanlar tarafından yaratılan gelenekleri, adetleri ve kuralları imha eder. O, en acımasız ceza önünde bile diz çökmez ve tüm fedakârlığa hazırdır. (Benashvili, 1939:35) Eğer Onise'nin kalbinin sesini duymuş olsak da asıl onun aşkı değil, yaşadığı acılardır adalete aykırılık. Onun içinde doğduğu ve tamamen onu kaplayan saf ve temiz duygu değil, onun duygularına karşı çıkan ve bir türlü hayalini gerçekleştirmesine izin vermeyen insanlar tarafından icra edilen bir kuraldır insafsızlık. (Tsiskari, 1960:128)

Romanda aşkın mesuliyet duygusundan daha güçlü olduğunu görüyoruz. Aşk, Onise'nin kalbindeki sorumluluk duygusunu yener, ama bu durum ruhsal sancılara sebep olmuştur. Onise'nin aşkı güçlü vücudunu zehir gibi kemirmesi bu yiğidin kalbinde yatan vatan sevgisinin ve sorumluluğun bir dakikalık bile olsa sönmesine sebep olur. Aşk, çoğu zaman insanı kendinden geçirir, ve tüm sorumlulukları unutturur, ama bütün bunları Kazbeg, bize öyle anlatır ki, seni onların gerçek ve saf duygulara inandırıp, onların ve bu hissiz, indiferant dünyamızda aşk acıları çeken tüm insanların acılarını paylaşmamızı sağlar.(Benashvili, 1939:35) Bu açıdan da Kazbegi'nin ve Mehmet Raufu'nun yazma tarzları biraz benzer birbirlerine. Mehmet Rauf, kahramanların aralarında yaşadıkları yasak aşkı anlatırken de okuyucunun onlara karşı sempati duymasını, onların halinden anlamasını sağlar.

Eylül romanında olay daha yavaş ilerler. Okuyucu zamanla doğan aşkı daha da yakından tanır. Suat'ı yakından tanıyan Necip, yavaş yavaş onun bütün tanıdığı herkesten, kadınlardan farklı olduğunu anlar ve ondan sonra yavaş yavaş ona âşık olmaya başlar. Suat'ın ellerine hayran kalan Necip, onun iç dünyasına âşık olur ve bu duygu onu perişan eder.

“Necip arkada sersem, perişan gidiyordu. Kadınlar... Onların hepsinden şüphelenmek... “Ah hıyanet!” diyordu. Şimdi daha şimdi Suat’ın kendine bakan gözlerindeki derin, sonsuz masumluk, kendi kirli kuruntusundan bir şüphe göremediği o temiz, saf yüz onu eritmiş, ruhunu ezmişti.”

Suat’ı tanıyınca Necip sanki yeni, bambaşka bir dünyayı, onun bilmediği daha doğrusu bilip de hiçbir zaman inanmadığı bir dünyayı keşfeder. Necip, Suat’a âşık olduğunu hemen anlamaz. Suat da romanın ortasına kadar bilmez Necip’in onu sevdiğini. Belki de ikisi de her şeyi anlar ama açığa vurmaktan korkarlar. Aslında, Suat gibi birisini bulmayı hayal eden Necip, sonradan Suat’ın aşkını kazanmayı hayal eder. Necip kendi günahını düşünmektense, Suat’ın düşüncelerini, onun ona karşı hissettiklerini anlamakla meşguldür.

Suat ise Necip’in ona karşı duygularını anlayınca ona çoktan âşık olmuştu. Eldiven olayı onların birbirlerine hissettiklerini açığa çıkarır. Artık birbirlerine âşık olduklarını ikisi de bilir, ve tam o zaman Suat’ın içinde de bir pişmanlık doğar.

Bu yasak aşkın kahramanlara getirdiği pişmanlıklar ve mutsuzluklar birbirlerine benzer.

Gürcü romanında Onise vicdan azabını ilk başlarda duymaya başlar. Roman’da Dzidzia’nın duyguları hakkında pek fazla bilgi verilmez. Ama günaha girince onun nasıl düşünceleri ve hisleri olduğunu biliriz. “Dzidzia’ya insanların inancına göre gelinin ve şahidin arasındaki akrabalık kendi sorumluluklarını hissettirdi. Onu bu düşünceler sardı ve rengi soldu, kalbinde ve karaciğerinde dolaşan acı, yüzünün renginin atmasına neden oldu.”(Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:108) Dzidzia yanlış yaptığını çok iyi bilir ama, kendini eşine acıdığı için değil, yanlış, günaha girdiği için suçlu hisseder. Eylül romanında da yasak aşkı yaşayan kahramanlar acı çeker, ikisi de yanlış, kötü bir şey yaptıklarını anlarlar, vicdan azabı duyarlar. “Ah biz kötü bir şey yapıyoruz, kötü, kötü... dediğini işitti. Demek o da acı çekiyordu? Demek ki kötü bir şey yaptıklarını ikisi de anlıyordu? Evet kötüydü yaptıkları. Bunu ikisi de anlıyor ve ikisi de birbirini bir parça aşağılıyordu.” (Mehmet Rauf, 2013:238)

Bildiğimiz gibi, Eylül romanının en önemli teması, yasak aşktır. Aynı şeyi Gürcü romanı hakkında da söyleyebiliriz. Dere Reisi Goça romanında da en önemli temalardan

biri, kahramanlar arasında yaşanan aşk-ı memnudur. Kazbegi'nin yapıtlarında aşk her zaman büyüleyici ve güçlüdür.

Karşılaştırdığımız romanlarda yaşanan aşklar, tutku ve heyecanla doludur. Yasak günah olsa da, yazar okuyucuları onun saf ve temiz olduğuna inandırır. Romanlarda anlatılan aşklar gerçek oldukları için mi sakladıkları için mi sürekli onu kazanmak veya korumak gerektiği için mi bu kadar çok etkileyici oluyor bilemem. Ama aşkın öneminin ne kadar yüksek derecede olduğunu anlarız.

“ Onise ve Dzidzia halen aşk ateşinin yandığı yerdeydiler. İkisi de henüz kendine gelememiş, sarhoşlar gibi zevk almaya devam ediyorlardı. Onise'nin rahat vermediği sürekli bakıp deli gibi öptüğü Dzidzia'nın nazık yüzünü, ay ışığı aydınlatıyordu. Birbirlerine dokundukları zaman yaramaz rüzgarın yaprağı hareket ettirmesi gibi, heyecanla titriyorlardı. Kırgın ama mutlulukla dolu kalpleri hızla çarpmaya başlıyordu. İkisi de nerede olduklarını, unutup kendilerinden geçtiler ve istedikleri tek bir şey vardı, o da birbirlerine nefes kadar yakın olmaktı.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 1939:63)

Yazar kahramanların yaşadıkları duyguyu, aşkı, heyecanı, sanki hiç bir zaman bitmeyecekmiş gibi trajediyle anlatır, aşkın getirdiği dakikalık mutluluğu.

Eylül romanında, arkadaşına ve eşine ihanet etmeyen kahramanların aşkı da acı vericidir. İçinde, kalbinde, fikirlerinde ihanet ettikten sonra sadakatin ne anlamı kalır ki? Acı çekmelerine rağmen, burada da aşk bazen her şeyi unutturan olur, onları tedavi eder, mutluluğunu yaşatır ve bize aşkın bitmeyen gücünü gösterir.

“Artık birbirlerinden gizli, ayrı hiçbir şeyleri olmuyordu. O kadar ki Süreyya ile Suat'ın böyle olmadığını gören Necip'e çılgınca bir mutluluk veriyordu. Hatta öyle şeyler vardı ki sadece ikisinin arasındaydı, Süreyya'nın hiçbir şeyden haberi yoktu, bu onlara sanki aşklarının kuvvet ve şiddetini gösteriyor, hatta artıyor ve onları adeta sarhoş ediyordu. En ufak şeylerden bile mutluluklar yakalayarak yaşarken bir gün bu mutlu hayatlarının biteceği düşüncesi onları hüznlendiriyordu. Bu hüzn ikisini de fazlasıyla hırpaladığı oluyordu. Fakat Suat'ın gözlerinde o kadar sonsuz bir gökyüzü maviliği vardı ki ona baktıkça: “Ama sen biliyor musun, sana fedayım, sana fedayım...” diye haykırma isteğiyle boğuluyordu.” (Mehmet Rauf, 2013: 234)

Aşk, kahramanlara böyle karmakarışık duyguları getiriyordu, sevinç ve üzüntü, huzur ve dert. Bu aşk ikisini de mutlu edip acımasız bir son için hazırlıyordu.

Romanlarda anlatılan bu iki aşk hikâyesi, birbirlerine trajik sonlarıyla da benzerler. Sanki herkes, kendi bedelini ödemek zorunda. Herkes yaşadığı mutluluğu için hayatını feda eder. Gürcü romanında Onise'nin kendi babası tarafından yargılanıp öldürüldüğünü biliriz. Adetleri ve kültürü, günahı yaşayan yiğiti affetmez. Dzidzia ise, kendini cezalandırıp ortadan kaybolur. Eylül romanında ise, aşkın temiz ve sonsuz kalması için yazar kahramanları feda eder. Suat, aşk için ölür yangında. Necip ise, sevdiği kadını kurtarmak maksadıyla canını vererek kendi aşkını yaşatır.

2.2.2. Müzik/Dans

Müzik ve dans, kültürel unsurların çok önemli parçalarıdır. Onlar, toplumun nasıl ve ne durumda olduğunu, ayrıca kişinin iç dünyası ile ilgili bilgi vermektedir. Her ne kadar farklı olsa da, bu iki romanda, müziğin ve dansın rolü önemlidir.

Doğrudan romanlarda müziğin rolünü anlatmadan önce, Gürcü ve Türk halk müziğinin özellikleri hakkında da bilgi vermemiz gerekir. Gürcü halk müziği eski zamanlara dayanır. O eski zamanlardan beri bizim atalarımızın yaşam tarzlarına bağlıdır. Gürcü müziğinde, Gürcü halkının zengin tarihi, onların seçtiği yönleri, hayırseverliği, samimiliği ve yiğitliği yansımıştır. Savaş, çalışma, hastalık, mutluluk veya üzüntü esnasında şarkı söylenirdi. Şarkı, zor günlerde güç ve dayanıklılık verirdi, işte bundan dolayı Gürcüler her zaman kendi asırlık müziklerinin diline dikkat ederler. Gürcü müziğinin özelliği polifonik olmasıdır. Polifoni yani çok seslilik türüne ise çok nadir rastlanır. Dünyada bu tür müziğin bir kaçını biliriz. Gürcü müziğinin çok çeşidi vardır. Gürcistan'da her bölgeye ait müzik ve dans türleri vardır. Bu tür müzik çeşitleri yaklaşık onbeş tanedir. Gürcü halk müziği Gürcü insanların yaşam tarzlarını, kültürünü ve adetleri hakkında da bilgi verir. Böylelikle Gürcü halk müziğinin tarihsel anlamı da vardır. Gürcistan'da bugüne kadar eski inançlarımızın izinin kalmasını da müziğe borçluyuz. Müzikte Gürcülerin inançlarını yansıttığını da görürüz. Gürcü köylerinde eski dua tarzlı, hava tanrıçası veya güneş için söylenen şarkılara bugün de rastlayabiliriz. Gürcü çok sesli halk müziği dünyaca ünlüdür. Mesela Gürcü halk müziği

olan klasik çok sesli akrulo isimli arkı 1977 yılında Nasa¹¹ tarafından evrene gönderildi. 2001 yılında polifonik, Unesco tarafından dünya insanıyet’in manevi miras aheseri olarak kabul edildi. akrulo ise, dünya mirasları arasında yer almaktadır. (<https://ka.wikipedia.org/wik>)

Türk halkı için, Türk halk müziğinin rolü de çok önemlidir. Türk halk müziği Gürcü halk müziği gibi Türkiye’nin çeşitli yörelerinde farklı ağızlar ve formlarda söylenen Türkçe yöresel etnik müziklerin tümü yapısal olarak folklorun bir parçasıdır. Türk halk müziği (kısaca THM), sözlü halk müziği ve sözsüz halk müziği olmak üzere ikiye ayrılır. Sözlü halk müziğine genel olarak türkü adı verilir. Sözsüz halk müziği ise düzenli yöresel çalgı ezgileridir.

Müzik ve dans, kültürün ayrılmaz parçalarıdır. Onlar her kültüre büyük etki bırakır, hatta bazı zamanlarda da kendi kültürlerini yaratmaktadırlar. Böylelikle romanlardaki müzik veya dans, o zamanlardaki insanlar onların kültürü ve iç dünyaları hakkında da geniş bilgi vermektedir. Karşılaştırdığımız her iki romanda da kültürün bu unsunlarının rolü çok önemlidir.

Dere Reisi Goa romanında yazar, müziği kullanarak toplumu anlatmaya, onların nasıl bir tabiata sahip olduğunu ortaya koyar.

“Biraz zaman geçtikten sonra, ‘jvaruli’nin’ çok ince ve güzel sesi duyuldu, halk da ona eşlik etmeye başladıkça gökyüzü tamamen bu yiğitlerin arkılarıyla kaplandı. Kulağa çok hoş gelen bu arkı, insanın damarlarındaki kanın hızlı akarak heyecanlanmasına, kendini göz önüne çıkarmak istemesine neden olur. Bu arkı sadece dağlarda söylenirdi, böyle harika bir ses dağlarda gururla yankılanırdı. Bu arkı yalnızca savaş esnasında ikonları ve haları dışarıya çıkartırken ve (savaş başlamadan önce veya özel günlerde, kiliselerden ikonları ve haları çıkartıp kilise civarlarında gezdirip dua ediyorlardı, bugünlerde de bazı dini bayramlarında bu töreni görebiliriz) düğünlerde söylenirdi.”

Bu kısa paragrafta yazar, derede söylenen müziği anlatır ve böylece buradaki insanların başka insanlardan farklı olduğunu söyler, ayrıca derenin kültürü hakkında da bilgi verir.

¹¹ National Aeronautics and Space Administration (Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi)

Romanda bir olay dikkatleri üstüne çeker. Düğünde şahitlik eden Onise, kızakta gelini gizlice öperken onun korodaki arkadaşları şarkı söyleyerek yaklaşıp halk arasında yayılan şarkıyı söylerler:

“ Komşunun karısına dokunma

O da yakınımızdır” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:86)

Bazı düşüncelere göre yazar, kahramanlara bu şarkıyı söyletince bize onların her şeyi gördüğünü, Onise’nin yanlış davranışını anladıklarını söyler. Sanki Onise’nin arkadaşları söylediği şarkıyla Onise’yi uyarmak isterler.

Romanda düğün anlatılırken de şarkı söylendiğini biliriz, düğün şarkı söyleyerek ve dans ederek devam eder. Romanda söylenen şarkılar gürcü şarkılarından ziyade tam o bölgeye ait şarkılardır, dünya müziklerinden veya şarkılarından bahsedilmez. Eylül romanında ise tam tersine, Dünya klasik müziğine ve müzisyenlerine rastlarız. Eylül romanındaki müzik konusu daha çok geniştir, o dikkatleri üstüne çeken bir temadır. Ama romanda dansları veya milli dans kültürünü göremeyiz. Gürcü romanında ise millî danslardan bahsedilir. Yazar bize Gürcü danslarından bir tanesi olan Daisi’nin anlamını sunar.

“İşte koşuyor, derenin oradaki karagözlü bir kız, korkmuş dağ keçisi gibi koşuyor, kartal gibi kollarını açmış olan çocuk, kızın peşine düştüğü için kızın yüzünde korku ifadesi var. Nazik yaratılışı olan kız, yavaş yavaş gevşiyor, çocuk ona yaklaşıyor, az daha da korkmuş olan, güvercin gibi titreyen kızı yakalayıp kucaklayacak, ama hayal kırıklığına uğramış oluyor, çok hızlı bir şekilde dönen kız diğer tarafa kaçıp oynamaya devam ediyor. Çocuk ona bakınca güzelce gülümseyen kurbanını görüyor. Gözleri sanki onu kendine çağırıyor, sanki gel, yakala beni ve sana hayatının tadını hissettirim diyor.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:75)

Düğünlerde dans daisi’nin, oynanması gelenektir. Romanda yazar düğündeki farklı danslardan da bahseder ve böylece Gürcü kültüründe dansların ne kadar önemli olduğunu gösterir.

Yukarıda belirtildiği gibi, Eylül romanında böyle dans anlatım biçimine rastlamayız. Ama müzik çok daha önemlidir. Burada müziğin gücü, insanların iç dünyasına etkisi ön plandadır. Romanda müzik dikkatleri çeker. Suat önce bağ evinde

sıkılan Necip için piyano çalar. Ama çoktandır çalmadığı için hatalarından dolayı Necip'ten özür diler. Bu olay, musikinin bu romanda ilk karşımıza çıktığı andır. Süreyya ile Suat evlilik bağı ile birbirlerine bağlıdır, romanın ilk bölümlerinde birbirlerine çok düşkün bir çift olarak görürüz. Ama sonradan onların ruhsal anlamda apayrı iki insan olduklarını anlarız. Birisinin zevk aldığı şeyden diğeri sıkılır. Suat müzikten, piyano çalıp şarkı söylemekten hoşlanır, Süreyya ise bunu sıkıcı bulur, yelkenine binip denize açılmaktan zevk alır. Evde yalnız kalan Suat yalnızlığını müzikle ve Necip'le unutmaya çalışır. Başlangıçta müzik Suat ile Necip için bir eğlence olsa da sonradan onları birbirlerine bağlayan en önemli parçadır. Aynı şeyden hoşlanmaları, aynı parçalara hayranlık duymaları zamanla yakınlaşmalarını sağlar. Eylül romanındaki müzik türleri Gürcü romanındaki müziğe benzemez. Burada klasik müzikten bahsedilir, ve dünyadaki meşhur müzisyenlere rastlarız.

“Necip notalara göz gezdiriyordu; bunların çoğu ünlü Avrupalı müzisyenlerden fanteziler, potpurilerdi.”(Mehmet Rauf, 2013 :62)

Ünlü Avrupalı müzisyenler ile onların yaptığı müzik konuşulur, romanslar, operalar, Granviya'nın ve Faust'un valsleri, Rigoletto marşı. La traviata operasından bahsetmek, kahramanlar tarafından bunca ünlü müziği tanımak onların hakkında bilgi verir. Ayrıca o zamanlarda Türkiye'deki müzik zevkleri kültürel açıdan Avrupa'dan kopmuş olmadığını düşündürür. “Avrupa ile kültürel etkileşim, daha doğru deyişle çok sesli Avrupa müziğinin Türkiye'ye girmesi, 1826'da yeniçeriliğin ve mehterhanenin kaldırılmasıyla başlamıştır. [...] Avrupalılaşıma anlamında birçok alanda sosyal, politik ve kültürel yenilikler getirilir. Reform planları içinde Avrupa örneklerine göre kurulması öngörülen müzik kurumları ve askeri müzik toplulukları da vardır.[...] Öngörülen reformlar gereği, 1828 yılında İtalyan besteci ve bando yönetmeni Giuseppe Donizetti¹² saraydaki Muzika-i Hümayun'a genel müzik öğretmeni olarak getirildi. Okulda yan flüt, piyano, armoni ve çalgı bilgisi dersleri veren Donizetti, başlangıçta Avrupa müziği ve kompozisyon dersleri de verdi.” (Ahmet Say, Müzik Tarihi 1994:510; içli, Yılmaz Aydın, Türk Beşleri 2011:18'deki alıntı)Servet-i Fünuncular

¹² Giuseppe Donizetti (1788-1856) İtalyan besteci ve bando şefi, tanınmış opera bestecisi Gaetano Donizetti'nin kardeşidir. (Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi 1964:110; içli, Yılmaz Aydın 2011:18'deki alıntı)

sadece müzik alanında değil, hemen her konuda Batı'yı örnek almışlardır. Böyle müziğe Gürcü romanında rastlamayız.

Tekrar müziğin önemine dönecek olursak, hayattan yorulan iki kişi için müzik, dış dünyanın sıkıntılarından, kötülüklerinden kaçıp sığındıkları bir liman olur. Müzikte aynı zevklere sahip olmaları iki kişiyi günden güne birbirlerine yakınlaştırır.

“Suat “Granviya?” dedi. “Çok iyi!” dediler birlikte. Granviya'yı ikisi de çok seviyorlardı.”(Mehmet Rauf, 2013:71)

Müzik, Süreyya için anlamsız, sıkıcı olduğu zaman Necip ve Suat için müzik hayatlarına renk katan, güzelleştiren, onların iç dünyalarını konuşturan bir bağ olmuştur.

“İkisi şunda hemfıkirdiler ki, müzik kadar etkili hiç bir şey yoktur.”(Mehmet Rauf, 2013 :71)

Böylece aynı fikirlere sahip olan iki kişinin ruhları birbirlerine yaklaşıncı etraflarındaki her şeyi unuturlardı. Müziği onlara her şeyi unutturan.

“Demek ikisi de, sade bir şeyi seviyorlardı. Ve o kadar seviyorlardı ki onunla dünyayı, dünyanın her şeyini, hatta onu Süreyya'yı unutuyorlardı. O zaman sadece ikisinin ruhu yalnız, kucak kucağa dolaşıyor, orada yalnız kalıyorlar, Süreyya bile oraya gelemiyordu. O zaman müziğe başka anlamlar yüklemeye başladı, ruhun tercümanı, kalplerin merhemi gibi gelmeye başladı.” (Mehmet Rauf, 2013 :71)

Müziğin olay örgüsüne büyük bir tesiri vardır. Romanda piyanonun geçmesi hemen dikkatimizi çeker. Müziğin önemi hakkındaki konuşmalar da kahramanların iç dünyaları arasındaki farklılık ve benzerlikleri ortaya çıkartır. Yasak aşkın doğmasının en büyük sebebi de müziktir. Piyanonun çalınması, ruhlarındaki hassasiyetin bir yansıması gibidir. Musıkî ile çevresindekileri büyüler, onlarda ilgi ve aşk uyandırır, kendi hislerini terennüm ederler. Suat da en zor parçaları çalabilen bir kadındır. “Neciple aralarında bir aşkın doğmasına vesile olan piyano, önce bir heves olarak çalınırken, sonraları en büyük zevkleri olur. Necip'i eğlendirmek için piyanoya her geçişinde tembelliğinden, elinin maharetinin kaybolduğundan şikâyet eden Suat, dünyada musıkîden başka kendini büyüleyen hiçbir şeyin olmadığını ileri süren Necip'le hem fikir olur.” (Törenek, 1999: 322-323)

Gördüğümüz gibi, müziğin gücü ön plandadır, yasak aşkı yaşayan iki kişinin cesaret bile edemedikleri müziğin yardımıyla gerçekleşir. Müziktir onların ruhlarını birbirleriyle konuşuran, yaklaştıran, evlilik bağına bile bozan bir bağ. İki kişiyi rahatlatan müzik, okuyucunun bile dikkatini çeker. Yazar ona büyük bir anlam yüklemiştir.

Karşılaştırdığımız iki romanda gördüğümüz gibi müzik ve dans, oldukça önemlidir, ama birbirlerine benzemezler. Gürcü romanında gürcülere ait, geleneksel şarkılardan bahsedilirken Eylül romanında batı müziğinin klasiklerine rastlarız. Bu ikisi toplumun farklı yaşam tarzlarını, ilgilerini ortaya koyar.

2.2.3. Aile

Türk ve Gürcü kültürlerinin birbirlerine benzediğinden sık sık bahsedilir. Bu benzerliklerden biri ailedir. Aile bireyleri birbirlerine çok bağlıdır. Ailenin kendine özgü kuralları ve yaşam tarzları vardır. Bunda ailenin yaşadığı toplumun, ona ait kültürün ve geleneklerin etkisi büyüktür.

Gürcistan'da da Türkiye gibi ailenin rolü büyüktür. İki toplumun da kültürleri farklı olmasına rağmen aile bağları çok güçlüdür.

Gürcü romanında iki aile tipine rastlarız. Birisi dere reisi Goça'nın ve oğlunun ailesidir. Burada başka kişiyi görmeyiz. Yazar dere reisi Goça'nın eşi hakkında hiç bilgi vermez, romanda Onise'nin annesinin olmadığını görürüz. Ailenin büyüğü olan Goça, oğluna çok düşkündür. Diğer ise, Gugua'nın ve Dzidzia'nın yeni ailesidir. Yazar, aileler veya günlük yaşantıları hakkında pek fazla bilgi vermez. Gürcü aileleri gibi, Türk ailelerinde de aile reisi olarak erkeği görürüz. Ayrıca bu iki kültürde yaşlıların rolü ön plandadır. Örneğin düğünde Dzidzia'yı şahide yaşlı kadın emanet eder. O içeri girince, herkes ayağa kalkar sözünü dikkatle dinler.

“Birkaç dakika geçtikten sonra, insanlar ikiye bölündü ve onların arasında ihtiyar bir kadın gözüksü. Herkes ayağa kalkarak selam verdi ihtiyara.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:76)

Buradan Gürcü ailelerde yaşlıların, onların dediklerinin ne kadar önemli olduğu anlaşılır. Ayrıca Romanda aile ve aile büyüklerine ne kadar değer verildiğini görürüz. Goça, oğluyla konuşurken şöyle der:

“Mokheve,¹³ bir kez daha baktı oğluna ve biraz sessizlikten sonra dedi ki:

- “Sessiz ol yavrum! Kalbinde başka bir şey var!”

- “Neyim var?” Hızlı bir şekilde cevap verdi Onise.

- “Bilmiyorum ve onu soracak da değilim!” Ciddi bir şekilde söyledi ihtiyar ve sonra: “Sen bana şunu söyle, kimin soyundan geldiğini bilir misin?”

Bu sözlerden sonra Onise şaşkın baktı ihtiyara ve üzülerek “biliyorum” diye cevapladı.

- “O zaman bunu asla unutma!” dedi ihtiyar ve ders veriyormuş gibi devam etti: -“Oğlum bu dünyayı kendine güldürme!”

Oğlunun tehlikeli durumda olduğunu hisseden baba, onu bu sözlerle uyarıyor. Hangi soyundan geldiğini hatırlatarak onun nasıl davranması gerektiğini de söylüyordu.

“Babası kimin soydan geldiğini unutmamasını söylüyordu. Bu sözlerle insanın ailesine ve atalarına bağlı olduğunu, onun bir hareketinin bütün ailesini küçük düşürebileceğini veya tam tersine gurur verici olabileceğini hatırlatıyordu.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:94)

Bu paragrafta söylenenlerden bir aile ve onun ismi için ataların ne kadar önemli olduğunu anlıyoruz.

Goça’nın ailesinde sadece iki kişiye rastlarız. Oğlunu çok seven babaya ve babasına saygı duyan oğluna. Bu ailede serbest bir iletişim görmüyoruz. Baba-oğul arasında bir sınır var ve hiçbir durumda bu sınırın aşıldığına rastlamıyoruz. Okuyucuya bu ailedeki ilişkiler biraz sert gelir. Bütün bunlar ailenin yaşadığı ortamdan, çevreden ve ona özgü sert farklı kültürden kaynaklanır. Belki de bu aile dağlarda değil de, bir şehirde yaşasaydı daha farklı, özgür ilişkiler görebilirdik.

¹³ Gürcistan’ın Khevi (Dere) bölgesinde yaşayanlara Mokheve denilir

Dzidzia ve Gugua'nın ailesi yeni bir ailedir. Romanda ailelerin başka üyeleri hakkında bilgi verilmese de Gürcü ailelerin çok geniş olduğunu biliriz. Romanda yeni gelini olan Dzidzia'nın diğer gelinler tarafından çok sevildiğini biliriz.

“Aleksandre Kazbegi, XIX. yüzyılın ikinci döneminde derede bir kaç ailesinin bir çatı altında yaşama tarzının adetine dikkatimizi çeken ilk yazardır. 1880 yılında yayımlanan makalesinde (“Mokheveler ve onların yaşam tarzını”) şöyle anlatır: “Genellikle, kardeşler birbirlerinden zor ayrılırlar ve eğer anne-babaları hayattaysa o zaman onların ayrılmaları imkansızdır...”[...] Yazar, 1881 yılında yayınladığı bir araştırmasında, dere'yi, geniş ailesi olan Gürcistan'ın dağlarındaki bir bölge olarak tanıtır.”(Aleksandre Kazbegi'nin biyografisi ve yaratıcılığı hakkında 1983:97) Bu durumu Türk romanında da görürüz, bir kaç aile bir evde yaşamaktadır, fakat bundan memnun değildirler. Baş karakterlerin en önemli amacı bu anne baba evinden kurtulmak ve kendi başlarında rahat yaşamaktır. Gürcü romanında ise bundan hiç bahsedilmez. Herkes Dere'deki adetlerine göre yaşamalı, başka türlü olması hiç akıllarına gelmez bile. Yeni evlenen Gugua, çalışıp sürekli farklı işler yapar. Dzidzia ise, deredeki diğer kadınlar gibi ev işlerini yapar ve bazı dönemlerde de meyve toplar. Su getirmeye gider. Burada da ailenin başı olarak Gugua'yı görmekteyiz. Bu ailede normal köy hayatı yaşanır. Burada derenin sunduğu kanunlar ve adetler uygulanır.

Eylül romanındaki ailede ise aile büyüğü olarak Beyefendi'yi biliriz. Bu ortak noktada Gürcü ve Türk ailelerini benzetebiliriz. Bu iki romanda biri köy, diğeri şehir romanı olduğu için ailelerin yaşam tarzları farklı olsa da, bazı benzerlikler gözümüze çarpar.

Eylül romanında Beyefendi ve Hanımefendi'nin, Suad ile Süreyya'nın ve Hacer ile Fatih gibi aile bireylerine rastlarız. Ama bu üç aile birbirlerine bağlı geniş bir ailedir. Öncelikle bu ailenin İstanbul'da yaşadığını belirtmemiz gerekir. Türkiye'nin kültür merkezi olan bu şehrin, yaşam tarzı da diğer bölgelere göre farklıdır. Gürcü romanındaki aile şehirden uzak bir yerdedir ama Eylül romanında olaylar ülkenin merkezinde yaşanır. Bu farklılık tabii ki de ailelerin içindeki ilişkilerde de etkili olur. Burada da aile büyüğüne saygı göstermek önemlidir. Bunun her ne kadar farklı nedenleri olsa da, bu iki romanda da aynıdır. Fakat Eylül romanında ilişkiler daha özgürdür. Örneğin:

“Süreyya annesinin elini tutmuş, ona şikâyet ediyor, yalvarıyordu. Annesi gülerek başını sallıyor, “Mümkün değil, İmkânı yok...” diye tekrar ediyordu.” (Mehmet Rauf, 2013: 23)

Gördüğümüz gibi anne oğul arasında çok rahat bir iletişim var ama aynı ilişkiyi baba oğul arasında hiçbir zaman göremeyiz. Onların ilişkisi daha sert ve resmîdir. Süreyya ona hiç bir şeyi söyleyemediği için arkasından konuşur.

Herkes Beyefendi’ye bağlıdır. Ona saygı duymak zorundadır. Ailede kadının rolü pek önemsizdir. Hanımefendi’nin her durumda sessiz sakin olduğunu biliriz. Ayrıca burada gelin ve kayınvalide arasındaki ilişki de ilgi çekicidir.

Suat’ın ailesinde tek sevdiği kişi Hanımefendi’dir. Onun her durumda sabırlı, sessiz, dayanıklı olmasına hayran kalmaktadır. Suat’ın gördüğü Hanımefendi iyi bir ev kadınıdır, fakat onun kendi düşüncelerini savunabileceği ne gücü vardı ne de isteği. Suat bu duruma çok şaşırıyor ve kendisiyle kıyaslama yapıyordu.

“Bir hanımefendi... Evet Suat’ın sevdiği ve saygıya layık gördüğü yalnız o vardı. Onun da beyefendinin nasıl kahırlarına, zorluklarına katlanarak yaşadığını görüyordu. Bey’in hemen her şeyinde görülen hırs ve öfkesinin, bir kere kızınca hiç karşındakinin kalbini, hatırını düşünmeyip, hırs almak acı çıkarmak için ağzına geleni söyleyerek zehir saçışının masum ve katlanılacak bir kurbanı olduğunu gördükçe: “Nasıl sabrediyor, Ya Rabbi?” derdi.” (Mehmet Rauf, 2013:253)

Suat, kayınvalidesini sever ve onun ailedeki vaziyetine acırdı. Ancak ailedeki bir sorunu herkes ona şikâyet edebilir, onunla konuşulabilirdi. Beyefendi’den istemeleri gerekenleri ondan rica ederlerdi. Romanda ailenin maddi durumu göze çarpar. Ailenin reisi olan beyefendi, sırf ekonomik durumu iyi olduğundan dolayı ailesini kendi kararlarıyla süründürmektedir. Kendi kızını ona uygun olmayan fakat maddi durumu iyi olan biriyle evlendirmiş ve kimse buna karşı çıkmayı göze alamamıştır. Romandaki Fatih ile Hacer’in ailesi de tuhaf bir ailedir. Aile büyüklerinin kararıyla evlendirilmeyi o zamanlarda Gürcistan’da da görürüz. “Evlendirmenin en önemli rölü anne-baba ve akrabalarıdır, ayrıca görücü usulü evlenmeye ait tüm kurallara rastlarız.” (Aleksandre Kazbegi’nin biyografisinin ve yaratıcılığı hakkında 1983:105) Ancak Gürcü romanında yazar Gugua ve Dzidzia’nın düğününü anlatırken, kimsenin zorla evlendirilmediğini, ikisinin de kendi istekleriyle evlendiğini söyler. Eylül romanında Hacer’in babası

tarafından evlendirildiğini biliriz ama Hacer'in davranışları okuyucuya uygun gelmez çünkü o, evli olmasına rağmen Necip'le flört yapan bir kadındır. Zorla evlendirilmesine rağmen hiç kendini mutsuz hissetmez, gayet eğlenceli bir şekilde hayatını yaşar ve kocasının arkasından da dalga geçer.

“Bir taraftan Hacer kulağının yanında, dirseğiyle kolunu dürterek kocasını gösteriyor, “Allah aşkına kardeşim, alnı nasıl parlıyor, börekçi çırakları gibi...” Sonra ileri çıkık, göğsüne eğik başının arkasında, yakalıkla fes arasında oturunca katlanan enseyi göstererek: “Ah ne kadar öğreniyorum, bilsen, kardeşim?” diye gayet gizli şikayet edasıyla bakıyordu.” (Rauf 2013:56)

Kocasını bu kadar aşığılayan, ondan öğrenen Hacer boşanmayı hiç istemez. Evlilik durumundan gayet memnundur. Hacer'in düşüncelerini herkes bilir, bir tek her şeyden habersiz olan eşidir ve böyle yalanlarla bu büyük aile içerisinde yaşarlar.

Eylül romanında anlatılan aileler, birbirine bağlı ailelerdir ve yazar bunu geniş bir aile olarak gösterir. Çalışmayan, kendi eşine bakamayan Süreyya, ister istemez babasına bağlıdır ve onsuz bir şey yapamaz. Bu da aile içerisinde başka problemlere neden olur.

Dere Reisi Goça romanında ailelerden fazla bahsedilmese de Gürcistan'da da birkaç ailenin bir arada yaşadığını biliriz, hatta o zamanlarda bu çok normal karşılanırdı. Yeni evlenen kişi eşini kendi ailesine getirip hep beraber yaşarlardı. Ama bunun sebebi ekonomik olarak birbirlerine bağlı olmaları değildi.

Kısacası romanda anlatılan Gürcü ve Türk aileleri birbirlerine benzetebiliriz. Bu iki ailede reisin erkek olduğu durumu mevcuttur. Köy hayatını yaşayan Gürcü ailelerde genelde kadınlar ev işlerini yapar, ama aynı zamanda erkekle beraber diğer işlerini de yapmaktadırlar. “Varolan her işi, onlar her zaman erkeklerle beraber yaparlar ve her şeye de yardım ederler. Deredeki kadın erkeklerle beraber tarlayı sürer, eker, tarar. Kendi sırtıyla dağlardan otları, dikenini getirir, ve bütün bunları erkeklerden daya iyi olmazsa da onlardan daha kötü de yapmazlar.” (Aleksandre Kazbegi'nin biyografisinin ve yaratıcılığın hakkında 1983:103) Eylül romanında ise kadınların el işleriyle meşgul olduklarını görüyoruz. Burada dadı, bağcı ve hizmetçilerden sık sık bahsedilir. Ev işlerini yapanlar da hizmetçilerdir.

Bu iki toplumda aile fertleri birbirine çok kuvvetli bağlarla bağlıdır.

2.3. HEVİSBERİ GOÇA ROMANINDA GÜRCİSTAN'IN DERE BÖLGESİNE AİT GÜRCÜ GELENEKLERİ

2.3.1. Gürcü Düğün Gelenekleri, Kız Alma Geleneği:

Bildiğimiz kadarıyla Roman düğünü anlatarak başlar, Düğünü anlatırken yazar, pek çok gelenekten bahseder. Biz de Gürcü düğününden söz ederek gelenekleri açıklamaya başlayabiliriz. İlk başta şunu söylememiz gerekiyor ki, damat tarafı köye kendi sağdıçlarıyla beraber, silahları kullanıp şarkı söyleyerek sevdikleri kızı almaya gelirler. Bu durumu yazar şöyle açıklar: “Ata binen sağdıçlar birbirlerinden daha levent ve hoştular. Onlar çok neşeli bir şekilde, şarkı söyleyip silahı çekerek geliyorlardı, bu gelişleri onların düşman olmadıklarını belli ediyordu.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:74). Eskiden Gürcistan’da gelini çıkartmaya giden damat yanına yakın arkadaşları ve akrabalarını alırdı. Gelinin evine yaklaşınca silah sesiyle geldiklerini herkese duyururlardı, yani silah sadece savaş sırasında değil mutlu günlerde de kullanılırdı. Bu günlerde nadiren ama yine de bu geleneğe rastlayabiliriz.

Romanda damat gelinin evine girdikten sonra başka bir geleneğe rastlarız, gelinin evindeki mürver adamlar damatı karşıarlardı ve onu önemli bir yerde oturturlardı, bu davranış damadın bu evde önemli ve saygıyla karşılanması onun kabul edildiğini gösterirdi. “Misafirler, kalabalık bir eve girdikten sonra onları ihtiyar adamlar karşıladı, damadın şerefine içip, ocağın (Eskiden Evlerin en önemli yeri ocaktı, orada her zaman ateşin yanması şarttı. Gürcüce bununla ilgili bir söz de var, კერძა არ გააგომ, მტერი არ გაახრწო! Ocağı söndürme! Düşmanını güldürme! Kısacası, evin en kutsal yeri) etrafı dolaştırılır sonra şahit ve ailenin büyüğü ile beraber ocağın yanında, baş köşeye oturtulur. Ayağa kalkan insanlar da yavaş yavaş otururlar. Şölende birbirlerine “smurebi” (yemek yerken, şarapla dolu kupalar verirler birbirlerine ve şiir söyleyişiyle beraber içmek isterler.) vermeye başladılar. Burada, sadece erkekler bulunurdu, kadınlar hiçbir yerde görünmezdi. (Eskiden kadınlar ve erkeklerin bir araya gelmesi, erkeklerin toplandığı yere kadının gitmesi yasaktı, bu geleneği dağdaki köylerde şimdi de görebiliriz. Dini bayramlarda erkekler gidip dua ederler, sonradan da sofralar erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı kurulur.) (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:75)

Düğünde damat ve şahidin ciddi durması şarttır, herkes mutlu olup eğlenirken onların usulca durması gerekirdi. “Bugün usulca durması gereken Gugua ve Onise, kıpırdamadan oturuyorlardı, ama onların ruhu ve kalbi neşeli bir şekilde oynayan delikanlılardaydı ve gizlice onların olduğu tarafa bakıveriyorlardı.”(Caliaşvili, Piruaşvili 2004:76) Böylelikle düğünlerde herkes eğlenirken, damat ve şahit ciddi durup eğlenenlere bakarlardı.

2.3.2. Şahit Geleneği

Gürcü düğünlerinde eskiden şahidin rolü çok önemliydi, “Damatla beraber giden kişi damat tarafından seçilen dosttu, o kendi görevini düğünde de yerine getirirdi.” (Itonishvili, 1983:111) Gelin ona emanet edilirdi. Geline bakmak ona kardeşlik etmek, her zaman her durumda yardımcı olmak onun göreviydi. Bunu romanda, düğündeki bir olay anlatılırken görürüz: “Birkaç dakika geçtikten sonra, insanlar ikiye bölündü ve onların arasında ihtiyar bir kadın gözüktü. Herkes ayağa kalkarak selam verdi ihtiyara, o ise direk şahide doğru gitti kucakladı ona ve şöyle dedi: -“Şimdi canım benim, kızımı sana emanet ediyorum, ona sen bakmalısın, korumalısın, onun düşmanı senin de düşmanın olmalı”. “_ Tanrım şahidimdir ki ben elimden geleni yaparım”, diye cevapladı şahit.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:76)

2.3.3 Gelinin Şahide Teslimi

Şahide, gelini teslim etme geleneği de çok önemlidir, Damattan önce gelini şahit görür, ona emanet edilirdi.

“ Sonunda şarkı bitti. İhtiyar adam kutsal mumu yaktı, yavaşça haç işaretini yaptı, gelinin yanına gidip elini tuttu, derenin haç meleklerine dua etti ve Onise’ye dedi ki: “Alın, size saf ve temiz kızımızı veriyoruz, bugünden itibaren ona kardeş olarak seni seçtik.” Bu sözleri söyledikten sonra kızın sıcak ve titreyen elini Onise’ye verdi.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:78) Bu geleneği gerçekleştirirken bir kaç tane dini unsurlara rastlarız. Mum yakmak, meleklerle dua edip haç işaretini yapmak böyle önemli durumlarda vazgeçilmezdir. İlk önce Tanrının adıyla, onun izniyle olmalıydı her şey. İkinci dikkatimizi çeken şey kızın saf ve temiz olmasıdır, yazar metinde gelini verirken

onun utandırılmadığını masum ve temiz olduğunu belirtir. Bu kızın hayatında daha önce başka birinin olmadığını gösterir. Bu durum, evlendiği zaman çok önemlidir.

2.3.4. Şahidin Yemini

Her yiğit için yemin etmek çok önemliydi, bir kere yemin ettiği şeyden asla vazgeçmemesi ve sözünü sonsuza dek tutması gerekirdi. Şahidin gelini alınca yemin etmesi şarttı. O herkese, geline bakmaya ve ona kardeşlik yapmaya söz vermeliydi. “Dzidzia’yi öz kardeşim gibi sevmeme, ona kardeşlik yapmama hatta kardeşten daha yakın olmama yukarıda Tanrı aşağıda ise yeryüzü şahit olsun!” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:79)

Kiliseye kadar gelini götürmek ve eşine teslim etmek şahidin görevidir. Damattan önce gelini şahit görürdü. “İlk kızağa, adetlere göre sadece gelin ve şahit biner. Kilisedeki düğün töreninden (nikah kıymadan) önce damadın geline dokunması yasak olduğu için damat atla gitmeliydi.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:80) (Bu günlerde bu gelenek değişti, şimdi gelin evden çıktıktan sonra damat ve şahitle beraber otururlar, çünkü çoğu zaman kilisedeki düğün töreni gelinin memleketinde olur.)

Diğer kızak, onun yanından geçtiğinde sanki soğuktan saklanmak için başını nabadıya¹⁴ koymuş olan Onise göründü. Böyle bir davranış dağlarda hoş karşılanmazdı. Erkek adam kıza hiçbir zaman korkaklığını ve güçsüzlüğünü göstermemeliydi, böyle bir şey dağlardaki insanlara göre hem ayıp, hem de küçük düşüren bir davranıştır. Ve bir kişinin yanlış davranışı diğerlerini de etkiliyordu. (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:84)

2.3.5. Gürcü Sofra Adeti

Gürcü sofra adeti çok eski zamanlara dayanır ve bugün hâlâ sürdürülmektedir. Eskiden Gürcü sofrası farklı kurallara dayanırdı ve herkesin bu kurallara uyması gerekirdi, her sofraya belli bir süre ayrılırdı. Şarap, özellikle kırmızı şarap Gürcistan’da kutsal bir içecek olarak kabul edilir. Şarap içmek, Gürcü kültürünün ve Gürcü sofrasının vazgeçilmez adetidir. Şarap içmenin kendi kuralları vardır, her kadeh içmeden önce özel söz söylenir ve ondan sonra içilir, eskiden genel olarak sadece üç kadeh içilirdi. Her

¹⁴ Kış mevsiminde kullanılan Gürcü geleneksel kıyafetin bir parçasıdır

sofranın yetkilisi seçilir, o kurallara göre sofraya önderlik eder, kadeh kaldırıp ilk sözü o söyler ondan sonra da herkes onun söylediklerine uygun bir söz ekleyip kadehini içer. Gürcü sofrasında önemli olan ilk içilen kadehtir. Genellikle ilk kadeh Tanrının yüceliğine, onun övülmesine içilir. Son kadeh ise tüm kutsallara ve meleklerle onlar tarafından bizi korumalarına içilir. “Tüm kutsallıklara (Gürcü sofrasında, en son içilen tas, meleklerle ve azizlere oluyor ve böyle bitiriyorlar şarap içme adetini) içmek gereken tas dolduruldu, sofranın başında tek başına oturan aile reisi, kutsal mumu yaktı, derenin haç meleklerine dua edip yeni evlenenleri Tanrıya emanet etti. Sonradan Onise’ye döndü kısaca şahidin sorumluluklarından bahsetti ve geline verilmesi gereken eşyaları gelin konvoyuna verdi.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:80)

2.3.6. Ortodoks Dinî Nikâhı

Ortodoks Dini Nikâhı: Romanda ortodoks dini nikâhı hakkında fazla bilgi verilmez, yazar sadece törenin olduğu gibi sürdüğünden bahseder. Kilisedeki düğün töreninde gelin ve damatla beraber her ikisinin şahitlerinin de bulunması gerekmektedir. Dini nikâhı kilisedeki papaz özel dualar okuyarak, nikâhı sevgililerden yemin aldıktan sonra kıyar. “Kilisedeki düğün töreni olması gerektiği gibi sürüyordu: Onise’nin yerine şahit olarak başka biri getirildi, her şey hazırды. Papaz ilk önce damada gidip bu kızla kendi isteğiyle evlenip evlenmediğini sordu. Adam gülümsedi, utandı ve başını eğerek evlenmek istediğini söyledi. Sonra papaz, aynı soruyu sadece nefes almaktan ve titremekten hayatta olduğunu belli eden kıza da sordu. Kız cevap vermeden sadece başını eğdi, onun yerine ise her zaman başkalarının yerine konuşan diğer kadınlar gürültü yapmaya başladılar. “tabii, tabii ki istiyor! Sormanıza ne gerek var, istemeseydi buraya kadar gelmezdi!” diye konuşuyorlardı, Dzidzia ise sessizce duruyordu.

-“Yani kendi isteğinle mi evleniyorsun” diye tekrarlardı soruyu, papaz.

-“Kendi isteğiyle evleniyor, kimse ısrar etmiyor” diye susmuyorlardı kadınlar ve cevabı alan papaz da yedinci gizliliği (Ortodoks dininde 7 gizlilik olarak bilinen tören var ve evlilik onlardan bir tanesidir) gerçekleştirmeye başladı. (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:88)

2.3.7. Su Getirme Geleneği

“Düğün bitti. O ilk neşeli günler de sona erdi, ve yeni gelini geleneklere göre su getirmeye götürdüler. Orada Khabidzginaları¹⁵ kesip yediler ve o zamanlarda söylenmesi gereken şarkıyı da söylediler.” (Caliaşvili, Piruaşvili 2004:93) “Uzun süren düğün töreninin son kısmı Aleksandre Kazbegi’ye göre gelinin su getirmeye gönderilmesidir. Bu geleneği yerine getirdikten sonra gelin artık diğer ev kadınları gibi ev işlerini yapmaya başlardı.” (Itonishvili, 1983:118)

2.3.8. Kadının Hayatı

Romanda kadın haklarının kısıtlanmasına rastlarız. Romanda kadın evlendikten sonra sadece ev işleriyle uğraşır ve evden ayrılması neredeyse imkânsızdı. Herkes, Dzidzia’yı, içine kapanık ve her zaman mutsuz olduğu için, mutlu etmeye çalışırdı. Bundan dolayı o, diğer kadınlardan ayırt edilerek dinî bayramlarına ve vefat eden kişinin defnetmeye götürülürdü. “Bu, senelerce görmediği arkadaşları ve akrabalarını görme fırsatı olurdu, onlarla dertleşme imkânını veren tek bir yerdi”.(Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:94)

2.3.9. Cemaat Toplantısı

Khevi’de önemli durumlarda, karar alması gerektiğinde her zaman cemaat toplanırdı, Bu toplanmaları özel bir yerde olurdu, toplantıya herkes katılabilirdi, fakat toplantıyı sürdürmek ve kararlar almak sadece belli kişiler tarafından olurdu, karar alınırken tüm insanların fikri önemlidir. Toplantının önemi metinde çok iyi anlaşılıyor. Toplantı başlamadan önce dere reisi ve toplantıyı sürdüren kişiler iki hafta tüm insanlardan uzaklaşıp oruç tutarlardı. Doğru karar alabilmeleri için sürekli dua edilirdi. Toplantının kendi kuralları vardı, ve herkes bu kurallara uyup düzenli bir şekilde toplantıya katılırdı.

“O zaman kutsal Sameba kilisesine ait olan çan kulesindeki ziller sürekli çalıyordu. (Kötü bir haber alınca eskiden kilisedeki zilleri çalarlardı insanlara haber vermek, toplanmaları için) İnsanlar heyecanlandı, aniden Gergetula şarkısı söylenmeye

¹⁵ Gürcü böreği (Khachapuri diye de bilinir)

başlanınca halk da ona eşlik ederek şapkaları çıkarttılar. Önde giden bayrakları tutanları, kendi gururları ve umutlarının simgesi olan, insanlar tarafından kutsal sayılan dere reisini, onu her ne olursa olsun bırakmayan, ateşe bile yürüse peşinden ayrılmayan insanlar derin saygıyla takip ediyorlardı.

Herkes cemaat toplantısı olacağı yere Sameba kilisesine (Kutsal Sameba, Baba, oğul, kutsal ruh anlamına gelir, Gürcistan'daki çok ünlü bir kilisenin adı) doğru gitti. Böyle toplantılarda cemaat tarafından alınan kanunlara insanlar ses çıkarmadan tabii olup, protesto etmeden uyuyorlardı.

kendilerini temizlemek için iki hafta önce giden Sameba cemiyetindekiler, Goça ve yardımcıları, oraya gelen insanları bekliyorlardı. Onlar cemiyetin bayrağının tepesine dokunabilmeleri için iki hafta oruç tutup dua ederek geçirmişlerdi. Bayrağın tepesi onlar için çok fazla önemliydi, onun karşısında söylenen söz asla değişmezdi. Dere bölgesinde yaşayan insanlar söyledikleri sözden vazgeçmektense, ölmeyi, anne-babasından kardeşlerinden hatta tüm kalbiyle sevdiğinden bile uzak durmayı tercih ederdi.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:100-101).

2.4. SAMEBA KİLİSESİ'NİN ANLATIMI (GÜRCÜ HALKININ GÜÇLERİNİ BİRLEŞTİRMESİ VE TEMİZ RUHLU OLMALARININ SİMGESİ)

“Sameba kilisesi, Dağların zirvesinden aşağıya doğru inen tepenin sonunda bulunmaktadır, küçücük tepe yuvarlak başını güzelce kaldırmış, Tergi nehrinin tarafında ise çok ağır bir şekilde Gergeti isimli köye kadar inmiş. Etrafında, doğa kaya duvarları yapmış olan, sonradan ise bazı yerlerde insanlar onu korumak için sağlamlaştırmış ve kesme taşlarla yapılan oldukça büyük bir kilise, ona ait çan kulesi ve cemaatin toplandığı yer çok gurur verici ve mükemmel bir manzaraydı.

Bu yerlere yakın, kilisenin yapımında kullanılan kesme taşlar hiçbir yerde yok. Su da çok uzak bir mesafede, aşağıdaki dereye akıyor. Kiliseye doğru, insan bile güçlkle daracık çığırdan geçmek zorunda. Böylelikle, ilk defa bütün bunları görmek, insana şaşırtıcı gelir ve kendi kendine: “Acaba insanlar bu harika yapı için malzemeleri nasıl ve nereden getirdiler?” diye soru soruyor.

Bu inşaat insanların bir araya gelip güçlerini birleştirdiğinin ve temiz ruhlı olmalarının simgesidir.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:101)

2.5. DEREDEKİ İNSANLARIN TABİAT ÖZELLİKLERİ, YAŞAM TARZLARI VE KÜLTÜRLERİ

“Biz, Gürcüler’in kralını tanıyoruz, ve ona yardım etmeyen Mokheve’nin kara günleri olsun! Kral zor durumdayken ona ve kendi insanlarına yardım etmek için çocuğuna kıyamayan Gürcü annenin günleri kara olsun! Biz kendi kardeşlerimize hizmet etmekteyiz ve olması gereken de budur! Zor günlerde kardeşine yardım etmeyen kardeş, nasıl bir kardeşdir?” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:103) Kendi insanlarına, vatanına feda etmek, onu korumak her halkın genel kültürüdür. Bu sadece Gürcü veya Dere’deki insanlara ait bir özellik değildir. Romanda olumsuz kahraman Nugzar da kendi insanlarıyla aynı anlamı içeren sözlerle konuşur. Yani savaşa gitmeden önce askerleri ve savaşçıları cesaretlendirmek neredeyse tüm halka ait özelliktir. Sadece yazar, Gürcistan’ın dere bölgesinde yaşayan insanların kalbinde vatana ait yerin ne kadar büyük ve özel olduğunu neticede gösterir.

“Deremiz kardeşliğin ne olduğunu çok iyi biliyor ve Tanrının yardımıyla iyi niyetli komşular için kendini feda etmeye de her zaman hazırdır. Kardeşine yardım etmeyen insan ölsün! Komşulara ihanet eden utandırılсын! Ama köle olmaya razı olan mokheve de gömülsün!...”(Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:103) Onise’nin bu sözleri dere’deki insanların nasıl fedakâr, dürüst ve özgürlüğüne düşkün olduklarını gösterir. “Herkes için ilk başta ya ölmek, ya da özgürlük seçeneği için, karar almak çok fazla sürmedi.” Bütün bunlar dere’deki insanların nasıl bir kültüre, düşünceye ve ruha sahip olduğunu gösterir. Onlar için özgür kalmak, kendi vatanını korumak sonsuz yaşamaktan çok daha önemlidir. “Savaşın çok zor olduğunu sizden saklamış olmayayım, Düşmanımız çok güçlü ve acımasız olduğu için annelerin çoğu siyaha bürünecek, kendi yavrusuna kavuşamayacak ama bilin ki savaş ne kadar zor olursa, zafer de o kadar değerli olur! Savaş sırasında bir kişiye on kişi gelebilir, yüz kişi de gelse Tanrıya ve insanlara karşı haklı olduğumuz için zafer yine bizim olacak... Düşmanımız evimizin içine kadar girmeye çalışıyor, bizi ve kadınlarımızı öldürmeye hazırlar, buna karşı savaşmak bizim için helaldir! Hanginiz savaşa hazır? Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için!” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:118).

“Bir kere doğduk ve bir kere ölmeye de hazırız! Yok olalım ve yabancı birine bizi sahiplenmesine izin vermeyelim!” (Caliaşvili, Piruaşvili 2004:118) Savaş çok zor ve

acımasız olsa da, herkes kendi ülkesini korumak için savaşa mutlu gider, çünkü bu kutsal bir görev olarak kabul edilir. Bu romanda yazarın sözleriyle daha iyi anlaşılıyor. Ayrıca kendi ülkesini korumak için savaşta ölen kişinin direk cennete girebileceğine inanılırdı. Bu, romandaki baş kahramanın sözlerinden anlaşılıyor. “Ne mutlu sizin gibi gençlere, sizler gibi güçlü olup, savaşabilenlere! Böyle savaşlarda ölenin cennete giden yolu açıktır.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:119)

“Herkes, kutsal görevini yerine getirdikten sonra ölse bile, isimleri insanların arasında yayılarak uzaktaki dağlara kadar ulaşacağından emin oldukları için gülümseyerek geliyorlardı. Hayatta kalmak onlara bu dünyada meşhur olmayı, ölmek ise öbür dünyada gökyüzündeki ödüle sahip olmayı sağlayacaktı. Böyle düşüncelere sahip olan insanlar, topraklarını savunmak için ellerinden geleni yapar. Savaşa gitmek onlara baloya gitmek gibi geliyordu.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:129-130) Bu duruma sadece Gürcüler’de değil, diğer insanların kültürlerinde de rastlarız, herkes kendi vatanını korumak için hazır olur ve bu nedenle başlayan savaşın helal olduğuna inanır.

Bu romanda deredeki insanın tabiatı onların düşünceleri ve iç dünyaları, onlara ait kültür çok açık bir şekilde anlatılır. Dere’deki insan için ihanet etmek en büyük ayıptır, ihanet edenler de tüm dere tarafından cezalandırılıp kahrediliyordu. “Kapımıza gelen düşmanlardan kaçan, ölmekten korkanlar kendi annesiyle evlensin! Kutsal Sameba kahretsin ihanet edenleri!” (Caliaşvili, Piruaşvili 2004:119) İhanet edenler derede en acımasız bir şekilde cezalandırılırdı, ama önceden onlara kendilerini savunabilmeleri için cemaat tarafından söz hakkı verilirdi, ve ardından son karar alınırdı. “İkisi de taşlansın! Bu sözler çabucak insanlar arasında yayıldı ve Osetyalılar’ın korkudan yüz renkleri değişti, karar alındıktan sonra Osetyalılar’dan biri, derin düşüncelere dalmış olan Goça’ya yaklaştı.

-Goça, sana yalvarıyorum! Kölen olurum yeterki kurtar beni!

- Taşlansın! Diye yüksek sesle tekrarladı Goça.

- Yani öldürecekler mi beni? Taşlayacaklar mı? diye bağırdı Osetyalı, yerinden fırlayarak “Peki öldürsünler ama seni de yaşatmayacağım Goça!” Dedi. Bu sözleri söyledikten sonra Osetyalı’nın elinde Chokha’nın altında sakladığı kılıç parlamaya başladı. İnsanlar topluca yanlarına yaklaşıp, yuvarlak bir şekilde birleşip dağıldıktan sonra, Goça aynı şekilde, gururla oturuyordu. Yeri bile değişmemiş olan ihtiyar Goça,

nefret dolu gözlerle yerde yatan, öldürülen Osetyalılar'a bakıyordu.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:134) Romanın bu kısmında savaşta Gürcistan'a ihanet eden Osetyalılar'ın cezalandırmasından bahsedilir. Ceza da gördüğümüz gibi oldukça acımasız, taşıyarak öldürmektir. Böyle bir cezaya o zamanda Gürcistan'daki bazı yerlerde rastlarız, özellikle dağlarda. Romanın en önemli yeri ihanetle suçlanan dereli insanın cezalandırılması hakkında karar almaktır. Cemaat cemaatin ve tüm derenin başı olan Goça için, deredeki insanın kendi memleketine ihanet edebileceğine inanmak oldukça zor. Bu durum ona acı çektirir, önceden iyi tanıdığı kendi oğlu gibi sevdiği insanı kurtarmaya çalışan Goça, ona söz hakkı vererek ondan açıklamasını bekler. “– Yavrum, ölmek zor bir şey değildir... biraz sessizlikten sonra Goça konuşmaya başladı, sesi, onun Gugua'ya karşı sevgi dolu olduğunu belli ediyordu. – Kalbim diyor ki dere'de doğan, derenin memesini emmen, burada büyümüş biri kardeşlerine ihanet etmez ve böyle birinin kara ve gökyüzünü yıktığına inanmıyorum. Kalbim eğer ihanet ettiğine inanırsa, son nefesini verene kadar hep acı çekecek, etrafını saran sisten asla kurtulamayacak.”(Caliaşvili, Piruaşvili 2004:136) Goça, Gugua'nın suçsuz olduğuna inanmayı tüm kalbiyle ister, fakat hiç bir suçu olmayan Gugua için artık yaşamanın bir anlamı kalmamıştır. Bir kere ona şüpheyile baktılar ve tüm hayat boyunca bu acıyla yaşamak deredeki yiğit için ölmekten daha da beterd. Bunu Gugua kendisi iyi açıklar: “Beni dinleyin... ölmekten korkmuyorum, haklı olduğuma karar verseniz bile kendimi yaşatmam! Bir kere utandırdığınız hayatım neye yarar?”(Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:136). Gugua'nın sözleri onun nasıl bir insan olduğunu bir kere daha açıklar. Suçsuz olduğu halde o artık ölmeyi tercih eder. Fakat Dere reisi ona kıyamadığı için öldürmek değil onun dereden atılmasına karar verir. – “Tanrım, eğer yanılıyorsak sen bizi affet! Biz sadece senin öğrettiğini yapıyoruz. Dere'nin huzurlu olması için Gugua'nın insanlarımızdan, köyümüzden, ve akrabalarımızdan uzak durması gerekir. Yanına sadece onun eşi gidebilir... Bu günden itibaren kimsenin ona yardım etmesi, yani ateşsiz görünce ateş verme, susuz görünce ona su uzatma, aç olduğu zaman ekmeği paylaşma izni yoktur... Herkesin kapısı ona kapalı olmalı! Kimse onunla konuşmamalı, onun yalvarmalarını duymamak için ona karşı herkes sağır olmalı.”(Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:137) Goça'nın bu sözlerinden de derenin ne kadar sert tabiata, kanunlara sahip olduğunu anlarız. İhanet eden kim olursa olsun dere ona karşı acımasızdır, sonsuza kadar affetmez. Dere reisi onun yanına gitmek için sadece eşine

izin verir. Tam bu sırada, tam karar aldıktan sonra, cemaata karşı Gugua'nın yakın arkadaşı olan ve dere reisinin oğlu Onise çıkıp Gugua'nın suçsuz fakat kendisinin suçlu olduğunu açıklar. “Dur dere reis! Gugua haklıdır!” dedi saçları dağınık olan Onise ve kanla dolmuş olan gözleri az kaldı yerinden çıkacaktı ... “Niye saklıyayım? Kardeşlerimin ölümü benim suçumdur... Ben kaybettim kendimi ve düşmanımızı fark edemedim! Gugua suçsuzdur!” diye heyecanla konuşuyordu Onise ve titriyordu. Onise'nin sözleri yıldırım gibi yayıldı insanlar arasında ve herkes ona şaşkınlıkla bakıyordu.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:137) Gördüğümüz gibi Onise herkese karşı suçlu olduğunu itiraf eder, fakat onun suçu ihanet etmek değil, sadece bir dakikalık tutkusuna, sevdiği kadına karşı duyduğu sevgisine, aşkına kendini verdiği için düşmanın gelmesini fark etmemesindendir. Goça tek ve çok sevdiği oğlundan bu açıklamayı duyduğu andan itibaren kendini kaybeder. “Şaşırılmış ihtiyarın bütün vücudu titriyordu ve ne olduğunu anlayamıyordu, sonunda acı çekerek nefes aldı, alnını sildi ve şunları söyledi:

“- Yani, benim sana öğrettiklerimi böyle mi anladın? Kahrolasın! herkesten nefret etmeyi hak eden, anne-babaları mezarlarında rahat bırakmayan! Senin hakettiğin ceza nedir ki! Bu sözleri söyledikten sonra ihtiyar hakimlere döndü: Ölen kardeşlerimizin kanı gökyüzünde Tanrı'ya doğru akıyor ve ondan adaleti istiyor! Karar ver cemaat!

Biraz heyecanlı konuştuktan sonra cemaatin başları, Goça'ya yaklaşp ona sakin bir şekilde şöyle dediler:

- Goça, oğlun dereye ihanet etmedi, sadece bu genç yaşındaki tutku onun kendinden geçmesine neden oldu.

- İşte budur daha sert bir ceza almayı hak ettiren! Erkek adamın bıyığı çıkınca namus için çıkacaktır... Onise şimdiden ölüdür! Onun cezası ateşte yakılmaktır!

- Goçau ihtiyarı durdurmaya çalıştılar, ama kızgınlıktan deli olan Goça'nın gözlerinde ateş fışkırıyordu.

- Ölmeli! Acımadan öldürülmeli! Eğer sizin adaletli davranmaya cesaretiniz yoksa bana bakın... İhtiyar kılıcını eline alıp oğluna doğru fırladı ve bağırarak şöyle dedi:

- Arkadaşlarına ihanet eden biri yaşamayı hak etmiyor!

Bu sözlerden sonra kılıç parladi ve Onise yere düşüp kıvranmaya başladı; ihtiyarın kılıcı oğlunun kalbini ikiye bölmüştü. Bu hareket o kadar hızlı oldu ki, kimse bu felaketi durduramadı.” (Caliaşvili, Piruaşvili, 2004:138) Romanın en önemli yeri de dere reisi tarafından kendi oğlunun yargılanmasıdır. Gugua’nın ihanet ettiğini düşünen Goça, onu öldürmeye kıyamayıp onu dereden kovarak cezalandırmaya karar verir, fakat kendi oğlunu düşünmeden öldürür. Bu durum, Gürcü edebiyatında farklı açıklanır, birileri Goça’nın kendinden geçtiğini ve bilmeden bunu yaptığına inanır, kimi ise bilerek, vatan sevgisini kendi oğlunun sevgisinden daha yükseklerde tutan, herkes için her durumda adaletli olmayı başarabilen biri olarak görür. Her şey bittikten sonra Goça’ya karşı yine Gugua çıkar ve ona boşuna suçladıkları için kendini yaşatmayacağını hatırlatır “ –Goça! Yüksek sesle tekrarladı!- biraz önce sana suçlu olmadığımı, ama böyle bir şeyle suçlandıktan sonra kendimi yaşatmayacağımı söylemiştim. Delikanlı adam bir kere tükürdüğünü yalamaz. Hoşça kal Goça! Hoşça kal halkım!- Bu sözleri söyledikten sonra eline silahı alıp ağzına ateş ederek beynini dağıttı.”(Caliaşvili, Piruaşvili 2004:138) Roman, gördüğümüz gibi oldukça psikolojiktir. Romanın sonunda yazar bütün bunlardan sonra herkes tarafından sevilen ve saygı duyulan Goça’nın nasıl değiştiğini nasıl bir günde her şeyini kaybettiğini gösterir. “İhtiyar sadece acı çekerek nefes aldı, korkmuş gözleriyle sağa-sola baktı, titremeye başladı ve elinde tuttuğu kanlı kılıcı uzağa fırlattı... Birkaç dakika böylece, sessiz durdu, sonra da dizlerinin üzerine çöktü, oğlunu kucakladı ve kısık bir sesle:

- Oğlum, oğlum diye seslenerek sınıksı sarıldı.

Oğlunun soğuk vücuduna sarılarak bu şekilde ağlıyordu, sonra kalkıp etrafına bakıverdi ve korkarak ayağa fırladı.

-Uzağa, uzağa! Diye bağırdı ve ellerini havaya kaldırdı.

- Kan, kılıç... Oğlum, oğlum! Nerede benim oğlum! Diye aslan gibi bağırmaya başladı.

Zaman geçti, dere sakinleşti, hayat eski tarzına döndü.

Samtvero isimli ormanda deliren Goça yaşamaya başladı. Oradan geçen herkese oğlu hakkında sorular sorarak onları rahatsız ederdi, Goça herkesi kendi evine davet edip oğlunun uzakta olduğunu, onu beklediğini anlatıyordu, sonra oğluma ne olduğunu

bana söyleyin diye onları tehdit etmeye ve sonunda insanları korkutarak bağırmaya başladılar. Bu yüzden herkes bu ormandan uzak durmaya çalışırdı.

Bir gün orada karın altında kalıp ölmekten önce, böyle geçiyordu ihtiyarın günleri.

Dzidiza ise o gece Onise'den ayrıldıktan sonra kimse tarafından görünmedi.” (Caliaşvili, Piruaşvili 2004:139) Böylelikle derenin derin ve sert, farklı kültürünü, adetlerini derede büyüyen insanın nasıl bir düşünceye, ruha sahip olduğunu neticede anlatan roman trajedik bir şekilde sona erer.

Gördüğümüz gibi, bu romanda pek çok gelenek ve âdetlerinden bahsedilir, fakat aynı duruma Eylül romanında rastlamayız. Eylül romanı Servet-i Fünun döneminde yazıldığı için, Avrupa kültürüne, Avrupalı yazarların tarzlarıyla yazılmış bir romandır. “Gerçekten yoğun ve dinamik çalışmalarla geçen bu kısa dönemin sonunda Türk edebiyatı, gerek anlayış, gerek içerik, gerekse teknik bakımdan tamamıyla Batılı bir nitelik kazanmıştır.” (<http://www.xn--edebiyatgretmeni-twb.net/servetifunun-edebiyati.htm>). “Batı romanını yakından takip eden Servet-i Fünun romanı onlara daha bağlı kalmış, hem anlatım tekniği, hem de insana yaklaşım yönüyle onlarla bütünleşmeye çalışmıştır. Bu nedenle dikkat toplumdan çok ferde, vakadan çok anlatıma, sosyal temalardan daha çok ferdî temalara yönelmiştir [...] Böylece, Türk romanında yeni bir devir başlamış olur. Eski kıssa geleneği tamamen terk edildiği, bunun romana yansıyan yönleri atıldığı gibi, romanı sosyal fayda aracı gören anlayış da değişir. Romanı toplumun aynası kabul etme noktasında Tanzimatçılarla birleşir, ama millî hislerin, ahlâkî mevzuların girmesi noktasında onlardan ayrılırlar.” (Mehmet Törenek 1999:180)

Eylül romanında yasak aşk ve sorumluluk kahramanların iç duygularıyla, hisleriyle beraber en önemli konular olsalarda da romanda pek fazla eski Türk âdetlerinin ve kültürün insanların ruhuna fazla etki bıraktığı görülmez. Bu bakımdan Avrupa'nın yaşam tarzı anlatılan Eylül ve tamamen Gürcü kültürünü adetlerini yaşam tarzlarını gösteren bu iki roman arasında büyük bir fark vardır. Aleksandre Kazbegi, eğitimini Moskova'da tamamladığı ve fazla yabancı dil bildiği halde, yabancıların yazma tarzları etkisi altında kalmaz, onları özenmez, hatta onun yapıtları tamamen Gürcistan'ın dağlarında yayınlanan efsanelere, hikayelere ve gerçek olaylara dayanır. (<https://ka.wikipedia.org/wiki/>).

2.6. ROMANLARDA PSİKOLOJİK ETKİ

Eylül romanını ilk psikolojik roman olarak bilinir, dolayısıyla üzerinde psikolojik tesir büyüktür. Bu açıdan değerlendirince, ilk önce aile ve evlilik psikolojisini göz önünde bulundurmanız gerekir. Eylül romanını psikolojik açıdan değerlendirdiğimizde evlilik psikolojisindeki bazı şeyleri bilmemiz gerekir. Evliliğin temelleri, duygusal yalnızlığın sonuçları, başkasını mutlu etme çabaları, evlilikte farklılıklar ve ortak noktalar araştırmamız gereken konulardır. Evlilik, kültürler arasında farklılıklar gösterse de, tüm toplumlarda geleneksel olarak oturmuş ve resmî olarak kabul edilmiş tek birliktelik şeklidir. Bu birliktelik, toplumları ayakta tutan en önemli güçlerden biridir. Evliliği, yanan bir ateşe benzetebiliriz. Ateşin devamlı yanması için sürekli beslenmesi gerekir, tıpkı bunun gibi, evliliğin sağlıklı yürüyebilmesi için de daima beslenmesi, yatırım yapılması icap eder. Evlilik kültürel bir olgudur. Kültürler, kadın ve erkek arasındaki içgüdüsel çekimi kurum haline getirir. Bir toplum için kültür, kabul edilebilir standartlar kümesi anlamına gelir ve kültürlerde evlilikle ilgili standartlar birbirinden farklılıklar gösterir. Evlilikteki standartları kültürler kadar, insanın kişiliğinde bulunan iletişim stili (communication style) ve sorun çözme tarzı (coping style), düşünce biçimi (cognitive style) de belirler. Bu üç unsur, sosyal bir kurum olan evliliği iki tarafın karşılıklı uzlaşmasına dayalı işleyen bir birliktelik haline getirir.

Başkasını mutlu etme yöntemi, evlilik psikolojisinde var olan bir yöntemdir, bu yöneme Eylül romanında da rastlarız, Suat da, “başkasını mutlu et kendini de mutlu etmiş olursun” yaklaşımını uygulamaktadır. Sürekli eşini ve onun mutluluğunu düşünen Suat, kendi isteklerini arka plana atar. Fakat evlilik ortak bir projedir ve sürekli bir tarafın düşünmesi yanlış bir davranıştır. Evlenen kişilerin farklılıklarını ve ortak noktalarını konuşmamız gerekirse de evlenmeye hazırlanan çiftlerin, kültür, eğitim, yaş, hayata bakış açısı, ekonomik durum gibi farklılıkların ileride sorun olmaması için birbirini olduğu gibi kabul etmesi, farklılıklar yerine ortak noktaları ön plana çıkarması gerekir. Çünkü eş seçiminde insanın yüzde yüz kendisine uyan birini bulması mümkün değildir. En uyumlu çiftlerin bile sahip oldukları özellikleri maddeler halinde yazdığımız zaman mutlaka eksiklikler olacaktır. Yüzde yüz kendisine uyan birini arayan kişi, muhtemelen evlilik trenini kaçırmaz. Önemli olan, birbirine benzerliklerin yani artıların fazla olmasıdır. Taraflar arasında %70-80 uyum varsa, evlilik kararı verilebilir.

Yalnız iki tarafın, söz konusu farklılıkların uzun vadede sorun olmayacağı konusunda uzlaşması gerekir. Evlilik birbirini seven iki kişinin bir araya gelmesi demek değildir. Uzun bir yolculuğa çıkmak ve bu yolculukta ortaya çıkan farklılıkları bir noktada uzlaştırmaktır.

Özetle söylersek, önemli olan evlenecek kişilerin birbirini tamamlayabilmesidir.

Maalesef Eylül romanında evliliğin kurallarına uyulmamasını görürüz, Suat ve Süreyya'nın evliliği olması gerektiği gibi sürmez, birbirlerini tamamlamaya çalışmaktansa, Süreyya kendi isteklerini gerçekleştirmekle meşguldür. Suat ise ilk başlarda kendi eşini mutlu etme çabasında olsa da sonradan bunun ne kadar yanlış olduğunu anlar.

Evlilikte yalnızlığın sonuçları çok ağır olabilir, psikolojide yalnızlığın sonucu olarak intiharın yaşandığı görüyoruz, bunun çok örnekleri vardır. Yanında birilerinin olması, seni merak edip kendini yanında hissettirmesi çok önemlidir, Eylül romanında Suat'ın yalnızlığını görüyoruz, fakat bu eksikliği Necip doldurmaktadır, dolayısıyla Suat tamamen Necip'e bağlanır, onunla ilgilenen, onu merak eden ve anlayan tek kişi olarak görür. Ortak noktaları, ortak düşünceleri birbirine uyumlu iç dünyaları aralarında sevgi doğmasına neden olur. “Eşlerin ana konularda denk olması, evlilik için ideal olandır. Olaylara, durumlara, insanlara aynı gözle bakabilmek; aynı olmasa bile benzer kültürel değerlere sahip olmak sağlıklı bir ilişki için gereklidir. Çünkü insanın düşünce kalıpları ve zihinsel şartlanmaları çocukken içinde yetiştiği kültürün etkisiyle şekillenir ve davranışlarına yansır” (Tarhan, 2006 <http://www.birazoku.com/evlilik-psikolojisi-oncesi-ve-sonrasiyla-evlilik>) Hevisberi Goça romanında bu kadar detaylı anlatılmaz evlilik ilişkilerini, biz sadece Gugua'nın eşini çok sevip Dzidzia'nın ise evliliğinin ilk gününden beri başkasını sevdiğini biliriz.

Psikoloji açıdan bu iki romanın benzerlik, kahramanların vicdan azabının çekmesidir. “Vicdan ne garip bir şeydir. Tanık yokluğunda kendi kendimizi eleştirmemize neden olur. Eğer herkesin haberi olmayıp da kendi haberimiz olan bir kabahat işlemişsek ele verir kendimizi vicdanımız. Çektiği azapla, ruh huzursuzluğu ile ve daha pek çok kıvranmalarla. Neyi ne için yaptığımızı da en çok kendimiz biliriz ve

eğer varsa vicdan muhasebemizi de en iyi kendimiz yaparız. Epiküros¹⁶ der ki kötülükler hiç bir yerde saklanmaz, çünkü ne kadar saklansalar vicdan kendi kendini buldurtur onlara.” (<http://blog.milliyet.com.tr/vicdan/Blog/?BlogNo=48793>)

Karşılaştırdığımız her iki romanın kahramanları da sürekli kendi içleriyle savaşılmaktadırlar, bir tarafta onların duyduğu aşk diğer tarafta ise sorumluluk ve sadâkat kalır. Romanlardaki kahramanlar sürekli kendi vicdanlarıyla baş başa kalırlar, kendi suçlarını en iyi kendileri anlarlar, fakat duygularıyla savaşıp kazanamadıkları için acı çekerler.

“Felsefeye göre, iç huzuru veya iç sıkıntısı vererek kişiyi uyaran vicdan bir kavram değil, kişinin bir yeteneğidir. Felsefede metafizik anlayış, bu yeteneğin doğuştan var olduğunu ileri sürer, diyalektik anlayış ise insanın içinde bulunduğu toplumsal koşullarla belirlenmiş görgü ve bilgisinin sonucunda oluştuğunu ileri sürer” (<http://blog.milliyet.com.tr/vicdan/Blog/?BlogNo=48793>)

Vicdan psikolojik açıdan insanı çok etkileyen bir kavramdır, onun getirdiği duygular, çoğu zaman insana doğru yolu gösterir, Gürcü edebiyatında, vicdan kavramı “Tanrı’nın sesi” diye de tanımlanmıştır. İnsana kendi yanlışlarını gösterip onları düzeltmek için uyarır. Vicdan sesi üzerinde her iki romanda da durulur ve kahramanların psikolojik durumlarıyla ilgili çok fazla bilgi verir.

Her iki romanın sonu da psikolojik etki taşır. Trajik sonları bildiğimiz gibi bu romanları birbirine benzeten en önemli kavramlardan birileridir. Gürcü romanında, boş yere suçlanan kahraman, ona güvenmedikleri için, utandırıldığı ve gururu kırıldığı için artık yaşamı da anlamsız bulup intihar eder. Başkahramanın günahını, temizleme bedeli ölümle cezalandırılır. Bu durumu kabullenemeyen babası aklını kaçıır, bütün bu olaylardan sonra yasak aşkı yaşayan Dzidzia da ortadan kaybolur. Türk romanını da yazar ölümle sona erdirir. Her iki romanda da ölüm sanki tüm günahları temizlemenin en etkili yoludur. Eylül romanında da yangında kalan Suat Süreyya tarafından kurtarılmaya çalışılırken her ikisinin de hayatı sona erer. Böylelikle her iki yazar insanın psikolojisinde ölümün ne kadar etkileyici olduğunu iyi bilir ve kendi romanlarını en güzel bir şekilde, olması gerektiği gibi bitirir.

¹⁶ Epiküros (kısaca Epikür) (d. MÖ 341 [Sisam](#) - ö. MÖ 270), [Helenistik felsefenin](#) en önemli düşünürlerinden birisidir.

SONUÇ

Bu iki romanın karşılaştırılması Gürcü ve Türk edebiyatı ilişkilerinde çok önemli katkıda bulunduğunu düşünüyorum. Karşılaştırdığımız her iki romanın yazıldığı dönem hemen hemen aynıdır. Birisi yeni Gürcü edebiyatına, diğeri ise yeni Türk edebiyatına ait eserlerdir. Her iki yazarın da çok meşhur olduklarını söylememiz gerekmektedir. Bu iki roman üzerinde çalışınca her iki toplumun kültürüne ait benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar farklı ana konuları, birbirlerine benzemeyen mekânları ve kahramanları olsa da bu iki yazarın yazma tarzları birbirlerine benzemektedir. Gürcü romanında çok fazla Gürcü geleneklerinden ve insanların onlara ne kadar bağlı olduklarından bahsedilir. Eylül romanı ise Batılılaşma döneminde yazıldığı için Türk geleneklerinden bahsedilmez, hatta Batı kültürüne ait bazı unsurların Türk kültürüne etkisini daha çok görürüz.

Bu çalışmaya başlamadan önce Gürcü edebiyatından Türkçe'ye çevirilen eserleri göz önünde bulundurarak onların bildiğimiz Türk romanlarından çok farklı olduğunu görüyoruz. Ne konuları ne yazma tarzları ne de başka bir benzerliği vardır. Fakat Eylül romanını okuduktan sonra yasak aşk ve bu duyguya karşı, yazarın ve okuyucu olarak taraf tutmamız düşündürdü. Yasak veya yanlış olduğunu bile bile romanda anlatılan aşkın ve bu duyguyu yaşayan kahramanların taraflarını tutmak beni etkilemişti. İlk düşüncem acaba Gürcü romanında böyle bir şey anlatıldığında aynı mı düşünürdüm? Kendi bildiğim kurallara veya geleneklere karşı çıkarak yine kahramanların tarafını tutar mıydım? Veya Gürcü yazar yasak aşk üzerine roman yazsaydı, bu duyguyu yaşatan kahramanların tarafları olur muydu? Bunları düşünürken aklıma gelen ilk roman Gürcü edebiyatındaki konu bakımından benzer olan roman Khevisberi Goça (Dere Reisi Goça)dır. Bu romanın Gürcüce'den Türkçe'ye çeviri olmamasına rağmen, karşılaştırmak için uygun bulmuştum. Karşılaştırdığımız her iki romanda, üzerinde durmamız gereken en önemli tema, aşktır. Bu iki romanı birbirlerine benzeten asıl unsur yasak aşktır. Ayrıca onların daha da farklı olduklarını gösterir.

Gürcü romanı söylediğimiz gibi düğünü anlatarak başlar. Romanda yazar, Dzidzia'nın evleneceği kişiye aşık olduğunu belirtir. Kız kendi isteğiyle, kendisinin seçtiği kişiyle evlenir. Bu durum da bu evlilik Eylül romandaki Suat ile Süreyya'nın evliliğine benzer. Ama aşka dayanan bu iki evlilik arasında çok büyük bir fark vardır.

Eylül romandaki aşk, beş sene sonra son bulur. Gürcü romanında ise, evliliğin ilk gününde biter. Aşklarının bitmesinin nedeni, her iki romanda da aynıdır. Evliliğin kutsal bağını bozan, yasak aşktır.

Karşılaştırdığımız romanlarda anlatılan yasak aşkı çok garip, anlaşılmaz bir duygu olarak görürüz. Bir taraftan ilk başta doğan güçlü derin bir duygu, diğer taraftan ise, iç dünyaları birbirlerine benzeyen, birbirlerini tamamen bağdaştıran bir duygu. Romanda Suat, eşini severdi, sanki o da gerçek bir aşktı, eşinin davranışları ona hiç garip gelmezdi. İç dünyalarının farklı olduğunu daha önce hiç fark etmemişti. Bu aşka üçüncü kişi girmeden önce, her ne kadar farklı insanlar olsalar da, belki de gerçek bir aşk olarak kalırdı. Yasak her şeyin güzel olduğundan sık sık bahsedilir. Yasak olan her şey insanın dikkatini çekip ona karşı arzulandırır. Bunu yaratılan ilk insanlar olan Hz. Adem ve Hz. Havva'nın hikâyesinden de biliriz. Belki de bu romanlardaki kahramanların yaşadığı yasak aşk, bu kadar özel ve güçlü yasak olduğu içindi, belki de normal, sıradan bir duygu olsaydı bu kadar değerli ve vazgeçilmez olmazdı.

Kahramanların yaşadığı duygu ne kadar güzel olsa da, yasak aşkın onlara getirdiği mutluluk, daha çok acı çektiren bir duygudur. Karşılaştırdığımız bu iki romanda da yasak aşkı yaşayan kendileriyle savaşıp kahramanların çektiği acılar, duyduğu vicdan azabı aynıdır.

Romanlarda anlatılan yasak aşkları karşılaştırdığımızda yazarların yazma tarzları ve taraflı oldukları ortaya çıkmaktadır. Her iki yazar da anlattıkları duygu ne kadar yanlış olsa da onların saf, temiz ve gerçek olduklarını öne sürerler. Kazbegi, Onise ve Dzidzia arasındaki tutkuyu bize cinsel kışkırtma olarak göstermez. Metinde onların buluşmalarının anlatıldığı hiç bir yerde yazarın onları eleştirmesi veya kınaması yoktur. Hatta yazar tarafından açıkça yazılan eserin en yüce ve şairane satırlarıdır. (Tsiskari, 1960:127) Mehmet Rauf da Aleksandre Kazbegi gibi kendi kahramanlarına en temiz ve saf duyguyu yaşatır. Suat ve Necip'in neler düşünüp ne derin duygulara sahip olmalarını nasıl hissettiklerini tek tek anlatırken sanki kendi kahramanlarını savunmaya kalkar. Her iki romanda anlatılan yasak aşk her ne kadar yanlış olsa da, onun derinliği, getirdiği heyecan ve huzur sanki okuyucuya kahramanların hatasını unutturur. Bunun en önemli nedeni ise yazarlar tarafından bu duyguyu anlatma şeklidir. Aleksandre de Mehmet de kendi kahramanlarının taraflarını tutan ilk kişilerdir.

Romanları karşılaştırdınca dikkatimizi çeken en önemli konulardan biri romanların yazıldığı dönem ve yazarların yazma tarzlarıdır. Bildiğimiz gibi Eylül romanı Servet-i Fünun döneminde yazıldığı için tamamen Batı kültürünün etkisi altında kalır, o dönemde yazarlar Batı edebiyatını yakından tanır. Artık Türk edebiyatında da batılılaşma dönemi başlar, Eylül romanında Türk geleneklerinden, Türk kültüründen bahsedilmez, hatta Avrupa'ya ait kültürel unsurlara rastlarız. Gürcü romanı ise bu yönüyle Eylül romanından çok farklıdır, tamamen Gürcü kültürü ve gelenekleri detaylı bir şekilde anlatılan romanda batı kültürünün izleri görülmemektedir. Bunun sebebi Gürcistan'ın Batı kültürünü bilmedikleri veya Batı edebiyatını tanımadıkları değildir. Sadece Aleksandre Kazbegi kendisi mekân olarak geleneklere çok bağlı, şehirlerden uzakta kalan öyle bir yer seçer ki orada olayların başka bir şekilde anlatılması neredeyse imkânsızdır. O dönemle ilgili Gürcistan'ın edebî ilişkileri hakkında biraz bilgi vermemiz gerekirse "Avrupalılaşma dönemi Gürcistan'da XIX. yüzyılda başlar; [...] Bu Avrupalı kültürüne Rus kültürü yoluyla ulaşma çabasıdır. Bu çaba Gürcü-Rus-Avrupa edebiyat ilişkilerinin temel benzerliklerini ortaya çıkartır. Gürcü yazarların üzerinde Rus ve Avrupalı yazarların etkisi vardır, ama onlar, bu etkinin Gürcü edebiyatının geleneksel yazma tarzına uygun bir şekilde olmasını sağlarlar. Gürcü yazarların amacı; yeni tanıştığı Rus ve Batı edebiyatının en önemli ve dikkat çekici noktalarının Gürcü edebiyatına getirilmesidir. Bu çaba kendi ülkesini ve edebiyatını zenginleştirme çabasıdır." (Tamar Sharabidze, http://www.georgianart.ge/index.php?option=com_content&view=article&id=91&Itemid=&ed=8)

Dönemler birbirine benzese de yazarların yazma tarzları farklıdır. Mehmet Rauf kendi romanına Avrupa kültürünü getirince, Aleksandre Kazbegi ondan tamamen uzak durur, sert Gürcü geleneklerden ve onlara bağlı toplumun yaşam tarzlarından bahseder.

Romanlarda aile yapısını karşılaştırdınca her iki toplumda da aynı geleneği görürüz, Ailelerin başı otoriter bir erkektir ve genel olarak ailede kararlar onlar tarafından alınır. Geniş aile yaşam kültürünü her iki romanda da görürüz. Eylül romanında bazı aile fertlerinin evden ayrılma çabası, farklı bir eve geçme hayali varken, Hevisberi Goça romanında bu isteği bile göremiyoruz. Kadınların yaşam tarzları her ne kadar farklı olsa da sanki kadınlar arka plandadır. Ailelerde önemli olan erkektir. Bu her iki topluma ait bir kültür olarak da kabul edilir.

Romanlarda en önemli farklılık mekândır. Hevisberi Goça'da olaylar şehirden ve şehir kültüründen çok uzak dağlardaki bir bölgede gerçekleşir, Eylül romanında ise Avrupa kültürünü taşıyan Türkiye'nin en gelişmiş şehrinde gerçekleşir. Bundan dolayı kahramanların yaşam tarzları, düşünceleri, hayata bakış açıları farklıdır. Bir tarafta çok sert Kafkasya kültürünü taşıyan toplum diğer tarafta ise batılılaşma dönemine giren modernleşmiş bir millet. Olaylar yaşanan mekân kültürlerini de etkiler. Gürcistan'ın Dere bölgesinin sert gelenekleri varken XIX. yüzyılda Tiflis şehrinin yaşam tarzları oradan çok daha farklıdır. Tiflis'te hayat daha rahat bir şekilde akıp gidiyor, Eylül romanında olduğu gibi. Kısacası Türk romanı şehir romanıdır, Gürcü romanı ise bir köy romanı olarak kabul edilir. Dolayısıyla yazma dili de birbirlerinden farklıdır. Gürcü romanı dialektle yazılmış, Eylül romanı ise normal Türkçe ile yazılmıştır.

Romanların sonu birbirine benzeyen en önemli unsurdur. Her iki romanın da trajik sonu vardır. Ölüm, günahları temizlemek için en ağır cezadır. Her iki yazar bunu çok iyi bilir. Günahkâr Kahramanlar romanların sonunda ölümleriyle kendilerini temizlerler. Gürcü romanında Onise babası tarafından öldürülür, Dzidzia ise o günden sonra kimse tarafından görülmez, bu da okuyucuya onun intihar ettiğini düşündürüp onun affedilmesini sağlar. Eylül romanında ise aşk için kendini feda eden Necip, Suat'la beraber can verdiğinde tüm günahlarını temizlemiş olup aşkıyla ve fedakârlığıyla okuyucuyu kendine hayran bırakır.

Baş kahramanların iç duyguları ve hisleri her iki romanda da birbirlerine benzerdir. Romanların üzerinde ağır bir psikolojik etki vardır. Çatallaşmış duyguları, mantığın ve kalbin savaşını her iki romanda da net bir şekilde görüyoruz. Kendi yanlışlarını gören kahramanlar, derin vicdan azabı çekip yaşadığı duygulardan kurtulmaya çalışırlar. Bu yüzden Onise, kendini sevdiği kadının yaşadığı mekândan uzaklaştırır. Aynı durum Eylül romanında da vardır. Süreyya ve Suat'ın sıkça evine gelen Necip, Suat'a duyduğu aşkın farkına vardığında onlardan uzaklaşmaya, eski, renkli ve eğlenceli hayatına döner. Onise de Necip de duygularından kurtulmaya, ihanetten uzak durmaya çalışırlar, fakat beceremezler. Suat ve Dzidzia da aynı, karmaşık duygular içerisindeyler. Bir taraftan yasak aşk diğer taraftan evliliklerine dayanan sorumlulukları ve sadakatliliklere var. Bu yasak aşk her iki kahramana da

mutluluktan ziyade acıyı getirmiştir. Kahramanların iç duyguları, düşündükleri, kendi hisleriyle savaşıma çabaları iki romanın birbirine benzeyen unsurlarıdır.

Sonuç olarak, bu tez çalışması her iki romanın konuları farklı olsa da içerisinde işlenen yasak aşk, kahramanların iç duyguları, yaşantıları, kendilerini yasak aşka iten evlilikleri, sorunları, çektiği acılar aynıdır, Bir fark söyleyenebilir ki, Gürcü romanında vatan severlikten bahsedilirken Eylül romanında böyle bir unsura rastlamamaktayız. İki romanın birbirine benzer bir diğer özelliği de romanların sonlarının ölümle sonuçlanmasını ortaya çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- Benashvili, Dimitri (1939). *Aleksandre Kazbegi sakhelgami*. Tiflis: Genelkütüphanesi.
- Kazbegi Aleksandre Biografiisa da Shemokmedebis Sakitxebi* (1983). Tiflis: Tiflis Devlet Üniversitesinin Yayınevi.
- Caliaşvili. M., Piruaşvili P. (2004). *Aleksandre Kazbegi*, Gürcistan: Sakartvelos Matsne Yayınevi.
- Minashvili. L., Kafiashvili, İ. (2004). *Aleksandre Kazbegi*. Tiflis: Merani yayınevi.
- Rauf, Mehmet (2013). *Eylül*. Ankara: Tutku Yayınevi.
- Tarım, Rahim (1998). *Mehmet Rauf Hayatı, Sanatı, Eserleri* Ankara: Tisamat Basım Sanayii- Birinci baskı Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Genel yayın No:379
- Tiflis Devlet Üniversitesi (1983). *Aleksandre Kazbegis biografiisa da shemokmedebis sakitkhebi (Aleksandre Kazbeginin biyografi ve yaratma tarzının hakkında. 1. Bölüm*. Tiflis: Tiflis Devlet Üniversitesi Yayınevi.
- Tüzer, İbrahim (2003). *Mehmet Rauf'un "Eylül" Adlı Romanının Orijinal Metinden Aktarım ve Sadeleştirilmesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Törenek, Mehmet (1999). *Roman ve Hikâyeleriyle Mehmet Rauf*. İstanbul: Kitapevi.
- Yılmaz, Aydın (2011). *Türk Beşleri*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

Dergiler:

- Shengelaia, Demna (1948). "Aleksandre Kazbegi". *Sruliad-Asqartvelos Sabchota Mwerlebis Kavshiris Yoveltviuri Saliteraturo Sakhelovno da Sazogadoebriv Sapolitiko Jurnali*, 25, 84-104
- Asatiani, Guram (1960). "Khevisberi Goças garshemo", "[Dere Reisi Goça'nın Etrafında]". *Literaturul Mkhatvruli da Sazogadoebriv Politikuri Jurnali*, 8, 124-130

İnternet Kaynakları

- Osmanlı Padişahları II. Abdülhamit.* Erişim Tarihi: 20.05.2015
<http://www.osmanlipadisahlari.gen.tr/>
- II. Abdülhamit dönemi siyasi olaylar.* Erişim Tarihi: 20.05.2015
<http://www.birgo.mynet.com>
- Beniz, Özge (ty). *Servet-i Fünün Edebiyatı.* Erişim Tarihi: 21.05.2015
<http://www.bilgiustam.com/servet-i-funun-edebiyati/>
- Yerguz, İ. (2005) *Aleksandre Kazbegi (ალექსანდრე ყაზბეგი)* Gürcü Kültür evi,
 Erişim Tarihi: 22.05.2015. www.chveneburi.net
- Tarhan, N. (2006). *Evlilik Psikolojisi,* Erişim Tarihi: 21.04.2016
<http://www.birazoku.com/evlilik-psikolojisi-oncesi-ve-sonrasiyla-evlilik>
- Milliyet Blog (2007). Erişim Tarihi: 21.06.2015
<http://blog.milliyet.com.tr/vicdan/Blog/?BlogNo=48793>
- Terk edilmiş cennet Gürcistan* (2016) Erişim Tarihi: 23.04.2016
<http://bianet.org/bianet/toplum/79282-terk-edilmis-cennet-gurcistan>
- Türkçe ve Edebiyat Öğretmenlerinin Kaynak Sitesi (2012), Erişim Tarihi: 11.02.2015,
http://www.xn--edebiyatgretmeni-twb.net/serveti_funun_edebiyati.htm
- Bakradze, Akaki (2009). “XIX Saukune” [“XIX. Yüzyıl”], *Burusi Dergisi*, 11, 122-135, Erişim Tarihi: 14.08.2015, <http://www.gdd.org.tr/sayfa.asp?id=3>
- Çapraz, H., (ty). “Gürcistan’da Rus İdaresinin Yerleşmesi (1800-1850)” 1(1) 67-80.
 Erişim Tarihi: 20.09.2015, http://www.academia.edu/12043953/Hayri_%C3%87APRAZ_G%C3%BCrcistanda_Rus_%C4%B0daresinin_Yerle%C5%9Fmesi_1800-1850_Orta_Asy_a_ve_Kafkasya_Ara%C5%9F%C4%B1rmalar%C4%B1_OAKA_Cilt_1_No_1
- Gocayeva, G., (ty) “Gürcistan’da Türkoloji Çalışmaları” Erişim Tarihi: 23.10.2015,
http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/gulnare_gocayeva_gurcistanda_turkoloji.pdf

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Shorena SULTANISHVILI
Doğum Yeri ve Tarihi	Tiflis/Gürcistan 2.02.1991
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Tiflis Devlet Üniversitesi, Türkoloji bölümü, (2009-2013) Tiflis Ruhban Okulu, psikoloji bölümü (2009-2013)
Y. Lisans Öğrenimi	Erzurum Atatürk üniversitesi, Türk dili ve Edebiyatı bölümü (2013-2016)
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce, Türkçe, Rusça
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	Yunus Emre Türk Kültür Merkezi tarafından düzenlenen “Yabancılarla Türkçe Eğitim programı”nda stajer öğretmen. (2014)
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	Sarahgeorgian@gmail.com
Tarih	26.052016